SOPHUS MÜLLER

NATIONALMUSEET

HUNDREDE AAR EFTER GRUNDLÆGGELSEN

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/nationalmuseethu00mull

Erik Harry Christensen

NATIONALMUSEET

HUNDREDE AAR EFTER GRUNDLÆGGELSEN

VED

SOPHUS MÜLLER

MED 50 BILLEDER I TEKSTEN

VED UDVALGET FOR FOLKEOPLYSNINGS FREMME

KØBENHAVN
I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD
1907

»Folkelæsning« Nr. 275, Aargang 1907,
Pris 1 Kr. 50 Øre.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKIÆR)

FORORD.

Den 22. Maj 1907 er det 100 Aar, siden den kgl. Kommission blev nedsat, som førte til Oprettelsen af vort nuværende Nationalmuseum. Dette kan altsaa i Aar fejre Hundredaarsdagen for sin Stiftelse.

Udsprunget af en klartskuende Fædrelandsvens varme Hjerte, baaret frem af Folkets offervillige Interesse og fæstnet ved Videnskabsmændenes ihærdige Arbejde, staar Nationalmuseet nu som en Genstand for hele det danske Folks Stolthed og Kærlighed; paa bar Bund er Bygningen rejst derved, at fattige som rige har føjet Sten til Sten, og endnu stadig kommer de dragende fra alle Landets Egne for at bringe hver sin Skærv til Værkets Forøgelse og Fuldstændiggørelse. I en sjælden Grad har her et Folk samlet sig om Løsningen af en stor national Opgave.

Da vi mente, at det vilde være kært for vore Læsere at faa nøjere Rede paa Nationalmuseets Tilblivelse og Vækst, lære Maalet og Midlerne for dets Virksomhed nærmere at kende for derigennem at vinde dybere Forstaaelse af dets nationale og videnskabelige Betydning, og da Hundredaaret for dets Stiftelse frembød en naturlig Lejlighed til Virkeliggørelsen af denne Tanke, henvendte vi os til Museumsdirektør Dr. Sophus Müller, som

ogsaa beredvillig gik ind paa at skrive en saadan folkelig Bog til Udgivelse blandt vore Skrifter.

Det skulde nu glæde os, om denne lille Bog, der hviler paa det nøjeste Kendskab og bæres af den varmeste Kærlighed til Æmnet, maatte kunne blive et virksomt Middel til at styrke vort Folks Ærbødighed for sine Fortidsminder og dets Offervillighed overfor den Institution, som har til Opgave at frede om dem, udforske og forklare dem.

Marts 1907.

Udvalget for Folkeoplysnings Fremme.

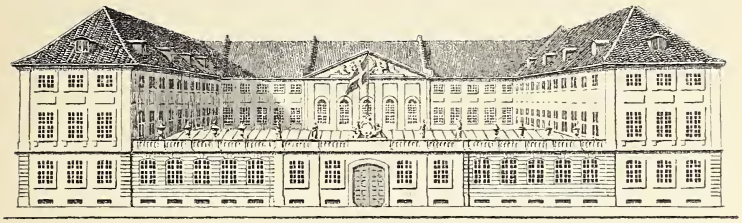

1. Nationalmuseets Betydning for alle.

Denne Bygning, her ovenfor, kender alle, som har været i København, og de andre har hørt om den: det gamle Prinsens Palæ, hvor Nationalmuseet er. Der er heller ikke saa faa, som ved rigtig god Besked med Museet; de fleste kender noget til det, og selv de, som ved mindst, har en Forestilling om, at det er noget godt, eller rent ud sagt, at det er vort Folks dyrebareste Skat og dets bedste Eje.

Men saaledes vil en og anden, baade den mere og den mindre kyndige, nok høre lidt nærmere om, hvad der findes inden for disse Mure, om, hvorledes Museet blev til og efterhaanden voksede sig stort. Det er nu 100 Aar, siden Museet først dannedes. Saaledes er der vel ogsaa Anledning til nøjere at forklare, hvad der er naaet gennem den lange Aarrække, og til at kaste et Blik baade tilbage og fremad.

Men først og fremmest vil man sikkert have det paavist, hvilken Betydning Museet egentlig har. Nutildags ser man jo nøje efter, og der plejer fremfor alt at spørges om, hvad hele Sagen i Grunden duer til.

Ja, kom selv og se; dermed er Svaret givet. For at dømme om en Sag maa man naturligvis kende den, og Museet lærer man at kende ved at se det. Det er jo til for at ses af alle og enhver. Vi tager da et hurtigt Overblik; det vil være nok til at skønne om, hvad det hele duer til. Om Enkelthederne kan vi siden tale.

Se straks i det første Værelse disse store Masser af Flintredskaber, alle blot tilhuggede, ikke glat afslebne, og ringe af Størrelse som i Form og Forarbejdning. Midt paa Gulvet et stort Stykke udtaget af en af de indtil 4 Alen tykke Skaldynger, hvori disse Flintøkser, Knive, Bor, Skrabere og de mange øvrige Sager fortrinsvis findes. Det er her de fjerneste Tider. Vi er omgivet af Minderne fra den ældre Stenalders Jægere og Fiskere, som først bebyggede Danmark — vistnok i det 4. Aartusinde før Kristus.

I de følgende Værelser atter Flint, hvorhen man vender Blikket; men nu er det store og nydelig tildannede Sager, Økser og Spyd til en Længde af 3 Kvarter, glathuggede og afslebne med den største Omhu; Æggene jævne og skarpe, Bladet tyndt og Spidserne fint udhuggede, Formen skøn og regelmæssig, hver en Ujævnhed fjernet. Hvor var det dog muligt at fremstille disse Stenarbejder? Det er jo rene Kunstværker. Men Tusinder af disse skønne Sager ligger her; de har da været almindelig brugt. Ja, det var vor yngre, store Stenalder, da Færdigheden i at behandle Flinten hos os havde naaet et Højdepunkt som intet andet Sted i Europa. Det var dengang, at Dysser og Jættestuer rejstes af mægtige Stenblokke, som vi vel nu kan sprænge med Krudt, men ikke løfte og flytte uden ved Hjælp af Kraner, Jernkæder

og Trisseværk. Ganske mærkelige Forhold maa der have været hos det Folk, der i den yngre Stenalder, d. 3. og 2. Aartusinde f. Kr., drev Agerbrug og Kvægavl over hele Landet.

Igennem en Dør, og Stenen forsvinder. Alt er Bronze, nu brunt og grønt af Ir; men hist og her, hvor Metallet ikke er angrebet, ser man, at det var lyst og skinnende som Guld. Sværd og Dolke i lange Rækker, Smykker i Mængde, baade Ringe og Plader med den fineste fordybede Tegning, Spænder og Naale, som vi ikke gør dem smukkere nutildags. Ogsaa Arbejdsøkser af samme Metal; intetsteds noget af Jern. Og saa Guld i Mængde, tyndt udhamret til prægtige Skaale og formet i svære, kostbare Ringe. Pragt og Rigdom kendetegner denne Tid. Store Høvdinge, dygtige Krigere, fornemme Kvinder, skulde man sige, dannede Landets Befolkning i Bronzealderen. Og længe varede dette Tidsrum; det viser disse Masser af Bronze og Guld, der breder sig gennem to tæt fyldte Værelser. De rækker over et tusinde Aar, indtil efter Midten af Aartusindet før Kristus.

Men ved den sidste Væg ser det anderledes ud. Her begynder Jernet at vise sig, og i det næste Værelse ses talrige Sværd, Spyd, Økser og Kedler, der nu bestandig er af Jern, som de forud var af Bronze. Ogsaa alt andet er forandret. Man lægger Mærke til de smukke og fine Lerkar fra Jylland, der fylder mange Skabe, og mellem disse staar den store, billedsmykkede Sølvkedel fra Gundestrup. Det er de første Aarhundreder efter Kristi Fødsel, den romerske Tid, som den kaldes, fordi Kejserne i Rom dengang strakte deres Magt vidt over Landene.

Men den Tid kom, da Romerstaten opløstes. Ungdomsfriske Krigerskarer strømmede i Folke-

vandringstiden frem fra Nord; hele Folkeslag var i Bevægelse. Volds- og Ufredstider begyndte, og sluttelig omstyrtedes hele den ældgamle, høje Kultur i Syden. Ogsaa vort Land har haft Del i denne store Rørelse fra d. 3. til d. 5. Aarhundrede e. Kr. Vi ser et helt Værelse fyldt med Vaaben, Hestetøj og alskens Udstyr for Krigsfolk. Det er de store Mosefund med Offere til Guderne efter Kampe, der forefaldt hos os under Folkevandringstiden. Men Guldet, som plyndredes hos Romerne, kom efterhaanden i Masse til Norden. Vi ser det i Museet liggende tæt under Glasset, den ene store Skuffe fuld efter den anden. Kunstfærdig forarbejdet til vægtige Smykker eller simpelt udsmeltet til tykke Barrer og Betalingsringe opgraves det i vore Dage som Danefæ.

Andre Tider fulgte, hvorom andre Fund fortæller, og sluttelig Vikingetiden, d. 8. til d. 10. Aarhundrede, da vore Forfædre drog paa Krigstog over Havet mod Øst og Vest. Her ses Vikingernes store og brede Sværd og de lange, sølvbelagte Spyd, Kæder og Ringe af Sølv, der sammen med arabiske Mønter er hidført fra Egnene østen for det Kaspiske Hav, og Kostbarheder, der er gjort til Bytte i England og Frankrig.

Tydeligt viser sig derpaa det store Vendepunkt i vort Lands Historie ved Overgangen til Kristendommen. Det hedenske Gravudstyr forsvinder; vi finder ikke længere disse Sæt af Vaaben og Hestetøj, der skulde følge Krigeren til Valhal, de store Spænder og Ringe, der prydede den fornemme Kvinde. Nu er det kirkelige Sager, som fylder Salene. Prægtige Altre og kostbare Relikvieskrin, stive og strenge Kristusbilleder og hele det smukke og alvorlige Kirkeudstyr fra den ældre Middelalder, d. 11. til d. 13. Aarhundrede. Ringe i Sammenligning hermed er, hvad Tiden ellers

har efterladt. Kun drages Øjet af de lange og spidse Riddersværd, som dengang beherskede Samfundet.

Længere fremme, i den senere Middelalder, d. 14. og 15. Aarhundrede, viser den kathoiske Kirkemagt sig i al sin Pragt. Forgyldning og stærke Farver, hvor man ser hen. Hele den Helgenvrimmel, alle de brogede Billeder, som dengang fra Altere og Kirkevægge beherskede Sindene. Kostbare Bispeskrud og gyldent Alterudstyr, som engang viste sig gennem Dampen fra de Røgelsekar, der nu er kommet til Ro i Museets Skabe. For de glimrende Minder om Pavevælden staar alt det øvrige fra denne Tid langt tilbage.

Saa atter et stort Omslag ved Reformationen. Fra det 16. Aarhundrede af er det Kongerne og Rigets Adel, som har fyldt Museets Sale. En pragtsyg Fyrstetid, det rige Kunstarbejdes Tid ser man for sig i de udskaarne og indlagte Møbler, i al den Herlighed af gyldent Metal og slebne Stene, der tjente som Udstyr paa Gaarde og Slotte. Ogsaa den rige Borger træder nu frem; en god Del af de mange Sølvbægre og Skeer stammer fra hans Hjem. Men alt dette er os ikke længere fremmed. Et og andet tilsvarende er gaaet i Arv og har været brugt indtil vor Tid; det ses endnu i god Stand i Kirkerne, og Jernkakkelovnen, som dengang kom i Brug, er endnu vor Husven. To-tre hundrede Aar ligger disse Sager bag os; men mangen en Forbindelse er endnu ikke bristet.

Vi standser ved disse Forhold og Tider, der ligger os nær, og mindes da den lange Vej, vi har tilbagelagt fra den ældste Stenalder gennem mange vekslende Tider. Saare nemt, blot ved at flytte Benene og aabne Øjnene, har vi gennemløbet vort Lands historiske Udvikling. Vi har set Minderne fra de svundne Tider

og, saavidt de rækker, har de vist os Folkets Kultur. Med dette oprindelig indførte Ord, som i det følgende ofte maa bruges, idet det ikke kan erstattes af noget dansk Udtryk, betegner man: Indbegrebet af alt, hvad Tiden ved og kan, dens hele Eje af Erfaringer og Erkendelser, af Kunster og Færdigheder. Kulturen er Summen af alt det gennem Tiderne indvundne af Udvikling og Fremskridt.

Det var kun Hovedpunkterne i denne Kulturens Historie, som foran nævntes; men om alle særlige Forhold kan der i Museet hentes lignende Oplysninger. Naar der da til en Begyndelse spurgtes om, hvad Museet duer til, saa har vi nu selv, ved at gennemgaa det, udfundet Svaret: til at alle og enhver kan lære vort Folkelivs hele Udvikling gennem Tiderne at kende paa den lettest mulige Maade.

Thi der er det særegne ved et Museum, at alle uden Vanskelighed kan benytte det, unge og gamle, læge og lærde, hvor de saa hører hen i Livet. Man behøver nemlig blot at kunne se. Dette hænger sammen med Museets inderste Væsen, som det før blev sagt: Museet er til for at ses. For de fleste Mennesker er dette en meget nemmere Maade at lære paa end ved at læse eller høre. Dog er der i saa Henseende nogen Forskel. At opfatte gennem Øjet er en Gave, der ikke i samme Grad er alle tildelt, saa lidt som det at opfatte gennem Øret. Ikke alle er musikalske, og heller ikke enhver forstaar at bruge sine Øjne i et Museum; men man kan vænne sig til det. Sædvanlig falder det dog let for praktiske og aandelig sunde Folk, der af Livet har lært at have Øjnene med sig. De er sædvanlig gode Museumsbesøgere. Just for det store, brede Lag, for den tal-

rigste Del af Befolkningen, har Museet en meget stor Betydning, idet det er saa let tilgængeligt.

Endnu eet er der, som giver Museet et særligt Værd: det paahvirker saa stærkt, det gaar saa dybt ind i os, hvad vi dér ser, fordi det er selve de gamle Minder. Det er Sagen selv og ikke Fortællingen om den eller Billedet af den. Blegt og farveløst er, hvad der kan siges og skrives i Sammenligning med Sagen selv. Paa dette Sværdfæste hvilede en Konges Haand i Bronzealderen; denne lille Hammer af Sølv var tilbedt som Tordengudens hellige Tegn; paa denne Sten blev Øksen tilsleben, og her er Madgryden med Sod af Køkkenilden. Smaat og stort har vi lige for os. Vi hensættes i de svundne Tider her, hvor vi er omgivet af dens Minder, der taler stærkere og tydeligere til os end nogen Bog.

2. Betydning for Videnskaben.

Museet er til for alle og enhver; thi det hele er ordnet og lagt tilrette. Hver Ting er paa sin Plads. Alt er fremlagt i Tidsfølge, saa at man kan se, hvad der er ældre og hvad yngre, og dernæst er Sagerne ordnet efter deres Art og Bestemmelse. Under Middelalderen findes saaledes alt, hvad der henhører til det kirkelige Liv, for sig, Fundene fra Byer og Borge særskilt for de forskellige Pladser. Under Oldtiden er der paa samme Maade skelnet mellem Tidsrummene; man ser, hvorledes det stod til i de enkelte Landsdele og selv paa de mindste Øer. Her er Fundene fra Bopladserne, der fra Gravene, Mands- og Kvindesager særskilt, hvert enkelt Redskab og Smykke har sin Afdeling. Museet er ganske let at opfatte.

Men dette har kostet meget Arbejde; vanskeligt har det været at faa Rede paa det altsammen, og kun lidt efter lidt er dette vundet gennem de forløbne hundrede Aar. Før Samlingerne er blevet noget for alle, har de været til for Studierne. Til det, som foran ytredes om, hvad Museet duer til, maa der endnu føjes: til at være Grundlag for Forskningen, og dette maa stærkt fremhæves.

Visselig er det Museets sidste og højeste Maal at være til Belæring for alle, men dets første og dybeste Bestemmelse er det at tjene det videnskabelige Studium, og det første naas ikke uden det sidste; thi før Videnskabsmanden har arbejdet, kan Lægmanden ikke faa noget at vide. Saaledes er Museet baade populært og videnskabeligt, og det i samme Omfang og paa een Gang; det er kun to Sider af samme Sag, lige vigtige og uadskillelig forbundne. Nye og rigtigere Erkendelser kan Publikum kun faa fra Museumsmanden; men denne maa have nogen at bringe sine Opdagelser til, ellers var hans Arbejde unyttigt.

Det samme gælder nu vel egentlig al Videnskabelighed; men ved Studiet af de nationale Fortidsminder er der dog det særegne, at Afstanden mellem Forsker og Folk er ganske kort: de mødes i Museet. Her fremstiller Videnskabsmanden sit Fund synligt og forstaaeligt for enhver, og her kan alle gøre sig bekendt med det. Saaledes kommer det, at der bestandig har været et nært og fortroligt Forhold mellem Publikum og Museumsstudiet; de kan slet ikke undvære hinanden. Og naar de Videnskaber, der ved lange Veje er skilt fra Folket, og som derfor maa vænne sig til en tilbagetrukken, fornem Tilværelse, ikke sjælden lader haant om Museumsstudiet, fordi det har et saa folkeligt Præg, da er det vel i Grunden, fordi de med Sorg maa misunde den store Lykke, som Museet har, at være i umiddelbar Berøring med Befolkningen.

Hvad der nu er bragt frem ved disse Studier gennem hundrede Aar, er det næsten vanskeligt at forestille sig, fordi det hurtig og helt er gaaet over i den almindelige Bevidsthed. Det bemærkes straks i Museet; der skrives og tales om det. Snart kommer det frem i mindre Skrifter og Blade; det mere betyde-

lige faar Plads i Haandbøger, og saaledes deles det ud til de mange Hjem. Til sidst ved man ikke, hvorfra det kom; men Kilden, hvoraf det hele vældede, er Nationalmuseet.

Hvad der nu om Stunder vides om Oldtiden, kan ses af Bogen »Vor Oldtid«, som udgaves for faa Aar siden. Sammenlign hermed Skriftet »Danmarks Oldtid, oplyst ved Gravhøje og Mindesmærker«, der er omtrent 50 Aar ældre, og det vil ses, hvor overordentlig stærkt vor Kundskab er udvidet i dette halve Aarhundrede. Gaa saa endnu lige saa langt tilbage, til Begyndelsen af forrige Aarhundrede, da Museet blev grundlagt, og se, hvad der dengang vidstes.

Om alle de Stensager, som vi nu ved er Økser og Mejsler, Dolke og Knive, beviste en lærd Professor ved vort Universitet, at de var gjort for at forestille Tordengudens Vaaben, hvormed det tænktes, at han kæmpede mod Trolde og Jætter; de var et Slags hellige Billeder eller Symboler paa Gudens Magt. Og dette anpristes af Samtiden i høje Toner som den vigtigste og heldigste Opdagelse, ja selv af den sunde og klart seende Mand, der stiftede Nationalmuseet. Om en Sten- og Bronzealder vidste man intet; det blev almindelig antaget, at Nordboerne benyttede Jernet fra de fjerneste Tider. Endnu ned imod Midten af forrige Aarhundrede kunde det drøftes, om Stendysserne dog ikke var Offeraltere, idet Blodet udgødes paa Dækstenen og Gravrummet var Gemmested for Helligdomssager. Ikke fjernere ligger alt dette fra os end at, vel ikke selve Forestillingerne, men dog Benævnelserne endnu lever; der kan endnu høres tale om Tordensten og Offerknive, Altere og Tingsteder.

Ved den Tid, da Museet blev oprettet, skrev den, som var den kyndigste paa dette Omraade, at alt,

hvad der var fra Hedenold, svævede for os som i en tyk Taage. Det var det mørke, umaalelige Tidsrum. Man vidste, at det var ældre end Kristendommen, men om nogle faa Aar eller nogle hundrede eller maaske over tusinde Aar, det var lutter Gisninger. Naar vi nu ved mere, naar vi nu med al Sikkerhed leder os tilbage gennem Aarhundreder og Aartusinder og overalt har en rig Fylde af paalidelig Kundskab, da skyldes dette udelukkende Studierne i Museet. At dette er Kilden til alt, hvad vi ved om vort Land og vort Folks fjerne Fortid, at det er Opbevarings- og Samlingssted for de Minder, der har været og bestandig vil være Grundlag for Oldforskningen, er dets store Betydning. Dette er det, som gør Nationalmuseet til vort bedste Eje og vor dyrebareste Skat.

3. Om Fortidsmindernes Værd.

Man hører dog ogsaa ganske anden Tale. Der falder Ord om, at det gamle intet er værd, og at det saa godt kan undværes. Man har nok i sin egen Tid og bryder sig ikke om Fortiden.

Det er dog kun enkelte, der taler saaledes; Hovedmassen af Befolkningen staar paa den anden Side. Det store Besøg i Museet, det at bestandig nye Samlinger oprettes omkring i Byerne, at man saa almindelig slutter sig til Fredlysningen af Fortidsminderne — hvad der nedenfor skal omhandles —, at fremdeles Museet overalt finder redebon Hjælp og Støtte, og at man sædvanlig hellere end gerne vil høre om Oldtiden og gamle Dage, alt dette viser, at man i Almindelighed skatter Fortidsmindernes Værd.

Nødvendigt er det da egentlig ikke at give sig af med de faa, der tænker anderledes. Rigtigt dog maaske at gøre det; thi Daarlighed kan smitte, som det vides. Paa nogle af dem skal der dog ikke spildes Ord; de hører til den Slags Folk, som altid siger imod, og de skal have Lov til at følge deres Lyst. Men andre formaar virkelig ikke at se, at Fortiden betyder noget. De har nok i Dagens Liv, i sig selv

og deres lille Plet; de føler intet Savn, naar de blot sidder lunt inden egne Døre.

Men snævert har de det dog; de maa undvære meget. Det kan man jo ogsaa og dog leve. Man vænner sig til det, saa at man slet ikke ved, hvor fattigt og trangt man har det, naar man saaledes lukker Fortiden ude. Men saadanne indsnævrede Folk burde hellere tie om hele det store uden for deres egen lille Kreds, som de intet kender til.

Ilde vil det ogsaa gaa dem med deres Meninger, naar de faar noget af det at se, og det kan slet ikke undgaas. Thi Fortiden har sat sine Minder overalt i vort Land og vort Liv; alt hvad der omgiver os, alt hvad vi tager og bruger, har sin Fortid, der paatrænger sig os. Men især i Museet staar det klart, at den har Bud til alle, og at det er vor egen Sag og vor egen Dont, det gælder.

Er det Landmanden, som benægter Fortidsmindernes Værd, alt imedens han med Velbehag hører Saamaskinens klaprende Lyd, eller han selv endnu kaster Kornet paa Fædrenes Vis, saa vil han i Museet med Forbavselse finde selve de Sædekorn, som spredtes ved det ældste Agerbrug i Landet. Det er fra den yngre Stenalder og har en Alder af henved 4000 Aar. Man har fundet det paa Bopladser i Forbindelse med Sager, der angiver Tiden, eller det har siddet fast indtrykket i Overfladen af Lerkar. Meget almindelig ses der i Leret Aftryk af Korn, der er saa tydelige, at Sorterne har kunnet bestemmes. I Sten- og Bronzealderen var det Hvede, Byg, Havre og Hirse, som dyrkedes; først i Jernalderen, efter Kristi Fødsel, begynder Rugen at vise sig. Fra fjerne Tider af har Kornet været almindeligt i Landet.

Det er fra Asien og Ægypten, at Agerbruget er blevet udbredt over Europa, og sikkert ogsaa de dertil nødvendige Redskaber, slet ikke saa meget forskellige fra dem, som endnu bruges. Der er i Museet en Plov, som godt kan være fra Bronzealderen, saa meget ligner den de Plove, der ses blandt Billeder, som findes indhuggede paa Klippeflader i Sverige, og som vides at være fra denne fjerne Tid. Et af disse er

Fig. 2. Pløjning i Bronzealderen, Klippebillede i Sverige.

gengivet i Fig. 2; det viser Bonden bag sin Plov, der er forspændt med to Okser. Af samme Form er vor Plov, som opgravedes ved Døstrup nord for Hobro, og som ses i Fig. 3. Den er helt af Træ og har kun to Hoveddele: Aasen og Styret, der fortsætter sig i Plovhovedet. Det var ganske saaledes, at Pløjeredskabet var formet i Ægypten flere Aartusinder før Kristi Fødsel, og i denne ældste Skikkelse har vore Forfædre lært Ploven at kende.

Fig. 3. Plov fra Døstrup ved Hobro.

Naar saa Kornet skulde høstes, skete det i Stenalderen ved Hjælp af et Seglblad af Flint, der var omhyggelig indsat i et langt, forneden ombøjet Haandgreb af Træ, se Fig. 4. De skarpe Flintblade kunde længe bruges uden at opskærpes; ikke sjælden er de spejlblank slidte. Bedre var dog Seglen af Bronze, som kom i Brug i det paafølgende Tidsrum, og atter senere blev Bronzen afløst af Jern. Alle disse Redskaber ses i Museet. Lejernet kom først i Brug ved Oldtidens Slutning.

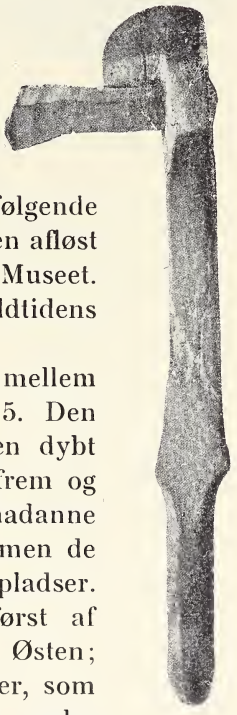

Fig. 4. Kornsegl fra Stenild ved Hobro.

I Begyndelsen knustes Kornet mellem to Sten som de her afbildede, Fig. 5. Den underste laa fast og blev ved Brugen dybt udsleben; den øverste bevægedes frem og tilbage. Først i de senere Aar er saadanne Kværnsten indkommet til Museet; men de haves nu i Mængde fra forskellige Bopladser. Atter dette Redskab havde fra først af hjemme i de gamle Kulturlande i Østen; der haves fra Ægypten ogsaa Billeder, som viser Stenene i Brug, idet den, som maler Kornet, ligger paa Knæ med begge Hænderne stemmede mod den øverste Sten for at skyde

den frem og tilbage. Overalt i Europa træffes lignende Kværnsten hyppig paa den fjernere Oldtids Bopladser, og her i Norden vedblev man at male Mel paa denne Maade indtil adskillige Aarhundreder efter Kristi Fødsels Tid.

Fig. 5. Dansk Kornkværn med Ligger og Løber.

Den omdrejende Kværnsten kom dog nu i Brug hos os. En ret ny Opfindelse var det dengang ogsaa i Syden, hvor den var fremkommet i de nærmeste Aarhundreder før Kristus; men siden har denne Dreje-Kværn holdt sig i det væsentlige uforandret indtil vore Dage: kun er det paa Møllen Vindkraft, der frembringer Bevægelsen, medens det i Oldtiden var Hænderne. Fig. 6 viser en saadan fuldstændig Kværn, der er opgravet, som den her ses, med Stenene liggende oven paa hinanden i rette Stilling. Der behøvede kun at indsættes en Træakse i et lille dybt Hul, der er udboret i Understenen, for at Kværnen

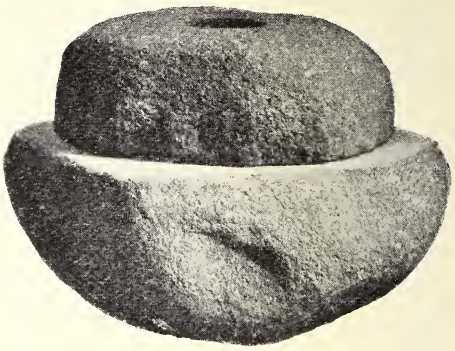

Fig. 6. Omdrejende Kornkværn, fra Vammen Sogn mellem Viborg og Hobro.

kan gøre det Korn, som fyldes i det brede Hul i Overstenen, til godt og fint Mel.

— Saa hurtig fik Landmanden noget at se, som han dog nødig vil undvære.

Og Fiskeren, som sætter Madding paa Krog og stanger Aalen med Lyster, han vil dog nok vide, at hans Kunst er uendelig gammel og ikke synderlig forandret gennem — man kan med Tryghed sige: henved 6000 Aar. Her ses i Fig. 7 og 8 en nydelig lille Fiskekrog skaaret af Ben og den yderste Tand af et Lyster omhyggelig tildannet af Træ. Som andre lignende hører de til store Fund fra den ældre Stenalder, da Fisk og Østers var vigtige Fødemidler. Naar senere hen en og anden af Bronzealderens Krigere har faaet nedlagt i Graven, ikke blot sit kostbare og skønne Sværd, men ogsaa en Fiskekrog af Bronze, saa skulde man tro, at det dengang har været som i vore Dage, at fine Folk drev Fiskeri som en Adspredelse.

Fig. 7. Fiskekrog af Ben, fra Skaldyngen ved Ertebølle. Fuld Størrelse.

Fig. 8. Lystertand af Træ, fra Brabrand Sø ved Aarhus. Spidsen vender nedad. $^1/_5$ Storr.

Men for Handelsmanden vil det være som et fængslende Æventyr at se, hvilken Rolle hans særlige Dont har spillet allerede i fjerne Tider. Tænk, at disse Metalmasser, alt det Bronze og Guld, som ses i Museet, er ført ved Handelen til vort Land. Ned til Mellemeuropa, mod Øst til Ungarn og vestpaa endog til Island strakte sig dengang Forbindelserne fra Danmark. Flere hundrede Guldringe, dannede af tynd, spiral-

lagt Traad — det var den staaende Form, hvorunder Guldet blev oparbejdet i Alpelandene og Siebenbürgen for at forsendes — er saaledes kommet til Jylland. Herfra udførtes til Gengæld Ravet, der til forskellige Tider blev skattet af Sydboerne som det skønneste og kostbareste, man kunde eje. Her ses ophængt de Masser af Ravsmykker, som hengemtes i Jylland under Stenalderen; hist ligger mange af de Sæt af to store

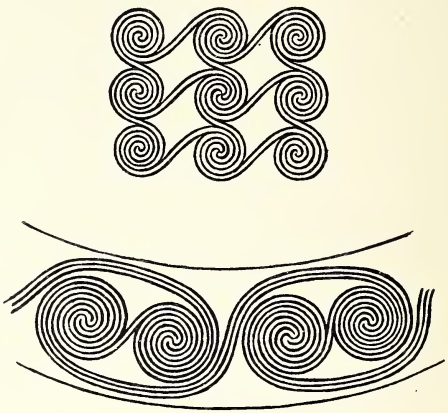

Fig. 9. Ornamenter fra den ældre Bronzealder.

Knapper, 2—3 Tommer brede, som var den staaende Prydelse paa Dragten. Handelen med Rav bidrog mægtig til at udvikle Forbindelserne mellem Syden og Norden i Oldtiden, og dengang ligesom nu havde Købmanden sin store Andel i, at Befolkningen førtes fremad i Kultur.

At minde Haandværkets og Industriens Mænd om Fortidens Værd er rent overflødigt. Thi ingen kender det bedre end de, der i mange Aar er ydmygt gaaet i Fortidens Skole. Fulde af Beundring staar

de overfor gammelt Haandværk og gammel Kunst; ærlig har de stræbt at naa op ved Siden deraf og ved Hjælp af, hvad der er modtaget og lært af det gamle, at frembringe noget nyt og for vor Tid ejendommeligt. Træk fra Fortiden genfinder vi overalt, hvor noget bliver udført, lige fra de største Bygningsfaçader til Mønstret paa en Knap. Ofte tilsløret og skjult er det gamle; men at det strækker sig ind overalt i Nu-

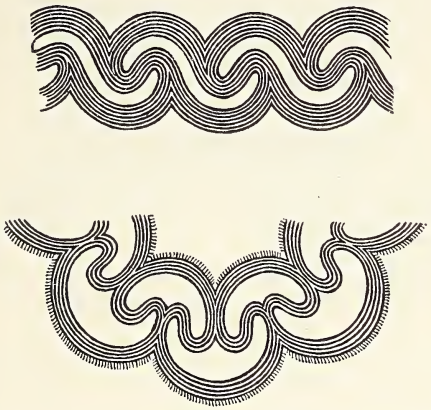

Fig. 10. Ornamenter fra den yngre Bronzealder.

tidens Værk, ser enhver — sikkert nok da fordi det har en Værdi, der er højere end, hvad Nutiden evner. Ikke blot nu, men bestandig vil man vende tilbage til de dybe Brønde i Fortiden, hvor der er Væld fra de inderste, bedste Lag af menneskeligt Kunstsnilde.

Der var rundt om i Landene mange store, skabende Tidsrum; her i Danmark maa vi først og fremmest nævne den ældre Bronzealder. Ingen Tids Kunstindustri frembragte ædlere Arbejder; se i Fig. 9 og 10 disse skønne og fine Mønstre, hentede fra for-

skellige danske Bronzesager, og bemærk herved, at de er udført saaledes, som endog den dygtigste Haandværker i vor Tid ikke kunde naa det. I Fig 11 er gengivet en Guldnaal, der har en Form-Ynde som de ypperste senere Smykker, medens den er smedet og dannet, som det nu er umuligt, udarbejdet saa fint, at det ikke kan tegnes.

Højt staar fremdeles Arbejdet i Vikingetiden, præget af en egen, nordisk Stil; se i Fig. 12 en Gruppe af to glubende Dyr, der er det bedste, som findes fra Oldtidens Slutning. Ogsaa i hvert af de følgende Tidsrum er der en Kunstskat, som fuldt er vurderet

Fig. 11. Spænde af Guld. Naalen er tilføjet efter et tilsvarende Stykke af Bronze. Fuld Størrelse.

og idelig anvendt i Nutidens Arbejde. Hver den, som medvirker, ved, hvorledes dette næres af Fortidens Værk.

Her er kun nævnt, hvad Museet rummer. Længere fremme skal tales om de jordfaste Minder omkring i Landet, fra Dysser og Høje til Huse og Kirker. De ses overalt, paa hver Del af vor Grund, og for alle har de Værd som Part af det Arbejde, der gennem Aarhundrederne blev udført ogsaa for os. For enhver, som agter paa Nutidens Værk, og som tager Del i at opbygge Fremtiden, har det Betydning at vide, hvorledes Fortiden virkede, og hvorledes de henfarne Slægter arbejdede fremad til Nutiden.

Men ringe er dog alt, hvad der fra Fortiden

strækker sig ind i vort Dagværk, og hvad der endnu staar som Minder ved Vejen, mod det store Udsyn, som Oldtiden giver os.

Tværtimod hvad der skulde ventes efter vort Lands Beliggenhed højt imod Nord og fjernt fra Kulturens Vugge i Østerlandene, havde det en talrig Befolkning allerede i saa fjern en Tid som den ældre Stenalder, vel henimod 6000 Aar tilbage. En begyndende Civilisation med Agerdyrkning og Kvægavl gaar mindst 4000 Aar tilbage, og de gamle danske Egne,

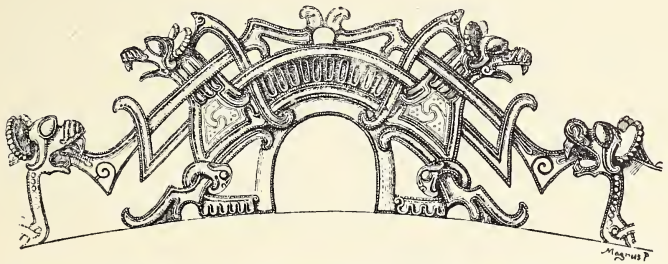

Fig. 12. Midtparti af en Mankestol, Bronze med Sølv og Guld, fra Vikingetiden.

fra Sønderjylland til Skaane, stod allerede dengang i Velstand og Befolknings-Tæthed over de omliggende Lande, det tilgrænsende Nordtyskland, Norge og det nordligere Sverige.

Denne høje Stilling hævdedes senere. I intet Afsnit af Oldtiden stod vort Omraade tilbage for Nordtyskland. Først ved Midten af Aartusindet efter Kristus, for omtrent 1500 Aar siden, kom Norge og de højere Dele af Sverige frem ved Siden af os.

Hvad der frembragtes her af Kunst og Haandværk Oldtiden igennem kan fuldt maale sig med, hvad der fandtes i de omliggende Lande, naar det

da ikke stod højere. Gods og Guld var der altid nok af. Mængden og Værdien af, hvad der er samlet i Nationalmuseet, overgaar langt, hvad der har kunnet tilvejebringes paa et mange Gange større Landområde i Nord- og Mellemtyskland.

Et eget Præg har Kulturen til alle Tider haft i det sydlige Skandinavien, kendelig forskelligt fra, hvad der møder i det nordlige Tyskland. Fra Sønderjylland til Skaane boede en ensartet Befolkning; paa vor Grund voksede den nordiske Stamme sig stor og stærk, indtil den sent i Tiden, om Midten af Aartusindet efter Kristus, skilte sig i Danske, Norske og Svenske.

Disse store og tydelige Forhold viser, at vort Land i Oldtiden var godt, dets Jord og Have, dets Klima og Beliggenhed, halvt adskilt, halvt forenet, som det var, med andre Lande. Det var et Land, hvor der kunde dannes en dygtig Befolkning, selvstændig og fremadskridende.

At Oldtidsminderne lærer os dette, giver dem deres store Værd for alle Danske; det er godt at vide det ogsaa for den, som helst kun vil tænke paa Nutiden og Fremtiden. Det store Vidnesbyrd om vort Land i Oldtiden giver en sikker Fortrøstning til, at Arbejdet for at værne dets Selvstændighed, for at hævde vor egen Folkeart og for at udvikle vor Velstand og høje Kultur ikke vil være forgæves i Fremtiden.

4. Oldforskning ved Fagmænd og Lægfolk.

Det maa nu imidlertid synes noget mærkeligt, at man kan faa saa meget ud af Oldsagerne. Er det ogsaa fuldt sikkert, hvad man fortæller os om dem? Der er jo ikke fra gamle Dage opskrevet et eneste Ord desangaaende, og ingen mundtlig Overlevering har strakt sig fra Oldtiden til vore Dage. Hvor kan man da vide saa meget om de fjerne Tider? Der maa i alt Fald være en egen Maade, hvorpaa det udforskes, tænker man, og en og anden havde da nok Lyst til at deltage i denne Forskning. Han vil gerne lære Kunsten og ønsker at faa den tydelig forklaret.

Dette kan nu ogsaa meget let gøres, saaledes at enhver kan forstaa det. Men noget andet er, om man saa har let ved selv at udøve Kunsten. Man vil vistnok erkende, at det her gaar som med alle andre Kunster og Haandværker, at der kræves en vis Læretid, for at man kan vinde den fornødne Kyndighed og skaffe sig Haandelaget.

Til en Begyndelse synes det dog at gaa meget let. Vi kan jo ikke være i Tvivl om, at dette er en Økse og dette en Kniv; Sværd, Spyd, Dolke og Skaale

— der er grumme meget, hvis Art og Anvendelse vi uden videre kan angive. Det hører der intet til; enhver kan være med.

Det vil dog snart ses, at det er temmelig lidt, som vi saaledes hurtig kan forklare, nemlig ikke andet end, hvad vi kender fra vore egne Omgivelser, og hvad der er væsentlig ens til alle Tider; en Æg til at skære med og en Spids til at stikke med vil paa Verdens sidste Dag se ud omtrent som i Stenalderen. Men saa snart man vil have noget nærmere at vide, om det er Æggen paa en Madkniv, en Offerkniv, en Rage- eller en Skomagerkniv, saa vil man intet kunne sige for sikkert herom; og spørges om, hvor gammelt det Sværd eller det Spyd er, da maa man blive Svar skyldig.

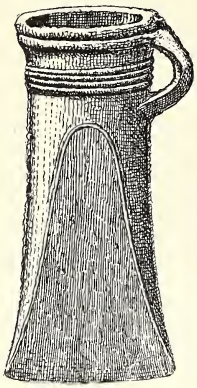

Fig. 13. Bronzeøkse med Hulhed til Skaftet. $^1/_2$ Størrelse.

Men ikke blot er det kun lidt, hvad man saadan uden videre kan sige om Oldsagerne; man kan desuden saa overmaade let tage fejl, idet nemlig de gamle Sager kan ligne meget, hvad vi nutildags kender og bruger, medens de dog har haft en ganske forskellig Anvendelse. Efter Ligheden alene kan man ikke bestemme Oldsagerne.

Fra Oldforskningens Barndom, da man endnu holdt sig hertil, er der Eksempler nok paa, hvorledes man paa denne Vis kunde tage fejl i sin Bedømmelse. Stendysserne kaldtes jo for Altere, fordi den store Overligger oven paa Bærestenene havde Lighed med et Alterbord. De almindelig forekommende Bronzeøkser med en Hulhed til at optage

Skaftet og en Øsken til Stykkets Fastbinding — se Fig. 13 — blev opfattede som som et Slags Drikkebægre, idet Øskenen skulde være en Hank og Æggen antoges indrettet som et Slags Fod paa Bægeret, for at det kunde stikkes ned i Jorden og saaledes staa fast. Visse meget brede Armringe, som Fig. 14, blev til Hestehale-Prydelser, fordi de kunde passe godt paa Hestens Hale, medens saa svære Armbaand var ukendte i nyere Tider. De mærkelige takkede Halsringe, som Fig. 15, ansaas for at være Kroner, idet de ligner de senere Tiders Kronringe; de almindelige Niptænger fra Bronzealderen betragtedes som kirurgiske Instrumenter o. s. fr. Men ikke bedre er, hvad man nu til Dags kan høre af Per og Povl, som tror, at det kun kommer an paa at finde noget, som Oldsagerne kan ligne, og bedre er det heller ikke, hvad en og anden indbildt kyndig endnu kan bringe paa Tryk. For faa Aar siden blev det saaledes forklaret, at Flintøkser som den her afbildede Fig. 16 maatte være et Slags Haandredskaber, f. Eks. Knive til at skære Læder med, fordi disse Økser, der er trinde og spidse mod Nakken, kunde passe saa godt til at omfattes med Haanden.

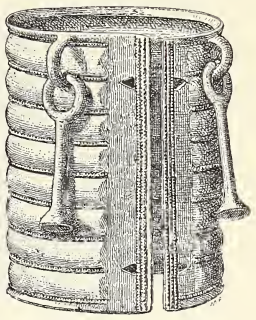

Fig. 14. Bronzearmbaand. $^1/_3$ Størrelse.

Nej, der skal mere til end det at se, hvad det ligner, og hvad det nok kunde være. Det gælder om at udfinde, hvad mere der da behøves, at skaffe det og benytte det rigtigt, og dette sker paa mange forskellige Maader, dels ganske nemme og lige for, dels

meget fjerne og besværlige. De oftest anvendte Maader skal her nævnes.

Først ser vi ikke paa det enkelte Stykke, men paa mange af samme og lignende Art; der vil da ofte kunne vindes sikker Oplysning. Det ses, at Flintøkser, Mejsler og Knive ofte er slidte og beskadigede ved Brug og derefter atter opskærpede, indtil kun selve Skaftpartiet er levnet. De var da ikke Billeder paa Guddomsmagter, som det engang antoges, men Arbejdsredskaber fra det daglige Liv. Fra Økseformen Fig. 16 findes der saa jævne Overgange

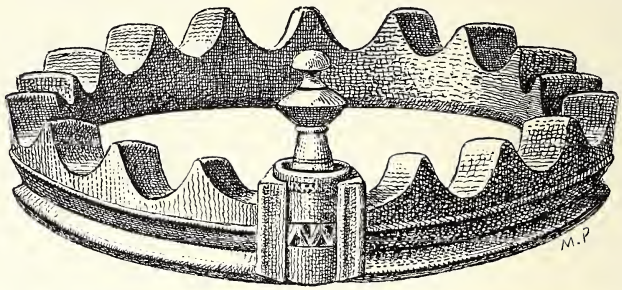

Fig. 15. Halsring af Bronze, fra den ældre Jernalder.

til de almindeligere Former, at det er umuligt at drage Grænsen; de havde da sikkert ikke nogen anden Bestemmelse end de øvrige. »Kronringene«, Fig. 15, forekommer med lavere Takker, og disse svinder ind til Tværrifler paa Ringen; de var da ikke andet end overdrevent udviklede Halsringe. Saaledes ogsaa »Hestehaleprydelserne«, der frembyder alle Overgange til Armringe af sædvanlig Bredde.

Det fremgaar af disse Eksempler, hvorledes det er nødvendigt at samle ind til Museet for at danne det Sammenhæng mellem Oldsagerne, hvoraf Oplysning vindes. Fremdeles siger allerede Antallet

noget; det meget almindelige var i daglig Brug: naar Bronzeniptængerne foreligger i Hundreder af Eksemplarer, saa kan de ikke have været Lægeinstrumenter. Naar de tværæggede Pilespidser af Flint, som Fig. 17, er saa særdeles almindelige — endog 1400 Stykker opsamlede paa en lille Plet, saa taler alene dette for, at de var Pilespidser, hvad der ikke skulde formodes efter Formen, idet Pilen skulde antages at have været spids. Museet maa da være stort og indeholde meget, for at ogsaa Antallet kan give sit Bidrag til Forstaaelsen.

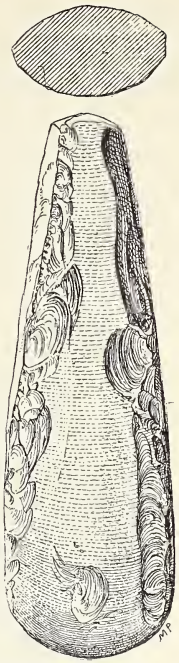

Fig. 16. Spidsnakket Flintøkse.

Meget opnaas dernæst ved at betragte Sagerne i den Forbindelse, hvorunder de foreligger fra Oldtiden: ikke de enkelte Stykker særskilt, men »de samlede Fund«, som der siges. Det gælder da at tilvejebringe større, baade fuldstændige og vel oplyste Fund, og heraf følger det, at Udgravninger kun maa foretages af virkelig sagkyndige Folk. Et Par Eksempler vil klargøre, hvor meget mere det samlede Fund kan lære os end det enkelte Stykke.

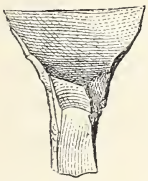

Fig. 17. Tværægget Flintpil. Skaftenden vender nedad. Fuld Størrelse.

Ret almindelig forekommer i Bronzealderen store, smukke Plader som Fig. 18, med en fremstaaende Spids paa Forsiden og en Øsken til Fastbinding paa Bagsiden. Man troede først, at

de var Prydelser til Skjolde, hvortil de efter Formen kunde synes vel egnede. Men saa bemærkedes det, at disse Plader aldrig fandtes sammen med Sværd, men stadig i Forbindelse med Smykker; saaledes erfaredes det, at de var Kvindeprydelser. Den fine Bronzeniptang, der først antoges for et kirurgisk Instrument, blev stadig truffet i Forbindelse med en spinkel, lille Syl og en ejendommelig, smukt dannet Kniv. Det mentes da, at de tre Stykker havde dannet et Syapparat, idet Niptangen skulde være til at trække Traaden

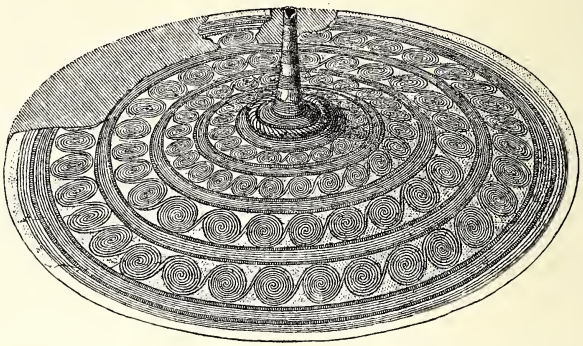

Fig. 18. Smykkeplade af Bronze til Kvindens Bælte.

gennem Huller, som var boret med Sylen. Men, at ogsaa dette var galt, maatte fremgaa af større Fund, der viste de samme tre Stykker ved Siden af Sværdet, hvorimod de ikke forekom i Forbindelse med Kvindesmykker. Det blev da klart, at de har været Mandssager og, som det saas ved andre Sammenstillinger, bestemte til at fjerne Haarvækst (Rageknіven og Niptangen) og til Tatovering (Sylen).

Nok saa vigtigt er det, at de samlede Fund giver Tidsbestemmelser. Hvad der i flere eller helst mange Tilfælde findes sammen, maa være fra samme

Tid. Det var saaledes, at den første, store Inddeling af Oldtiden blev fundet, idet det saas, at Stensager fandtes sammen, Bronzesager i andre Fund og atter Jern ikke sammen med Sten og med de gamle Bronzer. Men senere er man væsentlig paa samme Maade kommet til at erkende en lang Række af Tidsgrupper Oldtiden igennem. Og vi er langt fra færdige; det er meget tydeligt, at der er endnu flere Tidsrum at finde. Ogsaa er der mange Enkeltheder, der endnu venter paa at bestemmes ved Hjælp af samlede Fund. Selv et saa vigtigt Redskab som den omdrejende Kværnsten har først for ganske nylig fundet sin Plads i Oldtiden, idet den blev fremdraget i Affaldslag fra Tiden efter Kristus. Tidligere maatte det antages, at Drejekværnen først kom i Brug i Middelalderen.

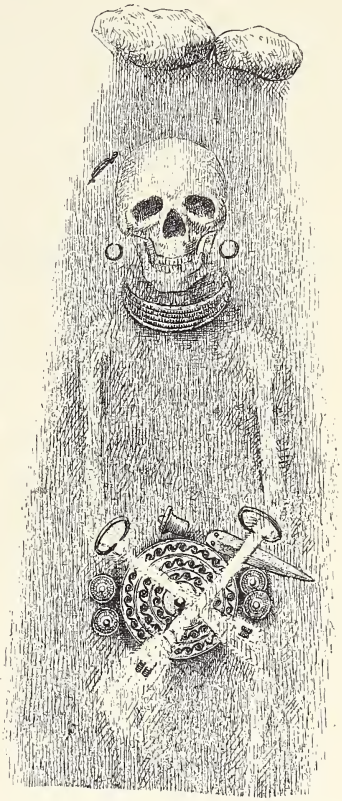

Fig. 19. Kvindegrav fra den ældre Bronzealder.

Saa er der selve Oldsagernes Plads og Stilling, som de er nedlagt i Gravene eller paa andre Steder. Det var vel klart, at de foran omtalte Bronzeplader havde været Kvindesmykker; men hvorledes

de var anbragt, fik man først at se, da de i Gravene fandtes liggende ved Bæltestedet. Fig. 19 viser et saadant Fund. Den dødes Arme ligger korsvis hen over den store Bronzeplade; omkring denne ses fire mindre Smykkeplader, samt Arm- og Fingerringe og en Dolk. At de blev baaret foran paa Bæltet, kunde ikke udfindes af deres Form. Paa samme Maade vidste man nok fra de samlede Fund, at den store buede Bronzeplade var et Kvindesmykke; men det antoges baaret oven paa Hovedet som en opstaaende Prydelse. Saa afgjordes Sagen ved, at disse Plader i Gravene — saaledes ogsaa i den Fig. 19 gengivne — saas liggende om Halsen, hvor man efter deres Form ikke skulde have tænkt dem anbragte. Rester af Svovlkis paa den lille, aflangt tildannede Flintsten viste, at den var et Redskab til at slaa Ild med; Bronzeringen liggende om Skelettets Ankel gav Kundskab om en Art af Prydelser, som man ikke skulde have troet hørte hjemme i Norden; den lille Kop, der altid i Jernalderens Grave staar inden i det meget store Fad, maa angive, at dette var en Bolle til Drikken, som med Øsekarret blev hældt op i Bægeret. Man ser heraf Nødvendigheden af mange og nøje iagttagende Undersøgelser.

Fig. 20. Lerkar med fordybede Ornamenter, fra Danmarks yngre Stenalder.

En overordentlig Mængde Oplysninger hentes paa disse Maader fra vore egne Oldsager. Men det

forslaar ikke. Vi maa gaa til Udlandet, hele Europa over og endog til de andre Verdensdele.

For det første faar vi fra Udlandet sikker Oplysning om, hvad der hos os er indført, og det kan være kommet fra meget fjerne Lande. De i Jylland saa ofte forekommende Guldringe af spirallagt Traad (se S. 22) genfinder vi i Ungarn og paa Vejen derned. Til Italien maa vi gaa for at finde Magen til de etruriske eller romerske Bronzekar, som opgraves i Danmark, til Irland for at opdage Forbillederne for de Ornamenter og Figurer, som almindelig træffes paa Kunstarbejderne fra Vikingetiden. Og overhovedet er grumme meget i vor Oldtid optaget og indført fra andre Folk. Vor hele Kultur er saa inderlig sammenføjet med de øvrige Folks, at den vilde være ganske uforstaaelig uden Kendskab til den almindelige Udvikling i Europa og Forasien. Bronzealderen er kommet til os udefra, Jernalderen med alle dens Former blev indført hos os; om største Parten af vore Oldsager gælder det, at de har ældre Slægtninge sydpaa. For at forstaa vort eget maa vi da kende det fremmede. Som et enkelt Eksempel herpaa peger vi paa det i Fig. 20 afbildede Lerkar og paa de mange lignende, der er fundet i den yngre Stenalders Grave i Jylland. Hvorledes fandt man paa at danne disse ejendommelige Bægre? Er denne

Fig. 21. Lerkar med paamalede Ornamenter, fra Øen Rhodos ved Lilleasien.

Form blevet opfundet af en Pottemager i Danmark? Nej, ned gennem Europa paa Vejen til det Sorte Hav træffes lignende Kar, kun, naar man kommer fjernere, forsynede med en Hank paa Siden. Og gaar vi til de østlige Middelhavslande, da findes her malede Lerkar fra det andet Aartusind før Kristus, som det i Fig. 21 gengivne, der øjensynlig er de første Forbilleder for de Bægre, der noget senere dannedes hos os og udstyredes med fordybede Ornamenter. Paa saadan Maade skaffes en Uendelighed af Oplysninger om vore Sager, og da ikke blot om, hvad der modtoges, men i Modsætning hertil ogsaa om, hvad vore Forfædre selv formaaede, og hvorled vort eget i det hele forholdt sig til det fremmede.

Dernæst hentes alle egentlige Tidsbestemmelser fra Udlandet. Vore Oldsager bærer jo ikke Aarstal, der er ingen Beretninger om, hvornaar de forfærdigedes eller brugtes, og overhovedet gaar Aarsangivelserne i Norden ikke tilbage til Oldtiden. Man skulde da tro, at det var umuligt at angive Oldsagernes virkelige Alder. Men her hjælper det, at den historiske Tid i Frankrig og England begyndte omkring Kristi Fødsels Tider, da disse Lande blev erobret af Romerne, og at Aarsberegningen i Italien gaar 1000 Aar, i Grækenland henved 2000 Aar tilbage før Kr. F., og i Ægypten endelig flere Aartusinder. Jo længere mod Syd, desto længere tilbage kan Tiden angives, ikke blot for enkelte historiske Tildragelser, men ogsaa for Mindesmærker og alle Slags Brugsgenstande. De hos os indførte Genstande, hvis Tid saaledes forud er bestemt, tjener da til at angive Tiden for de hjemlige Sager, der findes sammen med de fremmede. Saadanne indvandrede Tidsbestemmere træffes i vore Fund langt tilbage i

Bronzealderen. Paa lignende Maade bestemmes Tiden for alle de danske Oldsager, der er Efterligninger af fremmede, eller som paa anden Maade slutter sig til dem. Saaledes vindes der tilstrækkelige Holdepunkter til, at Tiden for de nordiske Oldsager kan beregnes meget langt tilbage, vel aldrig til et bestemt Aar, men for Sager fra Jern- og Bronzealderen til eet eller flere Aarhundreder og fra Stenalderen dog til Aartusinder. Til Eksempel kan det anføres, at de skønne Spiralmønstre, som er omtalt S. 22, er i Slægt med de Ornamenter, der ses paa græske Oldsager fra Tiden mellem 2000 og 1500 f. Kr.; derefter ansættes de nordiske Ornamenter til mellem 1500 og 1000. Ja, saa utroligt det er, vil der være Mulighed for en virkelig Tidsbestemmelse endnu længere tilbage, idet de smaa Flintøkser fra vor ældre Stenalder har deres ganske tilsvarende i Ægypten, ligesom ogsaa andre Forbindelser er paaviselige ned gennem Europa. Der vil kunne findes en dog tilnærmelsesvis rigtig Tidsbestemmelse for denne Stenalder i Ægypten og da ogsaa for de beslægtede Sager i Norden.

Dog endnu længere borte, i andre Verdensdele, maa Oplysninger søges om vore Oldsager. Den første Tanke om, at der havde været en Stenalder i Europa, blev fremkaldt af, at man saa Stenen i Brug til Vaaben og Redskaber hos lavtstaaende Naturfolk i andre Verdensdele. Man saa hos dem, hvorledes de store Kar bygges op af Lerruller, der lægges over hinanden og glattes sammen, og saaledes forstodes det bedre, at dette ogsaa gjordes i Nordens Stenalder. Fra Naturfolkene kendes Fremgangsmaaden ved Stensagernes Tildannelse; det at visse Eskimostammer hertil bruger et Benredskab, der meget ligner de

Hjortetaksender med en fladt tildannet Spids, som saa ofte træffes i vor ældre Stenalder, støtter væsentlig den Bestemmelse, man har givet disse Redskaber, at de brugtes som Slagstokke til Flintarbejde.

Det forstaas jo nok, at naar det her skulde forklares, hvorledes Oplysninger søges om Oldsagerne, saa blev der valgt ganske simple og tydelige Eksempler. Oftest er Sagen dog mere indviklet; men væsentlig anderledes er den ikke. Der sammensøges Oplysninger, først fra den nærmeste Kres og dernæst Jorden over, og baade fra gamle og nye Tider. Dette er jo let forstaaeligt: til Oldforskningen kræves da ikke andet end Kundskaber. — Ja, og saa een Ting til: at forstaa at bruge dem. Og naar alt kommer til alt, saa beror det egentlig herpaa, om man kan faa noget ud af Oldsagerne. Med Kundskaben er det godt nok, den skal jo til; uden den udretter man ikke noget; men heller ikke med den, naar man ikke rigtig ved, hvorledes og hvortil den skal anvendes. Og det falder ikke lige let for enhver. Det kan hænde, at man med grumme mange Kundskaber paa alle Omraader gaar og ser paa Sagerne i det uendelige og dog ingen Ting udretter, medens en anden, der kan langt mindre, hurtig ser noget, der trænger til Forklaring, og som ogsaa, naar det sammenstilles saadan og saadan, kan forklares ved Hjælp af det og det, der kan søges og findes der og der.

Dette sidste, at anvende Kundskaben paa rette Maade, er en Kunst, alt det først anførte, om at indsamle Oplysninger, henhører under Haandværket. Og Kunst hører der til; ellers kommer der ikke noget rigtigt Udbytte af alle Anstrengelserne.

Saa skulde det da ogsaa helst angives, hvorledes man lærer den Kunst at bruge Kundskaberne. En

hel Del kunde der ogsaa siges herom; men det væsentligste vil dog altid blive, at man faar Greb paa Kunsten ved selv at arbejde, ved at forsøge, ved at ville — det kommer da efterhaanden ad Erfaringens Vej. Men paa Bunden af det hele ligger dog den medfødte Evne og det naturlige Anlæg, det, man kalder Begavelse. Hos den rigtige Forsker maa der findes medfødt Evne, Udvikling gennem Arbejde og rig Kundskab; han har det Greb, der rammer det rette og det store.

Herved maa endnu særlig bemærkes, at det ikke nytter, hvor meget heraf der end medbringes fra et fremmed Omraade. Man skulde mene, at dette er ganske selvfølgeligt: det er Oldforskeren, som løser Oldtidens Opgaver. Men dette er ingenlunde almindelig anerkendt, og ilde gaar det da ogsaa saa ofte. Et stort og lærerigt Eksempel skal anføres herpaa.

Skaldyngerne opdagedes med deres hele Indhold af Sager, der hidtil ikke kendtes og nu skulde forklares. Worsaae udfandt da, at de hidrørte fra en ældre Tid end alt, hvad man forud havde kendt; det var den ovenfor S. 6 omtalte ældre Stenalder, som var fundet; et stort, nyt Oldtidsomraade var opdaget. Men dette bestred en jævnbyrdig Videnskabsmand og Naturforsker, der var Worsaaes samtidige. Han indrømmede vel den paaviste Forskel mellem de to Fundgrupper, den ældre og den yngre Stenalder, men hævdede, at der ikke var nogen Tidsforskel mellem dem. De kunde være ganske samtidige, idet de viste to Sider af samme fælles Stenalders-Kultur; de var Minder om forskellig Levevis og fra forskellige Omraader af Livet; men alt var samtidigt. Gennem 30 Aar forfægtede han dette.

De to Mænd havde i Forening fremgravet Fun-

dene, og de havde det samme Kendskab til dem. Men den ene bedømte dem fuldstændig rigtig; den anden greb ganske fejl. Sagen var, at Naturforskeren fór vild i de uvejsomme Oldtidsegne, hvor derimod Arkæologen let og sikkert fandt frem.

Gennem dette Eksempel er vi ført til den videre Forskning og dybere Forstaaelse af Oldsagerne, som følger efter den Udtydning af alle Enkeltheder og Dele, som foran er omtalt. Alt samles og ses i indbyrdes Forbindelse, saaledes at Menneskelivet i Oldtiden forstaas i dets Udvikling gennem Tiderne og i alle dets Sider og Dele. Saaledes opfattet fremstilles alt i Skrift og i Tale. Slægt efter Slægt tager fat paa de samme Opgaver, der bestandig kan løses sandere og mere indtrængende, eftersom Kundskaben udvides ved nye Fund, der fremkommer i vort eget Land eller ude, og eftersom Forskningen bliver klarere og dybere. Saaledes skrider Videnskaben fremad, og hvad den yder, bliver sandere og fyldigere.

Det var nu ikke Meningen med, hvad der her blev fremsat, at vække Forestillingen om, at Oldforskningen er vanskelig. Tværtimod, ved rolig at overtænke, hvad der er sagt, vil man finde, at det ikke er Hekseri, men ganske simpelt og forstaaeligt. Dog er det ikke hermed givet, at alle og enhver kan deltage i Forskningen. Det saas, at der kræves Evner, Uddannelse og Kundskaber. Det første har ikke enhver i tilstrækkeligt Maal, det sidste er det ikke enhvers Sag at skaffe sig. Saaledes maa Forskningen tilhøre Fagmanden, der kan anvende hele sit Liv paa at dygtiggøre sig til sin Gerning. Det er nu hans Sag, men han kan ikke sy Sko; ogsaa det maa der en Fagmand til.

Men paa den anden Side — og dette maa stærkt fremhæves — er der det herlige ved Oldforskningen, at der er store Dele af Arbejdet, hvori enhver kan deltage, selv om han ikke har Kundskaber og Uddannelse — men det særlige Anlæg for Sagen maa rigtignok ikke mangle. Det findes dog ikke blot hos dem, der er blevet Videnskabsmænd, men ogsaa ret jævnlig ude i Befolkningen, hos en og anden, der sidder dybt i det praktiske Liv. For saadanne Begavelser er en vis Del af Oldforskningen let tilgængelig, nemlig den, som vi foran omtalte S. 28 flg., bestaaende i Behandlingen af vore egne, danske Oldsager, hver for sig og indbyrdes. Denne Part af Sagen har meget at sige, og Adgangen til Oldsagerne staar aaben for enhver, idet jo Museet er aabent, og idet de derved ansatte har til Pligt og til Glæde at bistaa enhver, der søger Kundskaber. Desuden er der jo mange gode Bøger paa Dansk om vor Oldtid, af hvilke meget kan læres. Saaledes kan ogsaa den praktisk optagne Mand tage Del i Forskningen, først og fremmest til egen Glæde og Underholdning; han kan, idet han har Sagerne for sig i Museet, undersøge, hvorledes det hænger sammen med de Forklaringer, der gives; men han kan ogsaa søge at finde nyt, og han kan saaledes komme til at gavne Forskningen og føre den fremad, endog paa vigtige Punkter.

Dette er jo ogsaa sket. Andetsteds er det fortalt, at en Haandværker i København fandt ud af, hvorledes man i Bronzealderen udførte saadanne fine Ornamenter, som foran er afbildede S. 22 flg., og dette var dengang en vigtig Sag, idet man i Udlandet ikke vilde anerkende Thomsens Paavisning af en Bronzealder uden Jern (se herom S. 90). Man anførte derimod nemlig det, at saadanne Ornamenter

ikke kunde være gjort med Bronzeredskaber, men kun med Jern eller Staal. Da saa en Søndag den gamle Guldsmed aflagde sit sædvanlige Besøg i Museet, hvor hans skarpe Øje og kloge Hoved var kendt fra mange Samtaler, forelagde en af Museets unge Folk ham Sagen i hele sin Sammenhæng. Det bevistes for ham med videnskabelige Grunde, at man ikke kunde have haft Jern i Bronzealderen; det maatte da kunne udfindes, hvorledes Bronze kunde virke paa Bronze, og det skulde udfindes; dertil var han, Haandværkeren, just den rette Mand. Men Guldsmeden rystede paa Hovedet: det vilde vist ikke gaa. Allerede næste Dag kom han imidlertid med Forsøgsstykker i Haanden, der fuldt oplyste Sagen. Saa simpelt som det var, saa mærkeligt var det imidlertid. Man ser det deraf, at Tysklands store Metalteknikere paa ny mødte op med Erklæringer om, at Bronze umulig kunde arbejde paa Bronze. Senere er det dog blevet almindelig erkendt, at Haandværkeren virkelig havde udfundet, hvad Videnskabsmanden ikke havde kunnet se.

Det er ogsaa tidligere blevet omtalt, at en Mand, der havde en Stilling som Andenlærer ved en jydsk Landsbyskole, fandt og selv rigtig bestemte det første Hvedekorn siddende fast i et Lerkar, hvad der siden har ført til den vigtige Paavisning af Kornavlen hele Oldtiden igennem (se S. 17). Den samme Mand har senere gjort flere andre gode Fund; saaledes har han i Jordfladen set og opsamlet en Mængde særdeles fine og spinkle Pilespidser fra Stenalderen af en egen Art, der hidtil ganske var undgaaet Opmærksomheden her i Landet. — Denne Lærer og denne Guldsmed havde øjensynlig Evner

og Øjne, der rakte langt ud over deres Gerning og lige ind i Oldsagerne.

For saadanne Folk er der Brug i Oldforskningen. De vil kunne finde et taknemligt Arbejdsfelt, med Høst for dem selv og Videnskaben. Opdagerens Glæde og Opfinderens Grebethed, dette som er Forskerens bedste Løn, kan enhver naa, som blot har det særlige Anlæg og dertil en stærk Vilje. Der er Arbejde nok til enhver — kun for Fuskeren og Vigtigmageren er der ikke Plads.

5. Opofrende Venner og farlige Fjender.

Dog ogsaa paa anden Maade kan de mange være med, og i Virkeligheden har de været med ved Oldforskningen og i Nationalmuseet fra første Færd af. Der er hos os det mærkelige Forhold, som ikke findes i noget andet Land, at Befolkningen er saa at sige personlig, ved Hengivenhed, Interesse og Medarbejde, knyttet til Nationalmuseet, og paa den anden Side har dette fra den første Dag af betroet sig til Folket og søgt al sin Hjælp og Fremgang hos det. I Aaret 1807 blev der udsendt et Opraab »paa det forønskede Nationalmuseums Vegne«, hvori dets Stifter skrev:

»Landsmænd! Uden fleres patriotisk-virksomme Deltagelse maa jeg med min Plan om et Nationalmuseum blive staaende paa Halvvejen. Jeg stoler paa, at naar man i Danmark regner paa Borgeraand, forregner man sig aldrig«. Lignende Ord har siden bestandig lydt under Museets fortsatte Vækst, som de atter lyder fra denne Bog efter 100 Aars Forløb.

Og Svaret er givet i Gerning. Det Museum, som for første Gang nævntes i de anførte Ord, er nu en verdensberømt Institution, fra hvilken der har rejst sig

et eget Videnskabsfag. Men dette er først og fremmest sket ved Befolkningens Medvirken. Vistnok er der fundet Hjælp og Støtte hos Statsmyndighederne; men lidet havde det nyttet, og heller ikke vilde det vel være opnaaet, om Befolkningen ikke havde været med, og hovedsagelig er Museet dannet ved de mange enkeltes Bidrag til dets Forøgelse.

Et ganske enestaaende Forhold er det, at Museet har vokset sig stort væsentlig ved Gaver. Mellem Finderen og Museet var der fra Begyndelsen af ikke Tale om Køb og Salg. Sagen ordnede sig paa anden og højst ejendommelig Maade.

Finderen indsendte Oldsager til Museet som Gave, fordi han ønskede, at de skulde opbevares der, idet de da kom paa rette Plads. Det skete af fri Vilje; men der var tillige en Følelse af, at det paa en Maade var en Skyldighed, som man ikke kunde unddrage sig. Det var næppe Lovbestemmelsen om Danefæ, som fremkaldte denne Følelse, der har været saa udbredt, at det endnu kan høres paa Landet, at Oldsager jo skal indsendes. Som Danefæ er der nemlig, hvad nedenfor skal omtales, bestandig kun blevet krævet visse Sager. Naar det almindelig betragtedes som en Pligt at indsende i alt Fald vigtigere Fund, var det sikkert, fordi der bestandig saa ivrigt blev opfordret dertil af Museets mange Venner og Hjælpere, fordi det indsaas, at det var rigtigt saaledes, og fordi det var almindelig Skik. Halvt om halvt blev det til en Lov, som Folket gav sig selv.

Fra sin Side modtog Museet alt, hvad der saaledes indsendtes som Gave, og bragte Finderen en varm Tak for hans Velvilje og Interesse. Men i Reglen nøjedes man ikke dermed. Naar Fundet havde Værdi, og naar Forholdene var saadanne, at Penge

havde Betydning, fulgte med Takken et lille Pengebeløb i Paaskønnelse af Indsendelsen. Det almindelige Forhold blev: fra Finderens Side en skyldig Gave og fra Museets en skyldig Paaskønnelse i Penge. Men et Køb var dette ikke: Hengivenheden hist og Taknemligheden her var det fremherskende i Sagen.

Dette sjældne og smukke Forhold er væsentlig uforandret den Dag i Dag. Finderen indsender Oldsager, for at de skal komme paa rette Sted, og fordi han ønsker at bidrage til Museets Forøgelse. Museet modtager Fundet som et Bevis paa Velvilje og bringer sin Taksigelse. Men i øvrigt har Forholdene udviklet sig saaledes, at Indsenderen nutildags venter at modtage en passende Godtgørelse, og at Museet altid yder den, og da ikke som i gamle Dage en ringe Paaskønnelse, men et Pengebeløb, der svarer til Sagernes virkelige Værdi i Handel og Vandel, endog med en Forhøjelse under Hensyntagen til den særlige videnskabelige Betydning, som de kan have, og til den Omhu, hvormed de er behandlet. Denne Forandring er kommet ganske naturlig. Efterhaanden har Oldsager faaet en virkelig Værdi, og det er ikke længere de gamle knappe og beskedne Tider. Ikke mere end billigt er det da, at Nationalmuseet godtgør Værdien og det rundelig, da der nutildags er saa stor Rift om Oldsager, ja, med et Tillæg, naar Fundet har en særlig Betydning. Men heller ikke nu staar der Salg og Køb mellem Finder og Museum. Som i gamle Dage er det Hengivenhed og Taknemlighed, der knytter de to Parter til hinanden, hvortil der nu fra Finderens Side er kommet en smuk Tillid til, at Museet udbetaler, hvad der rettelig tilkommer enhver, og fra Museets Side en Følelse af Forpligtelse til at handle i Overensstemmelse hermed.

Paa lignende Maade som Finderen staar Samleren til Museet. Snarest skulde man tro, at der maatte være et Modsætningsforhold mellem de to Parter, der lige gerne vil erhverve og beholde værdifulde og mærkelige Sager, og i andre Lande er dette ogsaa sædvanlig saaledes. Men i Danmark har der tværtimod bestandig været et nært og fortroligt Forhold. I Museet var der den rette Forstaaelse af Samlerinteressen og Blik for, at Samleren er en højst værdifuld Medarbejder; desuden viste man en fornuftig Taalmodighed i Kraft af det gamle Ord: »Museet lever længst; det kan vente«.

Men er der noget, som det ikke kan vente med, noget som har fremragende Betydning navnlig for Studiet, saa er det Skik, ifølge gammel Tradition, aabent at udtale det og at fremføre en Bøn om at afstaa det til Museet. »Jeg havde rigtignok ikke tænkt, at De skulde have det endnu«, svarer en kyndig Privatsamler og bekendt Apoteker; »men De fik jo ogsaa Dupskoen med Runeindskrift straks, da jeg havde faaet den«. Det drejer sig denne Gang om et herligt ornamenteret Bronzestykke. Offeret bringes uden Betænkning. Det har altid været anerkendt, at Nationalmuseet skulde have, hvad det nødvendig behøver. »Jeg bringer Dem mit Hjerteblod«, siger Højskoleforstanderen, »denne mærkelige, buede Flintmejsel, som Museet ikke har Mage til, har jeg altid holdt højt i Ære; men jeg mener, at jeg ikke længere selv bør beholde den«.

Ikke blot til de egentlige Samlere, men ogsaa til andre Ejere af Oldsager staar Museet i stor Taknemlighedsgæld for mange af dets bedste Sager, og dette Forhold er ikke undergaaet Forandring gennem Tiderne. »Det var min Faders store Glæde og Stolt-

hed, saa længe han levede«, siger Præstedatteren, som bringer en af de skønneste Stridsøkser; »men min Moder vil nu helst give den til Museet«.

For nylig opgravedes der ved et af vore Herresæder en mægtig Granitsten med et udhugget Solhjul,

Fig. 22. Solguddommens Billede, udhugget paa en Granitsten. Fra Rygaard ved Roskilde.

et iøjnefaldende mærkeligt Guddomsbillede fra den ældre Bronzealder, som dette hidtil ikke var truffet her i Landet. Besidderen saa Betydningen af Fundet og gav Stenen en Hædersplads ved Gaardens Hoved-

portal. Men en kort Udtalelse af Museets Ønske om at faa dette vigtige Stykke blev øjeblikkelig besvaret med, at det nok var tænkt, at Museet gerne vilde have Stenen, og at den skulde blive kørt til Stationen. Den er nu opstillet i Museets Forhal og ses her i Fig. 22.

Da de mange Museer efterhaanden rejste sig omkring i vore Byer, kunde det se ud til, at de paa en Maade vilde kile sig ind mellem Befolkningen og Nationalmuseet. Den overleverede Anskuelse om, at Oldsager burde indsendes til Nationalmuseet, maatte naturlig løsne sig; det stedlige Museum maatte fange Interessen. Saaledes var der Fare for, at Hovedmuseet skulde hæmmes i sin Udvikling og vor Oldforskning gaa i Staa. Men den Anskuelse er dog endnu almindelig, at det gamle, store Museum, der er Moderen til alle de andre, og som er Midtpunktet i Forskningen, bør have de særlig mærkelige og videnskabelig betydningsfulde Fund. Selve Provinsmuseerne har anerkendt dette.

Allerede i 1861 gav Museet i Viborg et smukt Vidnesbyrd om Sammenhold og Offerberedvillighed ved at indføre følgende Bestemmelse i sine Love: »Kommer Selskabet i Besiddelse af sjældne og vigtige Genstande, som fortrinsvis egner sig til Opbevaring i den store nationale Samling i København, vil det anse sig pligtigt til at afhænde disse til hin Samling, i alt Fald mod at erholde andre passende Sager i Bytte«. Senere er Bestemmelser af lignende Art blevet vedtaget af alle de andre større, offentlige Museer, i Hjørring, Aalborg, Randers, Aarhus, Herning, Kolding, Ribe, Odense, Køge, Maribo og Rønne. Kun de smaa og nylig dannede Institutioner indtager endnu en afventende Holdning.

Der er da intet Modsætningsforhold mellem Provinsmuseerne og Nationalmuseet, men tværtimod Sammenhold og dermed følgende Samarbejde. De første er i rask Udvikling, hvert paa sin Grund; men ogsaa det fælles Landsmuseum faar, hvad det behøver til sin Vækst og til Fremme af Studierne.

Fra Begyndelsen af har Forholdene saaledes været gode og gunstige, og de er det endnu. Det nævnes i Udlandet gentagende med Beundring, hvorledes alle i Danmark staar samlet om Nationalmuseet og den dertil knyttede Forskning: de andre Museer, Samlerne og Befolkningen i det hele. En vis Bevægelse har der været heri, som tydelig kan udlæses af Museets Protokoller; den afspejler den almindelige Udvikling gennem de hundrede Aar.

Først var det navnlig Præster, Godsejere og højere Embedsmænd, som var Museets frivillige og interesserede Hjælpere; saa kom Læger og Apotekere til, saa Skolelærere og Landmaalere. Den Interesse, som Kong Frederik d. VII nærede for Oldsagerne, havde kun en forbigaaende Betydning; men varig og overordentlig vidtrækkende har den Indflydelse været, som Højskolen har udøvet. Vel havde Landboerne tidlig været med; men først i vor Tid er de kommet fremmest i Rækken. Nu er det bag Harve og Plov, i Mosen og Grusgraven, at man finder Museets og Oldforskningens bedste Venner.

Og vel at mærke kloge og oplyste Mænd, der kan og vil mere end den daglige Dont. De har en klar Opfattelse af, hvad de kan være for Nationalmuseet, og i Virkeligheden skylder dette dem saare meget af, hvad det er blevet til. Det kommer jo nemlig an paa andet end at faa selve Oldsagerne ind til Museet. Findestedet skal opdages; Fundene skal

vogtes vel, naar de fremkommer; der skal forstandige Øjne til at se, hvorledes de ligger, Dømmekraft for at skønne om, hvad der har Betydning, Besindighed og Selvovervindelse for at standse i rette Tid, saaledes at Museet kan foretage Undersøgelsen. Hvad der i saa Henseende ydes af Landbefolkningen, fortjener ligefrem Beundring; det vidner tydelig om, hvor oplyst, forstandig og brav den er. Med sand Begejstring, med den varmeste Anerkendelse og med dyb Taknemlighed vil Nationalmuseet altid tale om Landboernes Medvirken ved Opdagelsen og Sikringen af Fundene — der menes just dem, som staar med Træskoene dybt i Muld og Mose og med de stærke, snavsede Hænder om Spadeskaftet. Et Par Eksempler valgte i Flæng.

Der blev skaaret Tørv i Dystrup Mose, en halvanden Mils Vej fra Ryomgaard Station, da en af Arbejderne i c. 3 Fods Dybde bemærkede en Haandfuld korte Kviste, nogle af dem flækkede. Der hører noget til at lægge Mærke til en saadan Ubetydelighed, til at opsamle det, undersøge det og se, at det er tildannet af Menneskehaand, og til saa ikke at kaste det bort, men tværtimod lægge det til Side velforvaret i et Hul med en Tørv over. Saa gravedes der videre, og der fremkom da straks inden for Stedet, hvor Kvistene havde ligget, de her afbildede Stykker af et Hjul, Fig. 23. Ogsaa disse optoges med Omhu, og Meddelelse indgik til Nationalmuseet.

Det var noget højst mærkeligt, som her blev fundet. Der er forud engang i det nordlige Italien fremdraget et saadant Hjul, som dog ikke kunde bevares; det laa sammen med mange andre Sager, der angav Tiden. Dels herefter, dels af andre Grunde kan Dystrup-Fundet henføres til Stenalderen, medens

der tidligere hos os kun er truffet Vognhjul fra en langt senere Tid og da væsentlig formede som de nu-

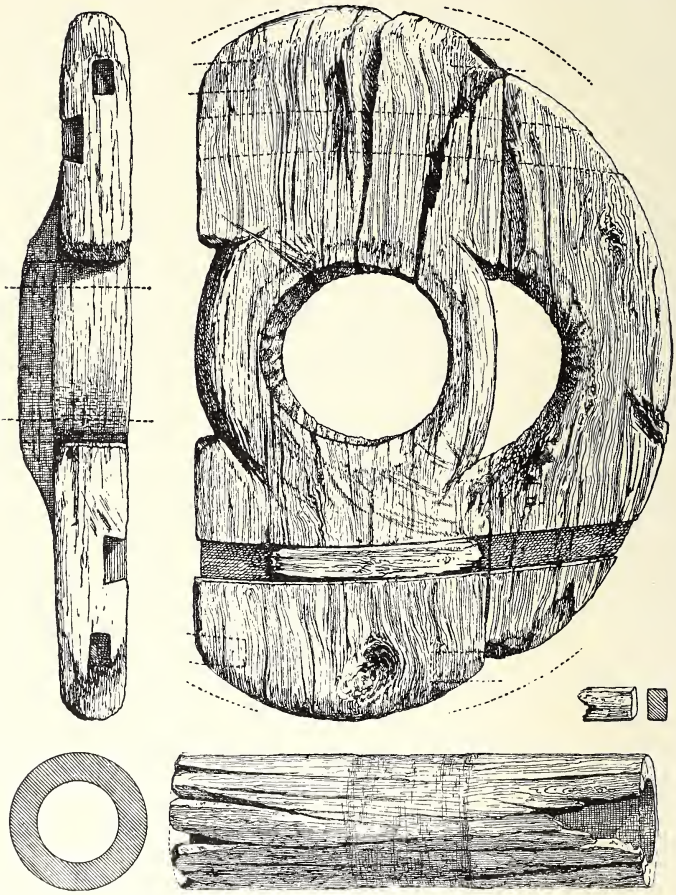

Fig. 23. Vognhjul af Træ, fra Dystrup Mose ved Ryomgaard.

tildags anvendte. Det her omhandlede er derimod højst ejendommeligt: sammensat af 3 svære Ellestykker — af hvilke dog eet mangler — forbundne ved Ege-

træs-Baand, der er indfældede paa begge Sider, og ved Tapper langs Kanterne. Navet dannes af et særskilt Stykke, det lange Rør, der ses nederst i Afbildningen. Til at fastkile dette i Hjulets Midthul tjente de først fremdragne Kviste, der maa være gledet ud, da Hjulet faldt fra hinanden. Denne over 3000 Aar gamle Vogndel, der hører til Museets mærkeligste Stykker, vilde uden den store Agtsomhed, som Tørvearbejderen her viste, og uden hans kloge Skøn over Betydningen af det fundne, være blevet til hensmuldrende Træstumper.

Fra Smerup paa Thyholm indløb Brev. »Ploven har flere Gange i Dagens Løb stødt mod Sten. Kl. 5 gentog det sig, og jeg gav mig derfor til at undersøge Stedet med Lærer . . . som Assistance. Omtrent 1 Al. nede stødte vi paa en stor, flad Sten, 2 Al. i Længden og $1^1/_4$ Al. i Bredden. Efter at vi omhyggelig havde faaet Jorden til Side, lettede vi Stenen, hvorved en Grav kom til Syne. Øverst laa et Sværd, formodentlig af Bronze, tillige med en Masse af Knogler. Maaske er der flere Metalgenstande under dem.

»Der kom en Mængde nysgerrige Mennesker valfartende til Stedet. Vi rørte dog ikke ved Gravens Indhold, hverken ved Knoglerne eller ved Sværdet; men vi lagde Stenen forsigtig paa sin Plads og øste lidt Jord ovenpaa for at forhindre mulige Mishandlinger, og vi blev enige om at skrive til Nationalmuseet for at faa sagkyndige til at undersøge Graven, inden den blev rørt.«

Saaledes reddedes for os og for al Eftertid de sjældent tydelige og oplysende Billeder, som er gengivet her i Fig. 24 og 25. I det første Billede ses Dækstenen paa sin Plads over Graven, omgivet af en

Stendynge. Det hele havde været dækket af en Jordhøj, »Korshøj«, der forlængst var forsvundet. I det andet ses Gravens Indre, efter at Stenen var afløftet. Ikke en Smule Jord var trængt ned. De hvidbrændte Knogler fra Ligbaalet laa spredt over hele Bunden, ganske som de anbragtes i Bronzealderen. Over dem ligger Krigerens smukke Sværd, saa vel-

Fig. 24. Mandsgrav fra Bronzealderen. Dækstenen ikke afløftet.

bevaret, at Bronzen for en Del endnu har sin oprindelige, blankt skinnende Overflade. I Fæstet sidder endnu de 6 spinkle Nagler, der har fastholdt Træbeklædningen; under Klingen fandtes Dele af Skeden og ved Odden Dupskoen af Bronze. Ved Sværdets Midte saas to Bronzeknapper, der har hørt til Sværdremmene, og nær dem en Naal af samme Metal, der har sammenholdt Mandens Kappe.

Et saadant helt og uforstyrret Stykke Oldtid kommer kun frem, naar der er en saadan udmærket Finder, som bemærker, at der er noget usædvanligt, og saa standser Arbejdet, søger efter, afdækker og ser nøjagtig til, men saa lader alt urørt, holder sin Haand over Stedet og straks giver Meddelelse om det fundne.

Fig. 25. Samme Grav som Fig. 24. Dækstenen borttaget.

Har man saadanne Venner og mange af dem, saa kan man vel finde sig i Fjenderne; thi de gives ogsaa, og farlige nok, det tør ikke forties. Det er de Folk, der udbreder falske Oldsager, som i ret stort Omfang, baade af Sten og af Bronze, bliver fabrikeret i Jylland; eller de omrejsende Folk, som handler

med forskelligt og samtidig tilbytter sig Oldsager for Billeder og Nysølvsskeer. Andre er Udsendinge fra Hovedstaden, der fortæller, at de rejser for et Museum, eller at Sagerne nok skal blive forevist der, eller at de har Afsætning til rige Privatmænd og til Udlandet, hvor der betales højeste Pris. Ubegribeligt, at man endnu lader sig besnære af saadanne falske Ord, da det nu maa vides, at de ovenfor S. 49 nævnte Museer raader over fuldt tilstrækkelige Midler til at indløse alt, hvad der fremkommer af Oldsager Aaret igennem. Fjender er ogsaa de velhavende Folk, der paa Kontoret eller i Forretningen køber Oldsager alene for at sælge dem igen med Fordel, og de Samlere, der kun har til Hensigt en Gang at sælge det hele ubemærket i Udlandet. Alle disse er sande Fjender ikke blot, fordi de skaffer Fundene af Vejen, men fordi de forringer deres Betydning, idet Oplysninger om Findested og Fundforhold gaar tabt under al denne Handel. Vanskelige er de tillige at opdage, idet de raader over mange Midler. Købmanden kan betale Oldsager med en høj Pris og bag efter le deraf; thi samme Dag fik han mere end Halvdelen af Beløbet tilbage, idet Pengene blev anvendt til Indkøb i Butiken. En og anden staar i den Formening, at et Mellemværende i det praktiske Liv lettere lader sig ordne, naar der samtidig afgives nogle Oldsager. Bedrøveligt er det at maatte advare mod sligt, og at det ikke er overflødigt at minde om, at de offentlige Museer ikke har Interesse af at købe billig, idet de jo ikke skal tjene ved atter at sælge Oldsagerne. Ogsaa den, som kun tænker paa Pengene, vil staa sig bedst ved at gaa til Museerne.

6. Sagkyndig Undersøgelse og skamløs Højødelæggelse.

»Naar Landmanden pløjer, saa høster Arkæologen«, det er et gammelt Ord i Museet. Men for at høste maa han naturligvis ud i Marken og have Redskaberne med, og til dette som til andet Høstarbejde skal der dygtige Folk, som forstaar sig paa det. Med andre Ord: for at Fundene skal komme ordentlig frem, maa der undersøges baade med Omhu og med Kyndighed. Her maa Fagmanden til, om ikke det hele eller det halve skal overses eller ødelægges — det er jo ikke blot Oldsager, der graves efter, men snarere efter al den Forstaaelse af Oldtiden, som ligger dækket af Muld og Tørv, i Ler og Grus. Der er desværre Eksempler nok paa, hvad der gik tabt, fordi Museet ikke i rette Tid kom til at undersøge og optage. Hellere skal dog nævnes noget af, hvad der er fundet, fordi alt gik, som det burde. Først lidt af det fine og smaa.

Før Museet ret begyndte at grave — det er ikke 15 Aar siden — antoges det, at Stenalderens Grave altid var bygget af store Sten, i Form af Dysser, Jættestuer og Kister. Hele Midten og Vestsiden af

den jydske Halvø, hvor saadanne Grave næsten mangler, antog man, var væsentlig ubeboet i Stenalderen. Vistnok fremkom der ofte Stenredskaber i de jydske Høje af Grus og Sand; men dette var man ikke i Stand til at forklare; thi Gravene kunde man ikke finde. Saa begyndte Undersøgelserne, og med det bestandig mere skærpede Blik opdagede Museets Mænd Sporene af de sammensunkne Grave i Sandets brunlige Striber og Lag; snart efter lykkedes det at se

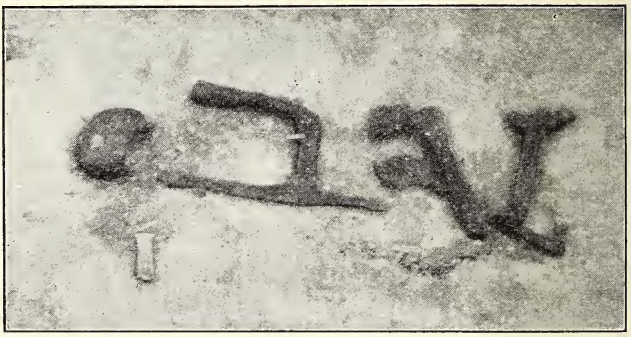

Fig. 26. Jydsk Stenaldersgrav med fuldstændig opløst Skelet.

Resterne af Trækistens Laag og Sider og at optage de papirtynde Lag. Det saas nu, hvorledes den ene Grav laa oven paa den anden ned under Højen, indtil en Dybde af 4—5 Fod under den gamle Jordflade. Sluttelig fik man ogsaa Øje paa selve Skelettet, der var fuldstændig opløst, men dog saa kendeligt i den mørke Tegning paa det lyse Sand, at mangen Stenalders-Mand med sit Udstyr har kunnet fotograferes i sin Grav. Fig. 26 gengiver et saadant Billede. Man ser den i disse Grave sædvanlig forekommende Stridsøkse liggende, som Reglen er, ved Mandens højre Skulder og Flintkniven ved Bæltestedet.

En hel Sum af de fineste Enkeltheder vedrørende Oldsagernes Anvendelse har Arkæologens øvede Øje kunnet iagttage, naar hans nænsomme Haand med Ske og Pensel havde fremdraget dem. Selve Oldtiden, kan man sige, blev fotograferet: Perlebaandet om Halsen og Smykkerne paa Brystet af det Skelet,

Fig. 27. Kvindegrav fra Tiden nærmest efter Kristi Fødsel.

der var blevet fuldstændig til Støv; omkring Hovedet et helt Sæt af Naale, hvormed Haaret var ordnet; Lerkarret med dets Skaar, som det trykkedes itu, da Graven faldt sammen. De skrøbeligste Sager, bladtyndt Sølv og hensmuldrende Tøj, bragtes uskadt til Museet for at blive behandlet, saa at det kunde bevares.

Fig. 27 viser en Kvindegrav fra Tiden nærmest efter Kristi Fødsel, afdækket ved Lisbjerg nord for

Aarhus. Skelettet er her vel bevaret. Det ligger paa højre Side med Benene stærkt optrukne og ligeledes med Armene bøjede, saa at Hænderne synes at gribe efter det Lerkar, der staar tæt foran Hovedet. Lidt derfra staar et helt Sæt Mad- og Drikkekar, og foran dem ses en Mængde Dyreknogler. En lang Jernkniv til Brug ved Maaltidet ligger oven paa dem. Nedenfor, ved Fødderne, staar det store Fad, der var Beholder for Drikken, og inden i det en Skaal, hvormed der østes op. Et tydeligt Billede af, hvorledes den døde anbragtes liggende til Bords og næsten i Færd med at nyde de fremsatte Mad- og Drikkevarer.

Vi vilde anføre Eksempler paa det fine og smaa, der fremkom ved Museets Undersøgelser; men smaat er det egentlig ikke, at der kan vises et saa talende Billede af Hedentiden. Og saaledes med det øvrige. Hastig set kan det kaldes smaat; men det kan dog være særdeles betydningsfuldt. Det kunde saaledes tænkes endelig at være ret ligegyldigt, om man fandt de ovenomtalte mørke Skygger i Sandet af Stenaldersfolkene, eller de ikke var set. Men tværtimod: da de først var paavist, saa kunde man angive, hvorledes Gravudstyret havde sin faste Plads, forskelligt for Mand og for Kvinde; de gravlagdes i modsat Retning. Og saa kom den mærkelige Erkendelse, at een Mand og een Kvinde laa sammen i en fælles Grav eller hver for sig i to tæt ved hinanden liggende Høje. Altid een Mand og een Kvinde; der var da Eengifte allerede i Stenalderen. Som Flerkoneriet hørte hjemme i Østerlandene fra de fjerneste Tider, saaledes Eengifte i vore nordlige Egne. Saa vigtigt et Bidrag til Forstaaelse af Menneskelivet gav de fine, mørke Spor i det jydske Sand.

Vi skal dernæst nævne noget af det omfattende

og store, der er fremkommet, efter at Gravningerne er kommet i Gang.

Først da Skaldyngerne blev ordentlig undersøgt i 1893—98, skaffedes egentlige Beviser til Veje for de store Tidsafsnit, den ældre og den yngre Stenalder, med al deres Forskellighed. Der er talt herom S. 39.

De nys omhandlede jydske »Enkeltgrave« fra Stenalderen, der nu er undersøgt i stort Antal, har vist, at Midt- og Vestjylland, tværtimod hvad tidligere antoges, har haft en egen, højtudviklet Befolkning i den yngre Stenalder.

De dybtliggende »Lerkargrave« fra Jernalderen, der ikke har noget Kendetegn i Markfladen, er opdaget — paa en enkelt Gravplads endog halvandet Hundrede tæt ved hinanden. Som den ovenfor S. 59 omtalte viser de stedse den døde i sin Pynt med en hel Opdækning foran sig.

Bopladserne fra de forskellige Tidsafsnit er fundet, om hvilke tidligere intet var hørt, med Affaldslag, hvori Titusinder Skaar af mærkelige Lerkar. Oldtidens stenlagte Veje over Moser er fremgravede, nu dækkede af Tørv, der har beskyttet de Vaaben, som efterlodes fra Kampe ved Overgangsstederne. Et helt Tidsafsnit i den første Jernalder er aabnet, med ejendommelige Gravminder og med den ypperste Lerkarindustri, som fandtes i vor Oldtid.

Her kan ikke nævnes det meget, der allerede har fyldt en Række af Skrifter, og som vil fylde mange flere. Nationalmuseet er blevet beriget med Tusinder af Sager, og vor Kundskab om Oldtiden er mægtig udvidet. Og alt dette siden 1893, da Museet begyndte de større Gravninger.

Det var et Vendepunkt i Nationalmuseets Historie, og som det skete, var det et smukt Vidnesbyrd om

den almindelige Interesse for Museet. Fra en stor Kreds af Landets bedste Mænd rettedes der en Opfordring til Museet om at søge Statsmidler til at foretage Udgravninger, hvor nødvendigt var. »Det fremadskridende Agerbrug«, hedder det, »medfører, at ikke alle Fortidslevninger kan bevares, og man bliver da overalt i Landet med Sorg Vidne til, at Oldtidsminder forsvinder, uden at der bevares af dem det, som dog kunde og burde reddes: de Oldsager, de indeholder, og Beretningen om deres Ydre og Indretning. Vi erkender fuldt ud, at Museet ogsaa paa dette Punkt har ydet alt, hvad der stod i dets Magt; men lige saa klart har det været os, at de Midler, som staar til Raadighed, langtfra strækker til.

»Dag for Dag jævner Spaden Fylden fra Højene ud over Marken; Ploven skærer gennem Urnen paa Oldtidens Gravplads. Dyssen bliver ryddet og Borgvolden udjævnet, uden at Stedet forinden er blevet underkastet en sagkyndig Undersøgelse, fordi Midlerne til at foretage Udgravninger for ikke var til Raadighed. Saaledes udrives jo samvittighedsløst de Blade af den eneste Bog, som indeholder Kundskaben om vore Forfædres Liv og Færden, og Skaden vil senere aldrig kunne udbedres.

»Denne sørgelige Ødelæggelse af vore Fortidsminder i stort Omfang uden forud foretagen Undersøgelse bør sikkert ikke finde Sted.

»I Erkendelse heraf er det, at vi undertegnede, som kun er faa blandt de mange, der tænker som vi, herved tillader os indtrængende at rette den Opfordring til Nationalmuseet, at det vil søge Midler til tilfredsstillende Undersøgelse af saadanne Fortidsminder, som kan ventes at ville blive ødelagte i en nær Fremtid.

»Vi nærer den sikre Overbevisning, at Museet ikke forgæves vil henvende sig til den danske Regering og Rigsdag«.

Denne Udtalelse havde 400 Underskrifter.

Og den hjalp. Der opnaaedes fra 1893 af en aarlig Bevilling paa 10,000 Kr., og hermed begyndte Undersøgelserne. Nogle af Hovedresultaterne er nævnt ovenfor; om det store Antal af Oldsager, der siden da er indgaaet i Museet, skal tales S. 94. Det kan forstaas, at en ny og rig Udviklingstid begyndte for Nationalmuseet og Oldforskningen.

Men allerede fra 1904 af blev Bevillingen nedsat med 2000 Kr. — fordi Landet ikke havde Raad til at udrede Beløbet. Der synes slet ikke at have været Tvivl om den Ting; ingen Bemærkning faldt derom i Folkets Raad.

Stakkels, fattige Land, maa man sige, der ikke kan fortsætte med en Bevilling, der i Udlandet er blevet betegnet som »meget beskeden«. Tilmed bliver jo Beløbet omsat i Værdier, der ligger i Folkets Skatkammer, som Museet med Rette kan kaldes. Pengene bliver i Landet, idet de gaar til Rejser, Arbejdsfolk og Erstatning for Ulempe paa Jord og til Godtgørelse for de fremdragne Oldsager. Thi selvfølgelig maa Ejerne ikke have Tab af, at der graves paa deres Grund, og Værdien af det fundne skal udbetales.

Med det nedsatte Beløb har det ikke længere været muligt fuldt at overkomme alle Henvendelser til Museet om at foretage Undersøgelser, skønt det dog burde være saa, at intet vigtigere Fortidsminde forsvinder uden at blive tilbørlig undersøgt. At dette ogsaa er den almindelige Mening, det viser de mange Klager over Højødelæggelser, der bestandig

indløber; hvor indtrængende og stærke, det vil skønnes af nogle tilfældig valgte Eksempler.

Fra Tjæreborg: »I mange Aar har jeg med Sorg set paa Ødelæggelsen af vore smukke Gravhøje. Hist og her er der skredet ind mod Vandalismen; men i Reglen fortsættes Ødelæggelsen, og i de sidste 20 Aar er mange forsvundet her paa Egnen«.

Fra Fredericia: »Der er 11 Høje, og disse tilhører Sognefogden. Han oplyste mig om, at en Bedrager for nogle Aar siden henvendte sig til ham og opgav at være udsendt af Museet. Han fik Tilladelse til at grave ud, men forsvandt med Byttet efter at have udgravet alle Højene paa 3 nær. Jeg synes, at sligt Hærværk er skandaløst«.

Fra Drammelstrup: »Tillad at jeg henvender mig til Dem angaaende en Vandalisme, der er ved at foregaa her paa Egnen, og som næppe burde ske i vor oplyste Tid. Et Par Arbejdere har i disse Dage været ved at udgrave en Høj — kun for egen Fortjenestes Skyld — for at kaste de fundne Sager paa Markedet og muligvis i fremmede Opkøberes Hænder, og derved gaar jo det videnskabelige Udbytte tabt«.

Fra Herning: »Det er forResten ærgerligt og harmeligt, som vore Gravhøje bliver ødelagt, ikke mindst ved, at omstrejfende Personer — jeg er stærkt fristet til at kalde dem Gravrøvere — rejser omkring og faar Lov til at grave i Gravhøje, og hvad disse Personer saa finder, gaar jo tabt for vore Museer«.

Fra Asbo: »Det er desværre meget almindeligt her omkring, at man overlader til Spekulanter at rode i Gravhøjene. Hvad der findes paa den Maade, gaar gerne helt tabt for Landet, og vedkommende Ejer

faar kun en Brøkdel udbetalt af Værdien. En Del Personer har ligefrem gjort en Næringsvej af denne Trafik«.

Fra Mørup: »En Mængde Høje her paa Egnen er udgravede for Vindings Skyld og deres Indhold i Forvejen eller bagefter solgt til omløbende Opkøbere. Resultatet er: Højene ødelægges, Folk bedrages for Genstandenes Værdi, og Tingene føres ud af Landet«.

Fra Sparkjær: »Forleden havde jeg en stor Ærgrelse. Jeg opdagede, at der var Folk, som gravede i nogle kønne, hidtil urørte Høje. Jeg cykler straks derover for at faa Rede paa, hvad det er for Røvere. Saa er det en Spekulant, en ung Fyr, der rejser omkring og graver Høje ud. Han gør Akkord med Ejerne om, at de skal have Halvdelen af, hvad han finder — og saa skærer den«.

Saaledes taler Vennerne af vor Oldforskning; men Fjenderne tier og handler.

Deres Gerning er tydelig nok: de forstyrrede og aabnede Gravhøje — hele Herreder er udplyndrede, saa næsten ikke en Høj er levnet. Gravrøverne har været der, Højbryderne, som ødelægger for at skaffe Penge. Thi som Højene er ødelagte, saaledes ogsaa Fundene. Noget fandt de, andet beskadigede de, og Resten blev liggende. Men hvad de levnede, er uden Betydning for Videnskaben, og hvad der fandtes, blev adsplittet ved Salg. Ejeren, som fik Løfte om Andel i Byttet, kunde ikke forvisse sig, om der egentlig blev fundet noget af Værd, og ofte blev han vel narret. Nogle af disse Folk er bestandig paa Færde, snart hist, snart her i Jylland; men flere er der, som kun tager fat, naar andet Arbejde mangler. Forgæves søger man at tale dem tilrette; men Befolkningen

hører gerne et fornuftigt Ord, og dem har Nationalmuseet gentagende, naar det etsteds blev altfor galt, udtalt i Opraab, der uddeltes i Hjemmene og indrykkedes i Bladene:

»De, som raader for Jorderne, har ogsaa den Pligt at værne Fortidsminderne, som ligger paa deres Grund. De bør overgive dem til Efterkommerne, som de har modtaget dem fra Fædrene.

»Højene er Fortidens Minder; de fortæller om de Slægter, som i fjerne Tider levede, hvor vi nu bor og færdes. Enhver, som elsker sit Land og dets gamle Historie, bør ære og værne om disse Minder fra de ældste Tider.

»Højene er Forfædrenes Grave; de gemmer Benene af Mænd, som dyrkede Jorden og græssede deres Kvæg, hvor vi nu lever. Ingen bør forstyrre Fædrenes Grave. Lad de afdødes Ben faa Lov til at hvile i Fred.

»Men skal endelig Højen sløjfes for Agerbrugets Skyld, er det ganske nødvendigt at fjerne de gamle Grave, som ligger skjulte under Jordfladen eller dækkede af Høje, lad det saa foregaa saaledes, at Mindesmærket bliver omhyggelig undersøgt. Lad der ske en Henvendelse til Nationalmuseet i København, for at Højen kan blive udgravet under sagkyndig Ledelse. De afdødes Ben vil blive behandlet paa hensynsfuld Maade, og hvad Højen rummer af Oldsager eller andet til Kundskab om Oldtiden, vil blive fundet og opbevaret paa rette Sted, i Landets offentlige Samlinger. Fra Regering og Rigsdag har Nationalmuseet tilstrækkelige Pengemidler baade til at foretage Udgravninger og til at give en rundelig Godtgørelse for de fremdragne Oldsager.

»Dog opfordrer man ingen til at lade sine Høje udgrave; tværtimod bedes enhver om at virke for, at alle Fortidens Minder maa henligge fredlyste og uforstyrrede. Og særlig opfordres alle til at hindre Ødelæggelsen af vore Fortidsminder ved usagkyndige Folk og alene for Vindings Skyld.«

7. Fredningsværket og Landets arkæologiske Undersøgelse.

Det fremgaar heraf, at Nationalmuseet ikke lægger Haand paa nogen Gravhøj, naar det ikke bestemt forlanges under Hensyn til Nutidens Krav. Hertil har alle de foran S. 49 nævnte Museer sluttet sig. Overhovedet foretager de ikke Udgravninger uden Billigelse af Nationalmuseet, hvor der bedst kan skønnes om, baade hvor og hvorledes en Udgravning skal foretages. Og det gælder noget, hver Gang Oldtidens Arv skal hæves: at det uerstattelige, maaske det sidste ikke skal letsindig forspildes. Langt hellere værne og vente, naar det lader sig gøre. Men hvad der ikke kan vente, er Kulturlag og Grave, som naas af Plov og Spade, hvad der blottes ved Grustagning eller i Tørvegrave, Højene, hvorover der pløjes, og Dyssen, som nødvendigt skal ryddes. Saa ivrigt som der arbejdes med Undersøgelse af saadanne Steder, lige saa ivrigt virkes der imidlertid for Fredlysningen af alt, hvad der kan bevares, navnlig de egentlige Mindesmærker, men ogsaa de dybtliggende og beskyttede Lag.

Fredlysningen er blevet til et nyt og i Sandhed storartet Minde om Fædrelandssind og Offerberedvil-

lighed hos dem, som ejer Jorden i Danmark, fra den største Besidder til den mindste Husmand. Thi dem har man at takke for, at flere Tusinde Fortidsminder ligger værnede for alle kommende Tider. Smaat begyndte det, nu just for 100 Aar siden, med et lille Antal særlig mærkelige Monumenter. Saa kom de store Jordejere og bandt sig frivillig til at bevare alt, hvad der fandtes baade paa Hovedgaard og Gods. Men rigtig Fart tog det først, da Gaardejeren og Husmanden kom til, og især i de senere Aar. Foruden alt hvad der ligger paa Statens Jorder, beløber Antallet af fredlyste Monumenter fra Oldtiden sig ved Udgangen af Aaret 1906 til 4665, og heraf er 3243 tilkommet i Løbet af de sidste 16 Aar.

De som endnu betænker sig, vil komme med efterhaanden — i alt Fald Sønnerne. Thi et mægtigt Eksempel til Efterfølgelse giver, hvad der allerede er udrettet. Bedre og bedre forstaar man Betydningen af, at hver Egn bevarer sine Minder. Det mærkelige i, at Oldtiden gennem dem strækker sig ned indtil vore Dage, kommer til at staa klarere. Bestandig nødigere ser man de Minder fjernede, der hører til paa den Jord, man har kær. Det er en modtagen Arv, som man ikke vil forøde. Men at det er et stort Offer, som bringes, er klart, naar man saaledes binder sig selv og senere Ejere, selv om det kun er til ikke at ødelægge. Og man er i Tvivl, om Offeret er størst hos Husmanden, hvor en eneste Høj ligger paa den knappe Jordlod, eller hos Lensgreven paa Bregentved, hvor de 25 fredlyste Høje breder sig ind paa Plænerne foran Slottet. Det er vel saa, at naar baade den første og den sidste lader Granitstenen med Fredningsmærket F M (Fredet Mindesmærke) sætte paa deres Grund, da maa man beundre begge i samme Grad.

Det bedste og tillige det mærkeligste ved hele denne Sag er dog det, at den er fremmet ad Frivillighedens Vej, og at heller ikke de kære Penge har haft noget at sige. Frit og klart bragtes Offeret for de gamle Minders og for Landets Skyld. Meget betegnende for den danske Folkekarakter er det, at Fredningssagen slet ikke lod sig fremme paa anden Maade, hvad der ogsaa har været forsøgt. Den kongelige Oldsag-Kommission, som først tog Arbejdet op i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, kunde — før Grundloven — virke ved en Slags Befalinger. Kancelliet forordnede uden videre, at de og de Mindesmærker skulde fredes. Men dette trængte ikke ind hos Befolkningen; man fik paa denne Maade ingen Interesse for Fredlysningen, og meget heraf er siden ubemærket forsvundet. Senere engang, for en Snes Aar siden, var man efterhaanden kommet ind paa ofte at give en dog kun ringe Godtgørelse for Fredlysningen; men dette bragte kun bestandig stigende Vanskeligheder — heller ikke var der jo Midler dertil. Først da det rent og klart blev udtalt, at der ikke kan købslaas om Forfædrenes Gravhøje, og at der ikke skal tjenes Penge paa Fortidens Æresminder og de historiske Steder, først da tog Fredlysningen Fart. Den er nu en Folkesag, der har sin Rod dybt i den bedste Grund. Hvad der frivillig er fredet, vil ogsaa fremtidig blive værnet. Den store og den lille Jordejer betænker sig ikke længere paa at underkaste sig de samme strenge Fredningsbestemmelser med Bødestraf, idet de indser, at der kun saaledes opnaas Sikkerhed for kommende Tider. Vel bliver der ogsaa nu under særlige Forhold ydet en Godtgørelse; men hvor ringe et Omfang dette har, fremgaar af, det kun har fundet Sted ved 46 af ialt 1836 Monumenter, der er

fredede i de sidste 10 Aar. Men mange gode Talsmænd har Sagen ogsaa haft i Aarenes Løb, blandt disse navnlig Oberstløjtnant Søegaard og Forfatteren Johan Skjoldborg, der endnu er Nationalmuseets trofaste og energiske Hjælpere.

Jævnsides med Fredlysningen er et andet stort Arbejde blevet fremmet, nemlig Eftersynet af samtlige Fortidsminder i Landet. For at vide, hvad der helst maatte fredes, skulde egentlig alt forud kendes; men overhovedet var det nødvendigt endelig engang at tilvejebringe fuldstændige Oplysninger om alle bevarede Fortidsminder, lige fra Stenalderens Affaldsdynger til de gamle, historiske Gaarde og Kirkebygningerne med deres Indhold. Allerede under Kristian d. IV og flere Gange senere blev det forsøgt at indsamle disse Oplysninger, og atter ved Nationalmuseets Stiftelse for hundrede Aar siden blev der taget fat herpaa. Men bestandig vidste man ingen anden Vej at gaa end at paalægge Præsterne at foretage Efterforskninger og indsende Beretninger. Dog, hvad der saaledes tilvejebragtes, blev baade ufuldstændigt og lidet tilfredsstillende; thi Kundskaber og Tid slog ikke til ved dette Arbejde, der jo laa ganske uden for Præsternes Gerning.

Overhovedet maa det siges, at en virkelig brugelig Beskrivelse af samtlige Landets Fortidsminder ikke kunde tilvejebringes før ned imod vor Tid; der maatte først være dannet et Grundlag af almindelig Kundskab — der maatte foreligge gode og udførlige Kort, som vi nu har dem i Generalstabens Maalebordsblade — der maatte være hurtige og billige Befordringsmidler o. s. v. Da Tidens Fylde var der, kom ogsaa Sagen i Gang. Fra 1873 af har Nationalmuseet aarlig udsendt sagkyndige Folk, der har

berejst Landet Sogn for Sogn for at optage Beskrivelse over samtlige endnu bevarede Mindesmærker og tillige indhente Oplysninger om, hvad der er forsvundet. Alt er blevet indført paa Kort, og de udførlige Beretninger ledsages af Afbildninger. Det Tidspunkt ligger ikke fjernt, da det hele Arbejde kan siges at være gennemført, om der end ogsaa da vil være en Del at udfylde. Men allerede nu danner denne store Indsamling en sand Skat for enhver, der sysler med de svundne Tider, ligesom den ogsaa har givet store Bidrag til de senere Aartiers Skrifter. Desuden kan der nu paa Grundlag af det foreliggende brevveksles om enhver Døbefont og enhver gammel Gravsten; ogsaa om ethvert Oldtidsminde, naar blot Ejendommens Matrikul-Nummer anføres og Mindesmærkets Plads løselig angives paa et Omrids af Lodden, som enhver Ejer kan gøre det. Man kan da straks faa Svar fra Museet, uden at der behøves en Rejse og et Eftersyn.

8. Danefæ-Bestemmelsen og dens Anvendelse.

Kun et eneste Lovbud giver Nationalmuseet og Forskningen særlige Rettigheder; men det er ikke nyt — saa gammelt og godt er det som Danmarks Rige. Saa agtet og æret er ogsaa Bestemmelsen om Danefæ, at der, saa længe Lovens Overholdelse er blevet hævdet gennem Nationalmuseet, ikke har været noget Tilfælde af bevidst Overtrædelse, der har medført Straf. Et bedre Vidnesbyrd kan vel ikke gives for, at Loven er god og stemmer med, hvad Folket selv vil og ønsker, nemlig at forøge sin nationale Museumsskat og fremme Forskningens Sag.

For at forstaa Danefæ-Bestemmelsernes Oprindelse maa det mindes, at der i Oldtiden kom en umaadelig Mængde Gods og Guld i Jorden — man ser det i Nationalmuseet. Den døde gravlagdes med rigt Udstyr — der henlagdes Gaver til Guderne — hvad man havde nedgravet, skulde man eje i Valhal — i Jorden gemte man sin Skat og skjulte den for Fjendehaand. At Oldtiden selv var opfyldt af Forestillingerne om alt dette skjulte Gods, og at det ned imod Hedenskabets Slutning, da Troen paa de gamle Guder vaklede og Vikingetidens Overmod og Tøjlesløshed

beherskede Sindene, kunde blive efterstræbt, er vel forstaaeligt. Der er da ogsaa i den ældre Middelalders Skrifter mangen en Beretning, som minder herom. Om Odin siges der, at han vidste, hvor Skatte laa skjult, og udførlig fortælles der om Højbrud, hvorunder der maatte kæmpes med den døde, før Skatten kunde hæves. Denne vovelige Færd kunde endog bringe Ransmanden Berømmelse; men at den dog ogsaa bedømtes paa anden Maade, viser det, at Frode Fredegode forbød Højbrud under Livsstraf.

Vistnok er saare mange Gravhøje saaledes blevet udplyndret i Oldtidens Slutning og vel især i den ældste Middelalder; mangt et fuldstændig sammenskredet og tilvokset Skaar tværs over Toppen gaar vistnok saa langt tilbage, og der er da ogsaa undertiden ved Museets Udgravninger fundet bestemte Beviser herfor. Paa Bunden af en mægtig Gravhøj stod en Egekiste, i hvis Laag der var hugget et Hul, og indeni fandtes den Krogkæp, hvormed Værdisagerne er blevet raget sammen, derimellem Sværdet, medens Skeden endnu laa der, to store Trækar og andet, som blev forsmaaet af Gravrøverne. Ja, endog den ene af Jellingehøjene, der til alle Tider har været kendt som Hvilested for kongelige Herskere, fandtes jo saaledes udplyndret, idet de svære Loftsbjælker i Kammeret var overhugget. Og om dette Højbrud var der ingen Erindring; det maa være foregaaet i den ældste Middelalder.

I denne Tid, da ingen religiøse Forestillinger længere kunde beskytte Gravhøjene, men maaske allerede tidligere, maa de Bestemmelser om Danefæ have fæstnet sig, som findes udtalte i vore ældste middelalderlige Lovbøger. I Valdemar Sejrs Jydske Lov,

II, 113, og omtrent enslydende i andre gamle Lovsamlinger, hedder det: »Finder nogen Mand Sølv eller Guld i Høje eller efter hans Plov eller paa nogen anden Maade, da skal Kongen have det«. Det ses, at man ligesom vi har kendt ikke blot Højfund, men ogsaa det Guld, der uventet viser sig ved Markarbejde, og det er da vel, efter de mange Aarhundreders Forløb, efter at Plov og Spade saa længe har bearbejdet Jordfladen, kun en ringe Del af den hele Oldtidsarv, som er naaet ind i Museet eller endnu hviler i Jorden.

Fra de gamle Provinslove gik Bestemmelsen om »Danefæ«, det vil sige: »Død Mands Gods«, over i Kristian d. V's Danske Lov, IX, 3, uden nogen Forandring; men en vigtig Udvidelse fik den i en Forordning af 22. Marts 1737, hvori det hedder: »Guld, Sølv, Metal og al anden Skat, som findes enten nedgravet eller forborget i Jord, Skov, Mark, Hus eller andensteds, og ingen kender sig ved, det kaldes Danefæ og hører Kongen til og ingen anden«. Naar der her siges: »Metal og al anden Skat«, da kan der ikke være Tvivl om, at der hermed er ment Bronze og overhovedet gamle og mærkelige Sager, der har Kunstværd og arkæologisk Betydning; det maa jo erindres, at der dengang fandtes et kongeligt Kunstkammer, hvortil der med den største Iver indsamledes al Slags sjældne og ikke mindst historisk mærkelige Sager.

Men klart udtalt bliver dette, at Lovbestemmelsen ikke blot sigter paa ædle Metaller, men overhovedet paa betydningsfulde og sjældne Oldsager og gamle Sager fra historisk Tid, i den snart derefter givne Plakat af 7. August 1752: »Skønt alt, hvad som i Danmark findes nedgravet eller forborget udi Jord, Skov, Mark, Hus eller andet Sted, være sig Guld,

Sølv, Metal og anden Skat, som ingen sig vedkender, tilhører, som Danefæ, Kongen alene, saa bevilges dog til Opmuntring for de Undersaatter, som noget saadant opdager, at hvo som finder gamle Mønter og andet, som formedelst dets Ælde eller særdeles Beskaffenhed af nogen Rarhed kan anses, skal, imod at samme til Rentekammeret behørig indsendes, derfor af Kongens Kasse nyde efter dets Værd fuldkommen Betaling«.

Hermed fik Danefæ-Bestemmelsen den Form, som senere har været gældende; den sigter ikke blot til Værdimetal, men navnlig til Sager, som har Betydning ved Ælde og Sjældenhed, og at just dette menes, fremgaar yderligere deraf, at der tilsiges Finderen fuld Betaling.

Saa længe det gamle Kongelige Kunstkammer bestod, gik Danefæet fra Rentekammeret til denne Samling; men efter dens Ophævelse og efter at alle de Oldsager, den indeholdt, og ogsaa Danefæet var indlemmet i Nationalmuseet, indsendes Fundene direkte hertil. Sager af Guld og Sølv vurderes af Mønt- og Stadsguardeinen, og Beløbet tilstilles Finderen fra Museet, med et passende Tillæg efter Fundets arkæologiske Betydning og efter alle nærmere Forhold. Den store Sølvkedel fra Gundestrup, der fandtes 1891, bestod udelukkende af Værdimetal til det betydelige Beløb af 1188 Kr.; dette udbetaltes med et Tillæg af 100 Kr. Solbilledet fra Trundholm, fremdraget 1902, var overvejende af Bronze, medens Guldet kun havde en Værdi af 80 Kr.; der udbetaltes da til Finderen ialt 500 Kr.

Fra det Kongelige Kunstkammer modtog Nationalmuseet i 1844—45 omtrent 100 Stykker Danefæ; men herimellem var intet ældre end Kristian d. IV.

Hvad der tidligere var indsendt til Kongerne som Danefæ, maa være indsmeltet. Meget maa ogsaa være gaaet tabt ved, at det fra 1671 af hørte til Grevernes Privilegier at modtage, hvad der fremkom paa deres Grund, en Forret, der bortfaldt ved Grundloven. Saa vidt vides, opbevares der nu paa Grevskaberne kun et eneste vigtigere Stykke, en Haandledsring af Sølv fra Vikingetiden paa Brahesminde. Et prægtigt Halssmykke med Kæde, Perler og Hængeprydelser af Guld blev fra Grevskabet Bregentved skænket Museet 1809; det var det første Guldfund, der indkom til det unge Museum.

Først fra Kunstkammerets Oprettelse under Frederik d. III blev Danefæ bevaret i denne Samling; men mangt et Fund blev vistnok hemmeligholdt i det 18. Aarhundrede. Det kan siges, at Danefæ-Bestemmelsen ikke fik fuld Gyldighed før ved Nationalmuseets Fremvækst; men siden da kan det sikkert antages, at intet er gaaet tabt. Atter paa dette Punkt har Befolkningens Hengivenhed for Museet været det afgørende; men naturligvis har ogsaa den stigende Oplysning og klarere Retsfølelse indvirket.

Som alt nævnt maa ikke blot Værdimetal og egentlige Kostbarheder, men ogsaa sjældne og mærkelige Sager fra Oldtiden og fra gammel historisk Tid henregnes til Danefæ. Dog har Museet kun overfor den første Art af Sager hævdet Lovens Bestemmelser, og det fuldt ud, ogsaa med Hensyn til Genstande, der kun for en ringe Del bestaar af Guld og Sølv, anvendt som Belægning eller til Ornamenter. Ingen andre Sager er blevet krævet som Danefæ, men dette nærmest fordi det aldrig har været nødvendigt. Man har foretrukket ikke at anvende Loven, idet Sagen altid under den almindelige Velvilje overfor Museet har

kunnet ordnes ved, at Fundet skænkedes eller overgaves til Museet mod en Godtgørelse eller ved Køb. Der er imidlertid næppe Tvivl om, at Museet vilde anvende Loven i sin fulde Udstrækning, dersom det skulde hænde, at der ikke kunde træffes en Ordning ad Frivillighedens Vej. I to Tilfælde, i 1865 og 1889, har det været nærved, at det kom hertil, idet særlig betydningsfulde Bronzesager var kommet i Hænderne paa Handelsmænd, der vilde udbyde dem til Salg i Udlandet. Begge Gange var dog en Meddelelse om, at Danefæ-Loven i fornødent Fald vilde blive anvendt, tilstrækkelig til at foranledige en Afstaaelse ved rimeligt Køb.

Kun med Ravfund staar Sagen anderledes; det har bestandig været overholdt, at forarbejdet Rav, der er stort, velbevaret og af arkæologisk Betydning, skulde indsendes til Museet som Danefæ, en Praksis, der sikkert nok beror paa, at Rav er et Værdistof og en Handelsvare paa en noget lignende Maade som Guld og Sølv.

Danefæ-Bestemmelsen skyldes det, at Nationalmuseet har en herlig Samling af Ravfund fra Stenalderen, og at det ved sin Rigdom paa Smykker af Guld og Sølv og paa Sager, der er udstyrede med ædle Metaller, kan maale sig med de største Museer i Udlandet. Hovedmængden af Danefæ er fra Oldtiden. Ved Udgangen af Aaret 1906 opbevaredes der i Nationalmuseet næsten 1700 derhen hørende Fund, omtrent $^1/_3$ af dem fra Bronzealderen og $^2/_3$ fra Jernalderen. En stor Del af dem indeholder imidlertid flere eller mange enkelte Stykker; men paa den anden Side er der i det anførte Tal medregnet ogsaa ganske ringe Fund, hvori Værdimetallet kun er anvendt til Belægning og Prydelse paa Bronze eller Jern.

Dette Oldtidsguld fra vor egen Jord har noget særlig tiltrækkende ved sig; det er i Sandhed Arven fra Forfædrene, samlet ikke blot ved Kamp, men ogsaa ved Købmandsmod og Snildhed. Dette er det Guld, som deres Hjerte hang ved, den tykke, vredne Guldring, der i Bronzealderen vandt sig om Krigerens Haandled, alle disse parvis fundne Spiralringe, der samtidig var Kvindernes Smykke. Saa er det smukt i Farven dette gamle Guld, ganske anderledes end det moderne. Ogsaa er det ikke sjælden det reneste og fineste Guld, som nu ikke anvendes. En stor Halsring fra Havnsø, nordvestlig paa Sjælland, er finere end Dukatguld og har en Værdi af 1796 Kr. En anden Ring, fra Strib Jernbanestation, er af næsten rent Guld, til en Værdi af 437 Kr.; den indeholder kun 5 Dele uædelt Metal mod 995 Dele Guld.

Saadant Guld har Oldtidslød, og Æventyret hænger ved det, naar det findes. Som da en meget fattig, hæderlig Mand med et jordløst Hus fik Lov af Gaardmanden til at grave lidt Tørv i Lavindsgaards Mose, ved Sanderumgaard paa Fyen, og saa fandt 11 Guldskaale til en Værdi af 2200 Kr. Eller da den 11-aarige Vogterdreng ved Hillested i Stevns slog til Maals efter en »Skorsten«, som han havde lavet sig til Tidsfordriv mellem Gæssene, og saa, da han kom løbende for at stille Stenene op igen, fik Foden ind i noget, hvorved han faldt: det var en herlig, 12 Tommer vid Guldring, hvortil intet Sidestykke haves i Museet; den havde en Værdi af 545 Kr. Eller da den kloge Gaardmandskone i Greve, ikke langt fra Køge Bugt, saa, at Lærlingens Pibekradser var af det pure Guld. Den var gjort af en lang, smukt udarbejdet Guldstang, der var oppløjet paa Gaarden. Engang

dannede den et prægtigt Halssmykke, som Museet ikke har Mage til. Værdien var 435 Kr.

Saadan gaar det ikke sjælden; man aner ikke Værdien af det fundne. To Guldbarrer fra den senere Jernalder, til en Værdi af 270 Kr., laa 7 Aar hos en Gaardmand i Stjær ved Skanderborg, indtil han fik det Raad at lade dem undersøge. Ved Vejleby under Grevskabet Kristianssæde blev der i 1845 oppløjet en af de skønneste, ornamenterede Halsringe af Guld; men Manden hængte den paa en Gærdestav og gik hjem til Middag. Om Aftenen viste han den dog til en Smed, der raadede til at bringe den til Nakskov, hvor langt om længe en Købmand mente, at det var bedst at vise den til Greven. Saa kom Ringen til Museet, der udbetalte Værdien med 1026 Kr. Heraf gav Greven, som den Gang havde Ret til Danefæ, 200 Kr. til Finderen, og Resten af Beløbet lod han være Bidrag til Opførelse af et Hospital, hvortil han udlagde Grund med Have og Vænge nær ved det Sted, hvor Oldtidsguldet var fundet.

Man maa have Øjnene godt med sig. Guldet hænger paa Harvetanden eller Plovjernet, og det kan komme paa de mærkeligste Steder. Den ovenomtalte Ring af næsten rent Guld traf en Stenhugger, da han tættede en Rendesten ved Strib Station. En Bronzealders Skat, bestaaende af 8 Spiralringe af Guldtraad til 147 Kr., fandt en Mand i Volstrup ved Sæby, da han læssede Gødning af Møddingen. Der var blevet kørt Fyld til fra en Tørvemose. Af og til stikker Ringen i en Tørv, der lige skal i Ilden, eller Muldvarpen skyder den op.

Ogsaa Havet gemmer sin Part. Den ovennævnte Halsring fra Havnsø fandt en Fisker paa 8 Fod Vand. Der blev i 1861 stanget Aal ved Taasinges

Kyst paa samme Dybde; men en sjælden Halsring kom op paa Aalejernet, til en Værdi af 279 Kr. Nylig gled Fiskerbaaden hen langs Kysten af Fæmø, 100 Al. fra Land; da saas et mærkeligt Hængesmykke af Guld liggende blankt paa Sandbunden under 4 Fod Vand.

Naar flere er delagtige i Fundet, kan det have sin Vanskelighed med Fordelingen af Godtgørelsen. Et mindeligt Forlig opnaas dog altid, selv naar Sagen er indviklet. I Foraaret 1902 kom saaledes en Tjenestedreng i Gudme, mellem Nyborg og Svendborg, kørende med Harven op mod Enden af Marken, hvor Husbonden og en Nabo stod. De saa, at Harven slæbte, og sagde derfor til Drengen, at den skulde lettes. Baade han og Naboen tog saa fat, hver paa sin Del af Sæddækkeren. Husbonden bemærkede nu, at der hang noget paa Tænderne af den Harvedel, som Drengen lettede, og sagde, at han skulde tage det af, hvad Drengen gjorde, idet han udbrød: »Hvad er dette«. Husbonden fik det saa og sagde: »Det er Guld«; Naboen vaskede det i Mergelgraven. Saa rejste Husbonden med det ind til Nationalmuseet; thi det var et helt Bundt svære Guldringe, en af Størrelse som en Armring og 5 andre ophængte paa den; Værdien var 1210 Kr. Enighed om Fordelingen opnaaedes først, da Sagen kom for Amtmanden. Beløbet deltes lige mellem Husbonden og Drengen, men saaledes, at den første skulde give Naboen en Kvie til Værdi 140 Kr., som han straks paa Marken havde lovet ham i sin Glæde over Fundet, og dertil 10 Kr., og af Drengen skulde Naboen have 60 Kr.

Besværligere blev Sagen ved Fundet fra Broholm i Nærheden af Svendborg, det største danske Guldfund, med 3 vægtige Halsringe og henved 50 mindre

Stykker af Guld til en samlet Værdi af 7001 Kr. Der blev pløjet paa Broholms Hovmark i April Maaned 1833. Ved en af Plovene kørte en Dreng Hestene, medens en Karl førte Ploven. De var begge i Tjeneste hos hovpligtige Bønder. Ploven stødte da mod en af Halsringene, og ved den paafølgende Omgang kom de to andre store Ringe frem. De vakte jo Opmærksomhed — paa den Kgl. Mønt blev de senere ansat til en Værdi af 5180 Kr. — og Ladefogden gik hjem paa Gaarden med dem til Besidderinden, Enkefru Sehested. Straks derefter kom Fruen tilstede paa Marken og lod foretage en Eftersøgning, hvorved alt det øvrige blev fundet.

Men paa Vejen til Gaarden havde Ladefogden delt en af Ringene med en Gaardmand, som han mødte. Siden henlagde han sit Stykke i en Vognport, vistnok for at komme af med det; her blev det fundet, og saa kom ogsaa Gaardmanden med sit Stykke. Men hvorledes Godtgørelsen for Danefæet skulde fordeles, kunde man ikke blive enig om. Paa Drengens Vegne gjorde hans Værge Fordring paa en stor Andel, idet Drengen først skulde have set og haft Haanden paa en af de to sidstfundne Ringe, medens Karlen paastod, at han alene havde stødt dem begge op med Plovkæppen. Det kom til en Proces, der først endte i 1836 med et privat Forlig, hvorved Drengen fik 1000 Kr. og Karlen 1400 Kr., medens Resten tilfaldt Besidderinden. Naar man nu gennemlæser de lange Procesakter, faar man det Indtryk, at Drengens Part var for stor, men Karlens meget for lille. I alt Fald synes det klart, at selve de to Findere burde have faaet hele Værdien af de tre store Ringe.

Som det er set ved alle de her anførte Tilfælde, kommer Guldet altid uventet; det er Lykken, som

bringer det, og dette er det vel, som gør Danefæet saa tiltrækkende. Det er aldrig hørt, at der er fundet Guld, naar man gravede efter det. Ved Museets Undersøgelser kan der vel fremkomme Danefæ, hvis Værdi da udbetales til Grundejeren; men større Beløb bliver det aldrig. Dette ligger i, at det egentlig er sjældent, at Guldsager findes i Gravene eller paa Bopladser, og da er det kun et enkelt Smykke. Dette ved man nu for sikkert; det er da mærkeligt, at der paa Landet endnu saa ofte tales om, at der skal ligge Guld i den eller den Høj, og desværre er man ikke hørt op med den altid ganske forgæves Søgning efter det. Dette taabelige Guldgraveri er endnu i vor oplyste Tid Aarsag til megen Højødelæggelse.

9. Nationalmuseets Grundlæggelse og senere Udvikling.

Ganske ejendommelige som Nationalmuseets Forhold er og har været i mange Retninger, var ogsaa dets Tilblivelse. Der kan peges paa en enkelt Mand; Aar og Dag kan angives. Og forud var der intet. Tomt var der, hvor Museet skød frem; men Grunden var rig, fyldt fra Fortiden, og spirekraftig blev den ved Befolkningens Fædrelandskærlighed. Udsæden kom fra et varmt Hjerte og en klar Tanke, og den blev kastet af en kraftig og utrættelig Haand.

Det var Bondesønnen fra Fyn Rasmus Nyerup, der nu var Professor og Bibliotekar ved Universitetet. Han var en kundskabsrig og begejstret Forsker i vort Lands gamle Skrifter, Sprog og Historie, dertil en livfuld og frugtbar Forfatter; men med Oldsagerne havde han ikke haft synderligt at gøre alene af den Grund, at der næsten intet saadant var for Haanden til Studium. Man maatte selv finde det. »Rejser! Rejser! er den kundskabsgridske Oldgranskers første og sidste Raab« — saaledes lød det dengang hos Historikeren (Werlauff); men det var jo vanskeligt nok dengang at rejse i vort Land; en anden Forsker (Molbech) havde planlagt en Under-

søgelse af Samsø, men maatte opgive det paa Grund af Modvind. Nyerup drog paa Fodrejse til sin Fødeø i 1805; men hvad han fortrinsvis søgte, var kort forud tilintetgjort, og selv blev han Vidne til ny Ødelæggelser. Han vendte hjem fyldt af Sorg »over den utilgivelige Skødesløshed, hvormed man overalt i Riget behandler vore Oldsager og Mindesmærker, der dog afgiver de bedste Bilag til Fremstillelsen af hvert Aarhundredes Aand og Kulturens Afvekslinger i vort Fædreneland«. Pennen var ham straks i Haanden: »Naturligvis blev den Tanke i høj Grad levende i min Sjæl, hvor nødvendigt og nyttigt og hæderligt det vilde være, om vi hos os fik anlagt et Museum for nationale Mindesmærker«. Og Indholdet i dette Museum kunde den klartseende og lærde Mand i Aaret 1806 angive væsentlig svarende til, hvad det senere er blevet.

Det ser jo ud som en pludselig Indskydelse, lige hastig modtaget og fremsat. Men længe havde det sikkert staaet klart for Nyerup og for hans Omgivelser, hvor lidt Fortidsminderne var kendt, og hvor meget de vilde kunne yde, naar de samledes og ordnedes. Ingen havde dog udtalt det. Selv siger Nyerup, at han bestyrkedes hertil af, hvad der allerede dengang var gjort andetsteds, i Sverige og Frankrig, for Bevaringen af Fortidslevningerne. Men Nyerups Plan var noget ganske andet og fuldt selvstændigt, hvad der ses alene deraf, at Udlandet først langt senere fik Museer af samme Art som vort og da efter dets Forbillede.

Der faldt Ord om, »at naar Kongen i Steden for den begærede Museumsbygning blot gav Professor Nyerup en Skuffe til at gemme sine Oldsager i, saa vilde han have mere end Plads nok til dem«. Og selv var Nyerup ikke langt fra at mene det samme;

han skrev senere i sit »Levnetsløb«, at saa fast overbevist, som han for Resten var om, at det var en god Sag, han havde at føre, saa maatte han dog tilstaa, at han kun ansaa Projektet for et fromt Ønske, hvis Virkeliggørelse ikke var at vente. »Hvor overrasket maatte jeg altsaa blive, da det viste sig, at jeg havde berørt en Streng, som gav Genklang i alle Dannemænds Hjerter.« Man begyndte nemlig at tilsende ham Oldsager; de første kom i Oktober 1806 fra Provst Schade paa Mors. »Det kan ikke andet end inderlig røre enhver tænkende dansk Mand«, saaledes skriver han til Nyerup, »at erfare vore Oldsagers uheldige Skæbne. Gid der dog snart maatte, efter Deres Plan, tænkes paa at indrette et Nationalmuseum. Med første Skibslejlighed giver jeg mig den Frihed at anbefale Dem Resten af mine Oldsager.«

Hvad der saaledes indkom, anbragte Nyerup paa Universitetsbiblioteket, hvor han var ansat, og arbejdede saa ufortrøden videre. I Begyndelsen af Aaret 1807 skrev han i en Avis om et Besøg i København i Aaret 1837 — altsaa tredive Aar frem i Tiden, og heri hedder det, at »en af de største Mærkværdigheder i Kongestaden, som først og fremmest bør nævnes, er det danske Nationalmuseum. En hel Række Værelser paa Slottet er indrømmet dertil. For 30 Aar siden foreslog Nyerup i sin Bog om Fædrelandets Mindesmærker fra Oldtiden denne skønne Idé. Længe har det varet, førend den blev realiseret — — men nu, den er udført, ligner den en stolt Eg, der vokser langsomt og blomstrer desto længere. Danske Hædersmænd kappes om at forherlige dette Museum; frivillig frembærer enhver sin Skærv paa Nationalhæderens Alter; hvad der fordum laa adsplittet i enkelte Mænds Gemmer, skjult for

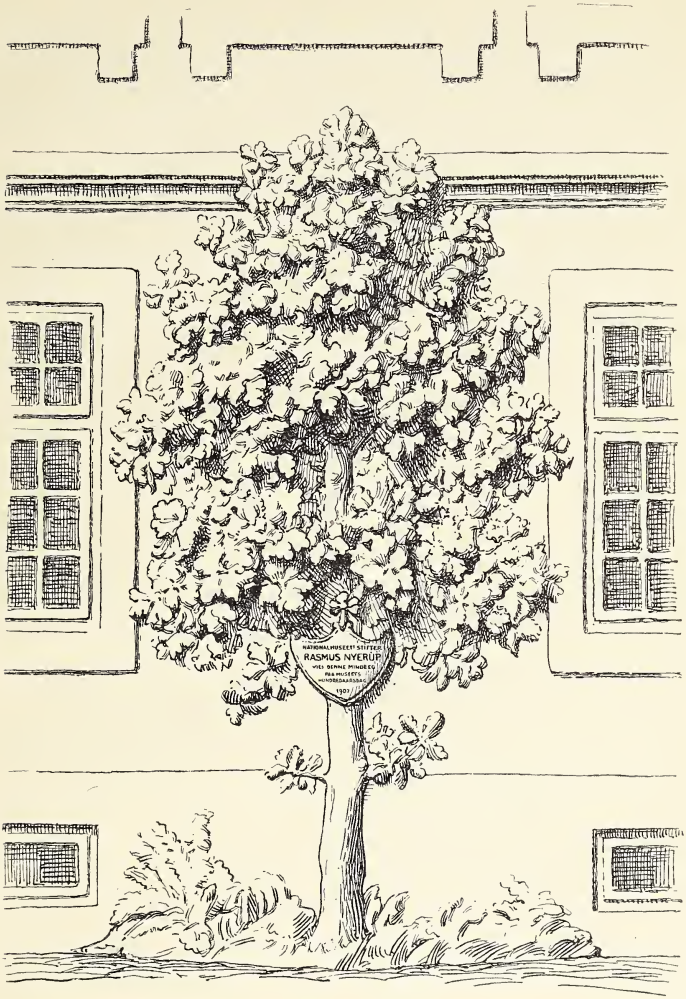

Fig. 28. Minde for Rasmus Nyerup i Nationalmuseets Gaard.

Granskerens og Kenderens Øje, findes nu her samlet som i et skønt Helt. Aldrig har nogen tænkt paa, at der vilde kunne bringes saa megen Lys i dette

Kaos af Mørke.« Dette Udblik fremad i Tiden, der er saa betegnende for Nyerup, var en sand Profeti: længe før det angivne Tidspunkt fandtes der en betydelig Oldsagsamling opstillet paa Slottet, og endnu 100 Aar efter »vokser og blomstrer den stolte Eg«.

Maaske var det disse Ord af Nyerup, der gav Ideen til det Minde, der i 1907 bliver sat i Nationalmuseets Gaard, saaledes som det vises i Fig. 28. Snarere sigter det dog til Nyerup selv og siger, at hans Minde skal fremtidig staa frisk som denne unge Eg.

Paa Indskrifttavlen læses:

NATIONALMUSEETS STIFTER
RASMUS NYERUP
VIES DENNE MINDE-EG
PAA MUSEETS HUNDREDAARSDAG 1907.

I Februar 1807 foretog Nyerup et iøjnefaldende Skridt; han lod i fleres Overværelse opstille nogle Runestene ved Indgangen til Universitetsbiblioteket for saaledes at henvende Opmærksomheden paa sin Samling og vise, at den virkelig var i Gang. I Marts lod han uddele en trykt »Anmodning til Ejere af nordiske Oldsager« om at indsende Fund, der skulde opbevares i Biblioteket, indtil et Nationalmuseum blev dannet. Nogle fængende Ord heraf er anført foran S. 44.

Og ganske uventet viste det sig, at de havde fænget: Regeringen tog sig af Sagen. Det hed sig senere, at det var en lille Tildragelse i Roskilde, der gav Stødet hertil. En Del Sager, der var udskudt af Domkirken, kom til offentlig Auktion og derimellem et stort Kristusbillede af Træ. Da Køberen saa flækkede Hovedet for at gøre det til Brænde, faldt et prægtigt, middelalderligt Guldkors ud, besat med

Ædelstene og Perler. Dette vakte megen Opsigt og gav et tydeligt Bevis for, hvor ligegyldig der handledes med værdifulde Fortidsminder. Om det nu var dette eller Nyerups varme Ord og ufortrødne Virken: den 22. Maj blev der nedsat en kongelig Kommission til Oldsagers Opbevaring, bestaaende af kyndige Mænd og med Nyerup som Sekretær. Kommissionen skulde samle Oplysninger om Oldsager og Mindesmærker og udbrede Kundskab om dem, udpege, hvad der burde fredlyses, og virke for et Statsmuseum til offentlig Nytte.

Hermed var Grunden lagt for det Museum og hele den dertil knyttede Virksomhed, der siden uafbrudt er blevet fortsat. Men Begyndelsen var ikke meget lovende, skønt Kommissionen udfoldede en hæderlig Virksomhed. Der blev brevvekslet med mange, og en Del Mindesmærker blev fredlyst; men Samlingen var efter 10 Aars Forløb kun vokset til c. 1000 Numre. De ulykkelige Forhold under og efter den langvarige Krig med England hæmmede jo alt. Samlingen var ikke aaben for Publikum, idet den stod i et Rum bag ved Biblioteket, hvortil det var vanskeligt at give almindelig Adgang. At den skulde være til for andre end Videnskabsmænd, var heller ikke blevet klart; endnu var det næsten kun studerede og højere staaende Mænd, der sendte Bidrag til Samlingen. Desuden var en Kommission en daarlig Bestyrelsesform for Museet; det er en Erfaring, der er gjort overalt. Sagerne gaar i Staa, naar flere har at gøre med dem, der tilmed alle har anden Virksomhed. Men Nyerup skal taknemlig mindes som Museets Stifter, der tilmed gav det i Arv baade Varme og Kraft, ufortrødent Arbejde, Frejdighed og Tro, hvad der senere kun alt for tidt var

Brug for, naar den sløve og træge Modstand rejste sig mod Museets Krav.

Museets egentlige Skaber blev Thomsen — »Konferensraad Thomsen«, som han senere hed († 1865). I de 50 Aar, da han var Museets Styrer, voksede det med 27,000 Numre. Det blev efterhaanden en overalt højt anset Samling, og Grunden lagdes for de forhistoriske Studier ved Thomsens Opdagelse af de tre Hovedperioder, Sten-, Bronze- og Jernalderen. I 1819 aabnedes Samlingen for Publikum; Oldsag-Kommissionen opløstes, og Thomsen blev Museets Direktør; han overførte det først til Kristiansborg Slot og derefter til Prinsens Palæ. Fuldt saa vigtigt dog, at Museets Virksomhed i denne Periode fik sit rette og ejendommelige Præg ved, at Befolkningen nu sluttede sig nært om det. Nærmest en Arv fra Thomsen er tillige det sunde og solide i Museets hele Færd, det jævne og nøgterne, uden Ra-

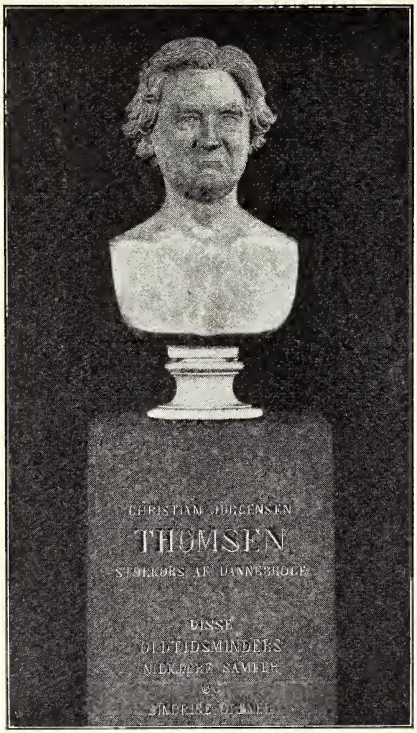

Fig. 29. Marmorbuste af Christian Jürgensen Thomsen i Museets Forhal, sat af Rigsdagsmænd.

balder og Reklame, ogsaa det, at Døren altid er aaben for enhver, og at alle finder samme imødekommende Modtagelse.

Thomsen var ret egentlig Museumsmand og Samler, men ikke Skribent. »Ordningen og Sammenstillingen i Museet var hans Forfatterskab«, som det er blevet sagt. Han var en fremragende og ejendommelig Begavelse, navnlig med et medfødt, fint og skarpt Øje for alle Arter af Arkæologi og Kunst. Disse sjældne Evner var det, som gjorde, at den 28-aarige Handelsmand blev Nyerups Efterfølger som Sekretær i Oldsag-Kommissionen, og sandt var det, naar Nyerup senere skrev om ham: »Mage til ham til saadan en Post findes ikke i syv Kongeriger.« Han maa have været en ualmindelig handledygtig Mand, siden han fik dannet og opstillet ikke blot den danske Oldsagsamling, men ogsaa de andre Statssamlinger, som dette nedenfor skal omtales.

Thomsens anselige og fængslende Personlighed var paa sin Plads overalt. Der taltes om den fuldendte Værdighed, hvormed han udførte en arkæologisk Sendelse fra Frederik d. VII til Napoleon d. III. Da Prinsesse Caroline første Gang kom i Prinsens Palæ, efter at Samlingerne var indflyttet, ytrede hun, truende med Fingren, til Thomsen: »Og det var Dem, som jagede min Faders gamle Venner ud herfra« (i Prinsens Palæ havde der hidtil været Bolig for Mænd, som stod Hoffet nær). Men Thomsen tog Prinsessen lempelig bagom og drejede hende mod Skabene med et: »Her skal Deres kongelige Højhed se!« Man skulde iagttage Thomsen i Museet om Søndagen, fulgt af den brogede, lyttende Skare, naar han holdt det mærkelige Stykke, som han vilde forklare, bag paa Ryggen, medens han spændte Opmærksomheden

ved nogle indledende Ord, eller naar han lagde den store Guldring om Halsen paa en lille fattig Pige. Der hørtes da naturligvis meget, som kun kunde siges i Forskningens Barndom. Foroven i Dørkarmen mellem Bronze- og Jernalderen var ophængt en Økse, der er af Jern, overtrukket med et Lag af Bronze, og som nu vides at være fra Vikingetiden. Her standsede Thomsen og sagde: »Men — her er nu noget af det allermærkeligste; det viser Overgangen fra Bronze- til Jernalderen.« Men i en sjælden Grad forstod han at finde de rette Ord til enhver. En Gang, fortælles det, kom han dog til kort. Der indfandt sig en Bonde med en stor Kugle af broget Glas, der dengang blev betragtet som en stor Sjældenhed, idet den antoges at være fra Romertiden, medens den i Virkeligheden er venetiansk og fra den nyere Tid. Thomsen blev meget glad, men sagde blot: »Den skal han have en Rigsdaler for«; men Bonden havde set Blinket i Øjet og svarede, at han vilde have det dobbelte. Efter mange Ophævelser blev der sagt ja; men nu skulde Prisen være een Gang saa høj. Til sidst maatte Thomsen rykke ud med et klækkeligt Beløb. Og det var knebne Tider; man var nødt til en Gang at købe Udstillingsskabe til Museet paa Auktionen efter en Hattemager.

Stigende var atter Museets Tilvækst i den følgende Periode, som var præget af J. J. A. Worsaae († 1885). Fra 1866 til 1891 var Forøgelsen over 20,000 Numre, altsaa c. 800 om Aaret mod tidligere c. 540. Museet blev fuldstændig omordnet, den planmæssige Fredlysning af Fortidsminderne kom i Gang, Landets arkæologiske Undersøgelse paabegyndtes, Kirkerne og deres Inventarium blev undersøgt og restaureret. Men først og fremmest blev den viden-

skabelige Forskning grundlagt og vidt fremmet i dette Tidsrum. Worsaae var den fremragende Videnskabsmand og dertil en aandfuld Forfatter. Rigt udstyret og som født hertil skrev den 23-aarige unge Mand den første samlede Fremstilling af »Danmarks

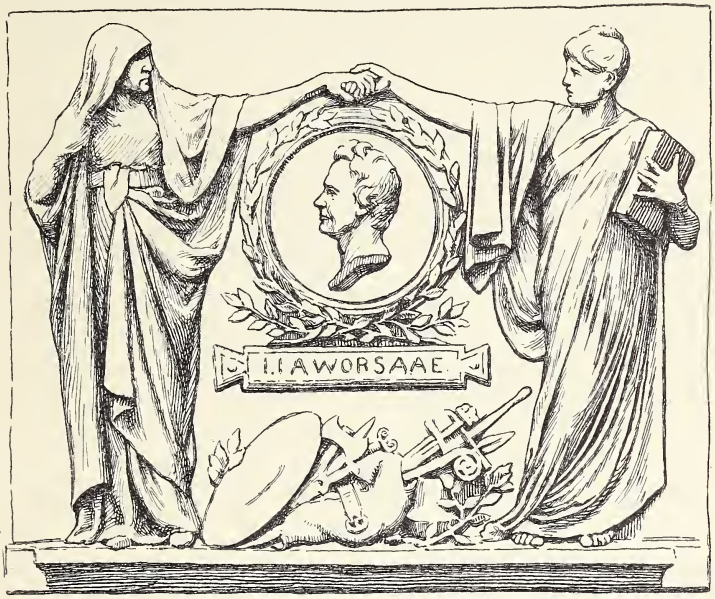

Fig. 30. Mindetavle for J. J. A. Worsaae i Nationalmuseets Gaard. Nutidens Videnskab og Fortiden rækker hinanden Haanden over Worsaaes Billede, og Fortiden afslører sig for Videnskaben.

Oldtid, oplyst ved Gravhøje og Mindesmærker«, og dermed indlededes en Forfatterbane, der ikke blot førte viden om i vore egne Oldtidsegne, men tillige ud over Verden. Worsaae indtog en Førers Plads ogsaa i Udlandet. Den nordiske Forsknings ansete Stilling og det, at Nationalmuseet blev et Hjemsted

for godt videnskabeligt Arbejde, er en Arv efter ham. Den smukke og lysende Personlighed var tiltrækkende for alle. Den berømte Videnskabsmand og Hs. Majestæts Kammerherre gik livlig samtalende og fortællende gennem Museet med en brav Sømand, og da de standsede ved Udgangsdøren, var Manden saa henrykt over Worsaae, at han maatte grave en Krone op af Bukselommen og byde den med Tak for Ulejligheden.

Det sidste Afsnit fra 1892 til 1906 ligger endnu for nær til, at det kan nøjere omtales. Dog tør det siges, at det har været en Fremgangstid, idet Museets Tilvækst for disse Aar kan angives til c. 25,000 Nr., aarlig altsaa dobbelt saa meget som forud. Men baade ved denne og ved de foranstaaende Talangivelser maa det bemærkes, at der kun kan anføres det Antal Nummere, hvorunder Sagerne er protokollerede, men ikke Antallet af enkelte Stykker. Ofte er der under eet og samme Nummer bogført en Række Stykker eller endog et stort Fund, der da er særskilt nummereret, og navnlig for de sidste 15 Aar, da de store Udgravninger er foregaaet, har dette meget at sige; de særskilt bogførte Fund indeholder over 100,000 enkelte Stykker.

En nærmere Sammenligning mellem Forøgelserne i de forskellige Tidsrum kan altsaa ikke anstilles, og heller ikke kan Museets hele Indhold af enkelte Genstande nøjere angives. Skulde der dog nævnes et rundt Tal, maatte det blive, at den danske Samling i Nationalmuseet indeholder mindst 100,000 vigtigere Genstande og mindst lige saa mange ringere Sager, af Sten, Lerkarskaar o. lign. Fremdeles er det klart, at der har været en bestandig Stigning i Museets Tilvækst, og at de sidste 15 Aar har bragt en ganske

overvældende Forøgelse, alene af vigtigere Sager c. 1600 om Aaret mod gennemsnitlig 100 i Begyndelsesperioden.

Indordningen af den store Forøgelse i de senere Aar har medført en fuldstændig Nyordning og Nyopstilling af Samlingerne, og de har genvundet deres Daabsnavn: Nationalmuseum. I Virkeligheden angiver dette, som det nedenfor skal omtales, at der er naaet frem til et Maal efter en hundredaarig Udvikling.

10. De forrige Tiders Museer.

Som foran sagt var Nationalmuseet, saaledes som det først tænktes af Nyerup, og som det derefter blev, noget ganske nyt. Der var forud intet saadant hverken hos os eller i det øvrige Europa, medens der nu i alle Lande findes Samlinger af denne Art, eller i alt Fald Ønsker om at faa dem.

Men vel at mærke var der fra gammel Tid Museer — kun ikke saadanne, og man vil da spørge om, hvad det var, der egentlig gjorde Forskellen. Hvad var i Grunden det nye ved Sagen, og er det virkelig noget at tale om? Var det da ogsaa saa godt, at man ikke lige saa vel kunde være blevet ved det gamle?

Der kan svares herpaa med faa og store Ord: Nationalmuseet var den nye Tids ægte Barn, den Tid, der begyndte med det 19. Aarhundrede, efter det mægtige Frembrud af nye Tanker og Viljer i den franske Revolution. Det svarede til alt det andet nye i Livssyn og Livsmaal; det blev, hvad man nu vilde, da det gik fremad mod Frihed, Selvbevidsthed og Oplysning for Folk og Enkeltmand. Det var, hvad man nu havde Brug for, som de gamle Museer passede for

de Tider, som man nu brød med paa alle Omraader. Man kunde lige saa lidt paa Museets Grund være blevet staaende ved det gamle, som man ellers kunde det.

Men skal det nærmere forstaas, hvorledes Nationalmuseet var et Udtryk for Tidens Aand og svarede til dens Krav ganske i Modsætning til de ældre Museer, da maa det ogsaa vides, hvad disse var, og for at komme til Bunds i Sagen maa man gaa længere tilbage, til selve Begyndelsen for alt Museumsvæsen, og helt dybt ind til dets Kærne. Man kan da ikke nøjes med faa og store Ord; men synderlig mange behøves der ikke, og ganske smaat skal det heller ikke blive.

Vi begynder med at sige, at det dybeste Grundlag for alt Museumsvæsen og dettes første Begyndelse findes i Menneskets Sans for synlige Minder og for skønne, mærkelige og oplysende Sager og i den dermed følgende Lyst til at eje, gemme og samle saadanne. Vi kender jo alle denne Sans og dette Hang fra os selv eller fra vore Omgivelser, og vi har erfaret, at det findes særlig stærkt hos nogle, medens andre næsten mangler det. Man skulde næsten sige, at der gives en egen, medfødt Samler- eller Museumssans; det kommer an paa, om man har »Øje«, som det siges. Er det der, saa finder man aparte Natursten og samler dem paa Højen i Haven; fra Sogn til Sogn Landet over ser man dette hos enkelte Folk. Andre samler paa forvoksede Raadyrtakker eller overvættes store Hjortegevirer, eller Skuffen er fuld af alle Slags Snurrepiberier, eller Huset er næsten et Slags Museum for Familieminder. Ja, hvad bliver der ikke samlet paa i opadstigende Række, nye Postmærker og gamle Mønter, Porcellæn eller Portrætter — helt op til de herligste Kunstværker. Det er alt Udslag af den fælles

Samler- eller Museumssans, og denne er saa gammel som Verden. For at tage et enkelt stort Navn frem, saa ejede Valdemar den Første den Kniv, hvormed den norske Konge Harald Haarderaade i sit Fængsel i Konstantinopel havde dræbt en Drage. Den halvt oprustede Kniv viste Kongen ofte til sine Venner. Det berettes ogsaa, at han udsendte Mænd, der skulde undersøge og aftegne en gammel Runeindskrift.

Denne almenmenneskelige Sans førte allerede i det gamle Grækenland til, at der dannedes et Slags Samlinger af Seværdigheder og Kostbarheder. Dette dog ikke paa de Steder, som først havde Navn af »Museer«. Ordet er oprindelig græsk, og »Museion« kaldtes det Sted, hvor Museerne dyrkedes — de Gudinder, der antoges at beskytte Kunst og Videnskab. Senere hen blev der mange Steder til Musernes Tempel føjet en Anstalt for Studium og Videnskab, og der var her et Bibliotek. Saaledes blev et »Museion« omtrent det samme som et »Videnskabernes Hjem«, og i denne Betydning var det, at Ordet blev genoptaget i den nyere Tid, da de første store Samlinger dannedes i Italien, om hvilke nedenfor skal berettes; de skulde være som et Musernes Tempel, et Hjem for Videnskaben. Paa ny indført gik nu Ordet ud over Verden og ned gennem Tiden, saaledes at vi nu, uden at føle noget urimeligt deri, taler om Museer i vort nordiske, kristne Land.

Det var som sagt ikke i de græske Museer eller Musetempler, at der først dannedes Samlinger, som havde en vis Lighed med vore Dages Museer; derimod blev der ved andre større og navnkundigere Templer ophobet Mindegaver og Kunstværker til Gudernes Ære i saadan Mængde, at disse Samlinger næsten blev for Grækerne, hvad Museerne er for os. Senere hen, under Middelalderen, var der tilsvarende sikre og

blivende Forhold i de berømte Kirker og Klostre, og atter her samlede der sig Seværdigheder i Mængde, Fortidens Kostbarheder eller Vaaben, der nylig var taget paa Korstog mod Tyrkerne.

Egentlige Samlinger, dannede under det Formaal at samle og med Navn af Museer, opstod derimod først ved det store Gennembrud til det Tidsrum, som kaldes »den nyere Tid«, altsaa omkring 1500. Der fremkom da den særegne Museumsart, som har været eneraadende indtil Tiden omkring 1800, altsaa gennem lange 300 Aar. Ganske mærkeligt vil det findes, at saaledes de to store Opbrudstider: Renæssancetiden eller Genfødelsestiden omkring 1500 og Revolutionstiden eller Folkerejsningstiden omkring 1800, har hver frembragt sin nye og ejendommelige Museumsform. De kom til Verden i vidt adskilte Lande, men paa de Steder, hvor disse Nyskabelser saa at sige maatte og skulde foregaa. Den sidste i vort Land, der som næppe noget andet uden for Syden er fyldt med Oldtidens Minder; den første i Italien, der gemmer den rige Arv fra den græsk-romerske Kultur.

Herlige Billedværker i Marmor og Bronze rejste sig af Italiens Jord; Oldtidens Mønter med deres skønne og fortællende Præg og ædle Stene med kunstigt udskaarne Fremstillinger blev fundet i de gamle Palads- og Tempelgrunde. Hertil kom haandskrevne Bøger, paa det skønneste udmalede i Middelalderen, Samlinger af trykte Bøger, Malerier af Verdens største Mestre, som dengang levede i Italien. Jo, der kunde i Sandhed dannes Museer. Rigt forøgede ned gennem Tiderne er de bestandig — i Rom og Florens — Maalet for Længsel hos hver, der fik Øje for Fortidens Storhed. Ogsaa var det jo de store Opdagelsesrejsers Tid, og Italien var et Midtpunkt for Verdenshandelen. Sam-

lingerne blev da forøget med hidtil ukendte Dyr og Planter og med alle Haande Sager fra de nyopdagede Folk. Alt ved Siden af hinanden dannede det store Museer.

Men det var Fyrsters og Rigmænds Samlinger og kun bestemte for dem selv og for de Videnskabsmænd, som de beskyttede. Den egentlige Forskning var endnu i sin første Vorden. Museerne var mere til Beundring end til Forstaaelse, og hvad Oldtiden angik, da brød man sig kun om de Tidsrum og de Lande i Syden selv, der havde efterladt den store Kunst. Hvad der laa længere tilbage og længere borte, uden for Italien og Grækenland, forblev næsten upaaagtet.

Fra Italien forplantedes disse Museer til det øvrige Europa, men jo længere bort, des ringere blev deres Værd. Megen herlig gammel Kunst tilvejebragtes dog i München, Wien og Dresden, der siden har været Midtpunkter for Kunst og Arkæologi. Til os kom derimod lidet af det bedste, men nok af det ringere, dette alene af den Grund, at den ædle første Genfødelsesperiode nu var tilbagelagt, hvorefter der indtraadte en Nedgangstid for Smag og Sans.

Det var Kong Frederik d. III, som oprettede et »Kunstkammer«, hvad der nu almindelig blev Navnet paa saadanne Samlinger. Allerede forud var der paa Københavns Slot meget af, hvad der dengang samledes paa, navnlig Kunstsager og Kostbarheder, og for en Del havde dette været samlet i et eget Værelse, det saakaldte Drejerkammer, der paa en Maade var Kongens personlige Arbejdsværelse. Kunstdrejeriet var nemlig dengang saa fornem en Beskæftigelse, at endog Fyrsterne kunde give sig af dermed. Men et egentligt Museum dannede først Frederik d. III. Kongen var en ivrig Samler, der anvendte store Summer paa Indkøb i Ud-

landet, og han arbejdede selv som Museumsmand i sit Kunstkammer. Der paabegyndtes dernæst ogsaa i 1665 en Bygning til Samlingen, der dog først blev fuldendt efter Kongens Død, saaledes at Opstillingen ikke var færdig før c. 1680, henved 200 Aar efter at Museumsbevægelsen fremkom i Italien. Bygningen ligger endnu ved Kristiansborg langs med Tøjhusgaarden, men mishandlet i det ydre, hvorimod det indre har de skønneste gamle, i Sandhed kongelige Sale, som findes her i Landet. Nu staar Bygningen tom, efterat det Kgl. Bibliotek i 1906 er udflyttet.

Kunstkammeret var i øverste Etage. I et langt Galleri gennem hele Bygningen var der ophængt Malerier, og langs med dette var der 5 Museumssale, hvis Indhold angives af deres Betegnelser: Heltekammeret, Antikvitetskammeret, det indianske Kammer, Artificiel- og Naturaliekammeret. Desuden var der et lille Møntkabinet og et saakaldet Perspektivkammer. Man ved i øvrigt nøje Besked med Kunstkammeret af store trykte Beskrivelser, den første fra 1696.

Det var altsaa en stort anlagt Fyrstesamling, som de andre i Datiden, bestemt til at indeholde alle mulige Sager og beregnet paa at tjene Videnskaben, der endnu ikke magtede sin Opgave, og Kunsten, der nu var i Dalen. I Stedet for herlige gammel-romerske Marmorværker fik Kunstkammeret alle Haande Kunstlerier i Elfenben; Malerierne var oftest ikke af de store Mestre, men af de smaa. Sikkert nok skylder man Frederik d. III megen Taknemlighed for, at han oprettede Museet, de følgende Konger for at have forøget det, og endelig opløst og fordelt det til alle de nu bestaaende Statssamlinger, som har faaet ikke lidet af deres bedste Indhold fra Kunstkammeret. Men i det gamle Museum dannede dette en meget broget Samling, uden

Plan og uden Orden, godt og daarligt mellem hinanden og deraf saare meget, der vel kunde vække Forundring, men ikke den Beundring, som vi endnu føler for de tilsvarende Samlinger i Italien. Vort Lands egen Fortid forsømtes ganske; det var det fremmede, som søgtes. En Del Danefæ kom vel til Kunstkammeret, som det forud er omtalt S. 76; her var det fremdeles, at Guldhornene opbevaredes, indtil de blev bortstjaalet og indsmeltet 1802. Der fandtes ogsaa nogle danske Bronzesager og Stenøkser; men de kunde ikke fremme Studiet, og med Sager fra historiske Tider stod det ikke bedre. Der var f. Eks. i Kunstkammeret en hel Række Genstande, som henførtes til Biskop Absalon, Bispestave, Sværd, Signet, Drikkehorn, Skrin, Silkesko o. s. v., ja, endogsaa en Hovedskal og Knogler; det var vistnok alt hidbragt fra Sorø; men det vedkom ikke Absalon, saaledes som de pyntelige Afbildninger i Museumsværket angav.

Ikke for at holde sig op over svundne Tider, hvad der jo altid er let nok, men for at vise, hvad man dengang skattede som mærkelige Museumsgenstande, kan som enkelte Eksempler blandt mange nævnes: Gevirerne af to Kronhjorte, der ved en Kamp mellem Dyrene i Klosterris Skov var blevet saaledes indfiltret, at de ikke kunde skilles ad — et Stenbrød, der havde været opbevaret i Rønne Kirke, og som stammede fra en Bagning 1592, da Konen straffedes for sin Haardhed mod en Tigger ved, at Brødene blev til Sten, — et Stykke Hovedhud med Haarene, som var blevet afrevet ved et Slagsmaal mellem to Personer i Helsingør. Men der opbevaredes ogsaa to Marmorhoveder, som har hørt til navnkundige Billedrækker, der prydede det stolteste Tempel i den græske Oldtid, som endnu ligger paa Borgklippen

ved Athen — kun anede man ikke disse Stykkers Værd.

Det var imod de gamle Samlinger af en saadan Sammensætning, at det nittende Aarhundredes Museumstanke rejste sig: ikke længere Kostbarheder, Mærkværdigheder og Snurrepiberier, men virkelig oplysende og belærende Sager — ikke alt det fremmede, men Landets egne Fortidsminder — ikke Sager til Forundring eller Beundring, men til videnskabeligt Studium — ikke alt muligt, uden Orden og Plan, men en historisk fremadskridende Samling, der viser Nationens Udvikling gennem Tiderne — ikke en utilgængelig Fyrstesamling, men Folkets eget, aabne Eje. Det nye var: det historiske Nationalmuseum for Videnskaben og for alle. Dette var det, som krævedes af den nye Tid, da Folkene rejste sig til Selvbestemmelse og Selverkendelse.

11. Nationalmuseets Dannelse gennemført.

Og den nye Tanke sejrede: Man saa, at det gamle Kunstkammer var en Umulighed; allerede 1821 bestemtes det, at det skulde fuldstændig opløses. Men der fulgte Sejre af ganske anden Betydning. Kravet om det store kulturhistoriske Museum strakte sig videre end til vore egne Oldsager; der dannedes tilsvarende, nye Samlinger, hvis Indhold var hentet fra det øvrige Europa og fra de andre Verdensdele. Sluttelig forenedes alt til en Helhed: Den lille Samling af danske Oldsager i Universitetsbiblioteket paa Loftet over Trinitatis Kirke blev til vort store Nationalmuseum, med dets danske Samling, med den etnografiske Samling, Antiksamlingen og Møntsamlingen.

Men det varede indtil Slutningen af Aarhundredet, inden dette Maal naaedes. Saare vanskeligt er det altid at føre sligt igennem. Enhver Forandring, selv om den er en stor Forbedring, kan være vis paa at finde Modstand. Mærkes det, at der er noget nyt, som skal frem, saa er der straks Folk paa Færde, der vil holde paa det gamle. Og saa maa Sagen gaa i Staa for at genoptages langt om længe, naar den vel er glemt. Hvorledes Bygnings- og Pengeforhold,

men navnlig Mennesker har beredt Vanskeligheder, hvorledes der maatte bies og nøjes, indtil der mellem alle disse Forhold og Mennesker viste sig Aabninger, hvorigennem man kunde kile sig frem, kan ikke alt her fremstilles. Men i de store Træk maa det dog angives, hvorledes Museets videre Udvikling gik for sig, hvorledes vore to skabende Museumsmænd, Thomsen og Worsaae, har flyttet og ordnet og formet, saa at endelig alt det blev samlet og fast forbundet, der nu sammensætter vort Nationalmuseum.

Da Kunstkammeret opløstes i 1821, skulde der gøres noget ud af, hvad det indeholdt af godt: dels Sager fra fremmede Verdensdele, især fra Grønland, dels græske, romerske og ægyptiske Genstande, dels ogsaa danske Oldsager, navnlig Danefæ. Disse sidste kostbare Sager turde man ikke betro til den lille, nye Oldsagsamling, der bestod siden 1806, og hvad det øvrige skulde blive til, stod ikke klart. Men den samme Mand, nemlig Thomsen, som raadede for den unge Samling, fik i 1839 ogsaa de gamle Kunstkammer-Sager under sig. Der var blevet købt en privat Ejendom til dem ude i Byen, i Dronningens Tværgade, og der skulde de ordnes som et eget Museum. Meget morsomt er det i Grunden, at dette kom til at hedde »Kunstmuseet«. Saa lidt vidste man, hvad det skulde være for et Museum, at man ikke kunde finde paa et nyt og betegnende Navn. »Kunstkammeret«, som man havde opløst, blev kun til »Kunstmuseet«. Og Ordet »Kunst« er blevet hængende paa senere. I den øverste Forvaltning og i Finansloven henregnes endnu den Dag i Dag Nationalmuseet til »Kunstsamlingerne«. Denne Betegnelse er et sidste, ærværdigt Minde om Frederik d. III's Museum, men burde dog fjernes, idet et urigtigt Navn vækker urigtige Forestillinger. National-

museets Samlinger er videnskabelige og ikke kunstneriske.

Men vidste man ikke den Gang, hvad Kunstmuseet skulde være, saa fandt Thomsen snart paa det: det skulde slet ikke være noget Kunstmuseum — ja, det skulde ikke engang være noget eget Museum. Derimod skulde Kunstkammer-Sagerne dels forenes med den unge Oldsagsamling, dels skulde de blive til nye kulturhistoriske Samlinger af samme Art som vor danske Samling og sammenknyttes med den. Mod dette Maal arbejdedes der fremad; men det tog Tid.

Først i 1844 forenedes de sidste danske Sager fra det gamle Kunstkammer med Oldsagsamlingen, hvorved den uheldige Splittelse paa to Steder ophørte. Vigtigere var dog Oprettelsen af de nye Samlinger. For den, der havde til Opgave at danne et kulturhistorisk Museum for vort eget Land, maatte det ligge nær at forme et lignende Museum for Folkene i de andre Verdensdele; deres Kultur skulde fremstilles i en særskilt Samling ligesom vor egen. Tanken herom var allerede fremsat af Franskmanden Jomard; men Thomsen virkeliggjorde den og skabte den første store »etnografiske« Samling. Navnet er laant fra Frankrig og dannet af græske Ord; paa Dansk maatte man sige: Samlingen for de fremmede Folkeslag uden for Europa.

Saa dannedes lidt efter lidt en anden kulturhistorisk Samling: fra Oldtidsfolkene i Syden og i Østerlandene. Af herhen hørende Sager havde der kun været lidt i Kunstkammeret; men meget kom efterhaanden, saaledes navnlig Kong Kristian d. VIII's betydelige Privatsamling. Først i 1866 var der dog tilvejebragt saa meget, at det som en egen »Antik-

samling« kunde udgaa af Kunstmuseet, da dette i samme Aar blev ophævet. Dets Indhold var altsaa gaaet over til tre kulturhistoriske Samlinger, der var ordnet efter samme Plan.

Imidlertid var der foregaaet noget, som var af største Betydning. Straks efter Indførelsen af den frie Forfatning tog Rigsdagen sig af de offentlige Samlinger. Det besluttedes i 1849 ligefrem, at det gamle Prinsens Palæ skulde være »Opbevaringssted for Statens Samlinger og Museer«. Ikke blot fik de hidtil nærmest hjemløse Samlinger saaledes endelig deres eget Hus, men de forenedes under samme Tag, hvorved den senere Sammensmeltning i »Nationalmuseet« forberedtes. En lykkelig Tanke var det ogsaa at vælge den smukke, gamle Bygning, der passede saa godt for de historiske Samlinger. Hvad vor første Rigsdag vedtog til Held for Samlingerne, er der al Grund til at fastholde for Fremtiden.

De kom saa dragende, først den etnografiske Samling og den senere Antiksamling i 1850, den danske Samling 1854 og endelig 1867 Møntsamlingen, der tidligere havde været paa Rosenborg Slot, som det nedenfor skal omtales (S. 138). Alle Statens Samlinger af arkæologisk, historisk og etnografisk Art var saaledes opstillet ved Siden af hverandre i samme Bygning. Det beslægtede havde fundet sammen, og der var dannet en stor Helhed, som Worsaae udtalte det i 1884, hvori den danske Samling var Midtpunktet, de andre sideordnede Led, dels til sammenlignende, dels til særligt Studium. Historikeren A. D. Jørgensen skrev i 1883, »at disse Samlinger danner en stor Helhed, som med Rette vilde kunne fortjene Navn af Nationalmuseum«.

Dette Navn fik de i 1892, idet de ved kgl. Re-

solution af 28. Januar forenedes under Navn af: Nationalmuseum. Det var dog mere end et fælles Navn, der saaledes opnaaedes. Alle Samlingerne blev fast forenede til een Institution med fælles, ensartet Styrelse under to Afdelinger, den ene for de danske Oldsager, de klassiske Oldsager og den etnografiske Samling, den anden for de historiske Tider. Men ogsaa Navnet har sin Betydning; det var jo ikke nyt, men tværtimod det første, som Nyerup havde givet Museet før dets Tilblivelse. Nu da man var naaet frem endog til et videre Maal, end Nyerup havde sat, passede det profetisk givne Navn, som man gennem mange Aartier ikke havde villet anvende for Samlingerne under deres Dannelse. I Begyndelsen taltes der kun om »Museet for Oldsagerne« eller om »det antikvariske Museum«; senere blev det officielle Navn »Museet for nordiske Oldsager«, medens der folkelig sagdes »Oldnordisk Museum«, et kært og klangfuldt Navn, men ganske misvisende, idet Museet dels ikke omfattede hele Norden og dels strakte sig langt ud over Oldtiden. Under Nationalmuseet blev i 1892 ogsaa henlagt hele Virksomheden for Fredningen og Bevaringen af Mindesmærkerne omkring i Landet, baade fra Oldtiden, fra Middelalderen og fra den nyere Tid. Forud havde der været en særskilt »Direktion for Mindesmærkernes Bevaring«; denne Virksomhed indgik nu under den samlede og velordnede Forvaltning i Nationalmuseet.

Men Værket er dog ikke fuldført; for tidlig er dette udtalt i den Overskrift, som staar over dette Afsnit. Museet mangler endnu eet Led; men det staar fuldt færdigt og venter kun paa at forenes med det øvrige. Den danske Samling i Nationalmuseet gaar ikke længere ned i Tiden end til 1660, hvad der er

en ganske meningsløs Grænse. I 1879 grundlagdes Dansk Folkemuseum, der begynder just, hvor Nationalmuseet ender, og strækker sig ned til omkring Aar 1800, da den egentlige nye Tid begynder, og hvor der saaledes findes en virkelig historisk Afslutning. I Begyndelsen var det Meningen, at Folkemuseet kun skulde omfatte Bondestanden; men efterhaanden er det blevet en Samling for alle Stænder. Det danner ligefrem Afslutningen eller det sidste Led i Fremstillingen af vort Lands Kulturudvikling fra den fjerneste Oldtid indtil Nutiden; først naar det er sammenføjet med Nationalmuseet, vil dettes Dannelse være fuldt gennemført. Et helt Aarhundrede forslog altsaa ikke hertil; hvor meget vil der mon medgaa af det næste? Ja, hvem kan svare for, hvor længe det vil vare, inden man skrider til at opføre den forlængst planlagte Tilbygning til Prinsens Palæ, der ogsaa kan optage Folkemuseet.

12. Antiksamlingens Betydning for Nationalmuseet.

Hvilken indre Forbindelse er der dog mellem den danske Samling i Nationalmuseet og de andre: Antiksamlingen, den etnografiske Samling og Møntsamlingen? For den udenfor staaende synes de at være saa forskellige. Skulde det mulig alene være praktiske Hensyn, der har været afgørende for deres Forening i samme Bygning og under samme Bestyrelse? Nej, tværtimod; vor nationale Samling maa ganske nødvendig have de andre ved sin Side. Hvor nær de staar hverandre, ser man allerede deraf, at Thomsen, der skabte den danske Samling, tillige stiftede to af de andre, og var Direktør for den tredje. Sammenflytningen var vore afdøde store Museumsmænds Værk, og Historikeren A. D. Jørgensen bedømte Sagen rigtig, idet han udtalte, at den danske Samling og de fremmede gjorde Nationalmuseet til en sluttet Helhed, paa lignende Maade som den danske og den udenlandske Bogsamling sammensætter det store Kongelige Bibliotek.

Saa lidt som de, der bruger Bøgerne, vilde synes om at skulle søge de danske og de fremmede paa

forskellige Steder, lige saa lidt vilde de studerende og de besøgende i Museet være tjent med, at det fremmede udskiltes fra det hjemlige. Det danner alt en Helhed, idet vor egen Kultur kun er et Led i hele Europas og atter i den store Verdensfamilies Udvikling. At denne Enhed ses og bestandig træder tydeligere frem gennem Samlingerne, er just et af de store Resultater, som Museumsforskningen har givet, og ikke mindst er der ydet hertil fra vort Land, netop fordi der her var forenet meget under samme Tag, som i Udlandet endnu oftest er adskilt; vi har da haft saa meget lettere ved at faa Øje paa den store Sammenhæng.

For vor Tids Vedkommende er dette Fællesskab i Kultur jo vel bekendt, da nutildags en ny Tanke af Værd med Telegrafens Hurtighed bliver meddelt til alle; om det saa kun er en forbedret Knappenaal, saa bliver den med Dampens Hast bekendt over hele Jorden. Der er snart ingen Forskel paa mit og dit imellem Nationerne, saa ensartet synes Kulturen at skulle blive overalt.

Ogsaa fra de ældre Tider og helt tilbage gennem Middelalderen er det bekendt nok, at her i Danmark ikke blot Menneskene skiftede Dragt efter de andre omkring i Europa, men at bestandig hele Livet saa at sige skiftede Klædning. Vel kunde baade Stoffet være dansk og Snittet noget aparte; men Façonen i det hele var udenlandsk. Og dette lige fra Koften op til Kirken, der jo var fremmed fra Grund til Fløj, ikke blot Bygningen, men ogsaa det latinske Sprog, som taltes i den, og den østerlandske Religion, som lærtes.

Alt dette ved vi nu meget godt fra Skrifterne, og det er da ikke saa nødvendigt ogsaa at se det i Sagerne,

i Museet. Men rart nok var det dog, om der ved Siden af den danske Samling stod en fremmed, hvori vort Forhold til Udlandet gennem Middelalder og den nyere Tid kunde ses og efterspores Træk for Træk. Desværre ejer vi ikke en saadan Samling, fordi der fra gammel Tid ikke har været nok forhaanden til at danne den af og heller ikke Midler til at tilvejebringe det. Og nu er det for silde; thi i Udlandet er alt herhen hørende vokset fast i Museerne.

Men naar vi fra de velbekendte Forhold gennem de historiske Tider gaar tilbage til den dunkle Oldtid, da kommer vi paa en Grund, hvor man tidligere ikke vidste, at der var en lignende Enhed i Kultur, som senere hen. Man troede nærmest, at den »klassiske« Verden (med dette Ord betegner man den store sammenhængende Oldtidskultur i Italien, Grækenland, Ægypten, Assyrien og i det hele Forasien) og de barbariske Folk (det vil sige alle Europas Folk uden for det klassiske Syden) var skilte saa noget nær ved en uoverstigelig Kløft. Vore Forfædre skulde have levet deres afsondrede Egetliv, og alt hvad de havde, skulde være selvstændigt og urnordisk. Først gennem Museerne og da navnlig vort Museum har man set, at dette ikke er saa. Tværtimod var der ogsaa i Oldtiden megen Enhed i den europæiske Kultur og det saaledes, at Udviklingen hos Barbarerne, altsaa ogsaa i Danmark, bestandig gik i de klassiske Folks Spor.

Saaledes vil man forstaa Betydningen, ja næsten Nødvendigheden af, at man i Nationalmuseet har det fremmede i Ryggen, ligesom vort Land i Oldtiden havde den klassiske Verden i Ryggen. Hverken Museets studerende eller de besøgende vilde ellers kunne faa nogen dybere Forstaaelse af vor hele Oldtidskultur.

Antiksamlingen indeholder dette fremmede fra den klassiske Grund, som vi behøver til Forstaaelse af vort eget. Navnet er halvt Latin; »antiqvus« betyder »gammel« — vi kender Ordet fra »Antikviteter«, der i Grunden ikke betyder andet end »gamle Sager«, især fra den klassiske Oldtid. Samlingen er ikke ret stor; men paa alle Steder er der noget af det allerbedste, og den er ligesom den danske Samling ordnet efter Tidsfølgen, saaledes at man Skab for Skab kan se Minderne fra Kulturens Udvikling hos de klassiske Folk, lige fra Stenalderen.

Saaledes er alt lagt tilrette, for at enhver bestandig kan krydse frem og tilbage mellem den danske Samling og Antiksamlingen, idet han opsøger Oldtidsforbindelserne mellem Syden og Norden. Baade hele Udviklingsgangen hos os og Oldsagernes Enkeltheder tilbage til de allerfjerneste Tider vil da først blive forstaaelig, og tillige vil det, der virkelig er vort eget, træde tydeligere frem under Sammenstilling med det fremmede.

Foran S. 35 er det allerede blevet udførlig omtalt og oplyst ved Eksempler, hvorledes Forskningen gennem dette Arbejde vinder sine Resultater, og disse kan enhver forstaa og se sig til paa ny ved at følge de Vink, som gives af de trykte Sedler, der er anbragt omkring i Skabene i begge Samlinger.

Men foran er det ikke blevet sagt, og dette maa her fremhæves, at Sammenstillingen mellem det nordiske og det klassiske fører til den rette Vurdering af vor egen Oldtid, og saare meget er det værd at kende sin rette Plads. Men med hvor megen Stolthed og Beundring vi end kan se tilbage paa vore Forfædres Liv i fjerne Tider, saa maa vi dog erkende, at Kulturen i Syden baade var langt ældre, og at den

stod langt højere. Der skal anføres nogle bevisende Eksempler.

Med Rette glæder vi os over det smukke, glatte og runde, fuldstændig regelmæssig formede Køllehoved af Sten med et udboret Hul til Skaftet, som oftere træffes i vor yngre Stenalder, og som vel kan gaa tilbage indtil d. 3. Aartusinde f. Kr. I Antiksamlingen finder vi nu et lignende Køllehoved fra Babylonien, Fig. 31. De to, det danske og det øster-

Fig. 31. Køllehoved af Marmor fra Babylonien.

landske, er ganske utvivlsomt i Slægt med hinanden, forbundne ved et Familieskab, der strækker sig over den lange Afstand. Men det østerlandske Stykke er af langt højere Rang; det bærer figurlige Fremstillinger, og andre lignende Stykker har endog en Indskrift, hvorefter de kan sættes til Tiden henved 4000 Aar f. Kr.

Indtil de sidste Aar maatte man tro, at intet kunde sammenlignes med vore skønt formede Flint-

spyd og Dolke; men nye Fund i Ægypten har bevist, at Flintarbejdet dér var af endnu mere fuldkommen Art, og det langt tidligere. Se her et Knivsblad i Antiksamlingen, Fig. 32, med dets utrolig finthuggede Æg og med en saadan glat og ensartet Tilhugning af Fladen, som man ikke træffer i Norden.

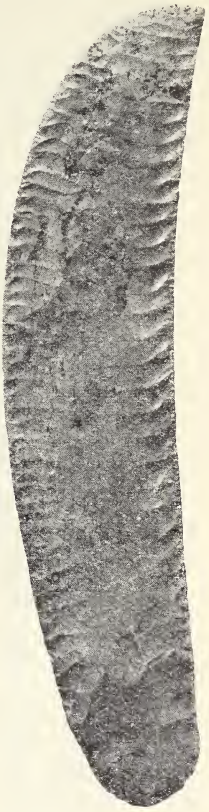

Fig. 32. Flintkniv fra Ægypten.

Vi har Lov til at sige, at intet er skønnere og af mere fuldendt Arbejde end mange af vore Sværd fra den ældre Bronzealder, der strækker sig tilbage til Slutningen af d. 2. Aartusinde f. Kr. Men i Antiksamlingen ser vi en Prøve paa de langt kunstfærdigere udstyrede græske Vaaben, med Indlægninger i Guld og Sølv paa Klingen, og de er ikke saa lidt ældre. Billedet Fig. 33 viser et af disse mærkelige Vaaben med Fremstillingen af en Kamp mellem Løver og Mænd, der er rustet med store Skjolde og lange Spyd.

Vore Lerkar fra den græske Kunsts Tid kan være ret vel forarbejdede; men Behandlingen af Leret var dog ringe. Overfladen blev brunlig, graa eller rødlig, som det nu faldt ved Brændingen; en Paalægning af Farver forekommer ikke, endsige malede Billeder. Se saa den høje græske Kunst i Billedet Fig. 34, der er taget fra et Laag i Antiksamlingen, som hørte til en Æske af brændt Ler. Det er fra Slutningen af det 5. Aarhundrede før Kr.,

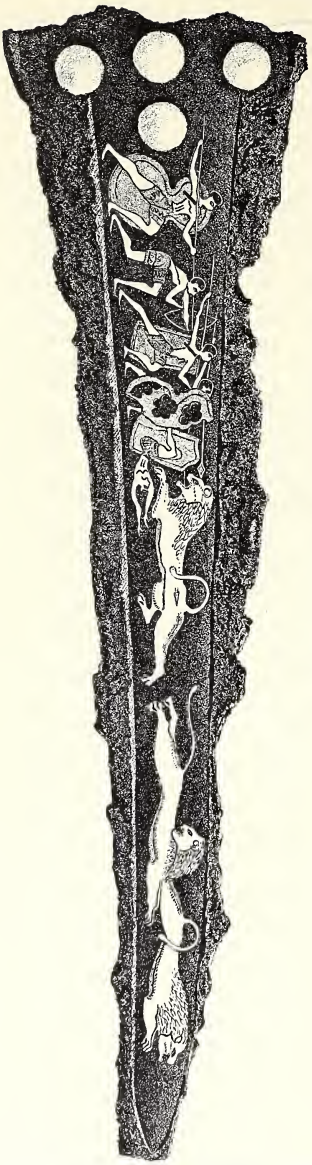

Fig. 33. Oldgræsk Bronzedolk. I Museet i Athen.

altsaa omtrent fra Overgangstiden mellem vor Bronzealder og Jernalder. Tegningen gengiver godt den uforlignelige Ynde og Skønhed i dette lille Maleri, den ægte kunstneriske Lethed og Sikkerhed, hvormed Penslen er ført. Enhver kan se, at dette hører til det bedste, som Mennesket har frembragt. Men Fremstillingen behøver lidt Forklaring. Det er Kærlighedsgudinden, der her ses som en sød og naturlig ung Kvinde i almindelig græsk Dragt. Hun staar paa en tohjulet Vogn — der mangler lidt forneden til venstre, fordi Laaget er itubrudt — og styrer med Tøjlerne to vingede Ynglinge, der flyver af Sted med Vognen, medens de i Hænderne bærer Vinkande og Skaale. Disse Skikkelser hørte til Gudindens sædvanlige Omgivelser.

Som disse Eksempler viser hele Antiksamlingen, hvor uendelig højere Oldtidskulturen var i Syden end hos de barbariske Folk. Det er af Betydning, at man

i denne Samling kan saa at sige med egne Øjne se Begyndelsen til Verdenskulturens store Æventyr, som dog alle maa kende i Hovedtrækkene. Vi ser, at der i Ægypten og Forasien var en Stenalder, der lignede vor egen; men derfra rejste der sig allerede Aartusinder før Kristus en høj Civilisation. I d. 3. og 2. Aartusinde bredte Kulturen sig til Grækenland og derefter til Italien, og hævede sig gennem Stortider,

Fig. 34. Billede malet paa Laaget til en Smykkeæske af Ler.

der frembragte Verdens udødelige Mesterværker. Derpaa fulgte en Tilbagegang i Tiden efter Kristus, indtil hele den gamle Kultur sank sammen i Folkevandringstiden, ved Midten af d. 1. Aartusinde. Naar Æventyret siden fortæller, at den klassiske Oldtids Kulturskat genfandtes og paa ny udnyttedes i Middelalderen og senere, og at sluttelig vor egen Tid danner den umiddelbare Fortsættelse af denne store Bevægelse gennem Tiderne, saa vil man forstaa, at Antiksamlin-

gen er paa sin Plads ved Siden af vor egen, danske Samling.

Næsten utrolig er denne Overlevering fra den fjerne Oldtid i Syden indtil Nutiden i Norden. Et ganske lille Eksempel herpaa, men tydeligt og til at opfatte med Øjnene:

Vi har alle set det Mønster, som kaldes »Palmetten«. Det kan træffes baade paa gamle og paa ny Kakkelovne, paa Gesimser under Loftet og ved Enden af Skaftet paa Teskeen, kort sagt overalt, hvor der skal pyntes. Navnet kommer af, at man har troet, at dette Mønster var en Slags Efterligning af et Palmeblad; men dette er ikke rigtigt. Det oprindelige Forbillede var Blomsten paa den ægyptiske Vandplante »Lotus«, og det var i Ægypten for en fire Tusind Aar siden, at man først malede og udskar dette Plantemønster til Pryd paa alle Haande Genstande. Hos Grækerne fik det derefter rig Anvendelse under mange nye og smukke Former, som for Eksempel Fig. 35, og om det siden for en Tid blev glemt, er det dog altid blevet fremdraget paa ny. Det Lotusmønster, der oprindelig blev til ved Nilens Bredder, sidder man nu paa vor Klippeø i Østersøen, bag de smaa Ruder i Rønne By, og maler paa fine Lerkar, der skal sælges i Amerika, og lignende Anvendelse har dette Mønster overalt i den civiliserede

Fig. 35. Marmorstykke fra et Tempel paa Peloponnes, opført i Slutningen af det 5. Aarh. f. Kr. Det har været anbragt ved Tagskægget foran Sammenstødet mellem to Rækker Tagsten.

Verden — naturligvis fordi man trods de 4000 Aar ikke har kunnet opfinde noget mere tiltalende.

Dette er nu kun een af de mindste Perler i den Skat, der er overleveret os fra den klassiske Oldtid. De store er der ikke ret Plads til at indfatte i denne lille Bog.

Kun en lille, lun Passiar til Oplysning om Sagen, f. Eksempel ved Middagstid en Dag i September Maaned, naar Ploven stilles i Ro ved Markens Kant. Vi gaar saa hjem med Hestene. Børnene kommer løbende med Læsebøgerne under Armen; vi er ikke langt fra den gamle Skole, deroppe ved Kirken. Snart indhenter vi Køerne, der skal hjem for at malkes. Naar Bidslerne er taget af, gaar vi hen til det rare Hus. Nyt er det jo ikke; men Murstenene, Kalken i Fugerne og Tagstenene ser endnu helt godt ud. Døren trænger derimod til Maling, især i Fyldingerne og paa Karmens Profiler, og Laasen, Nøgle og Hængsler skulde gerne fornyes. Vi gaar ind og tager Plads, den ene paa en Stol, den anden paa Sofaen. Et Glas Øl gør godt. Saa tager vi Pen, Blæk og Papir og skriver:

Alt, hvad der her staar med fremhævet Skrift, blev oprindelig til i den klassiske Verden og gik i Arv til os. Lige saa meget som Landmanden arvede Haandværkeren, Kunstneren og Videnskabsmanden. De Tidsrum, da Grundlaget blev dannet for vor Tids Kultur, lærer vi at kende i Antiksamlingen.

13. Etnografisk Samling som Led af Nationalmuseet.

Efterat vi i den danske Samling havde set Kulturudviklingen i vort eget Land, gik vi til Antiksamlingen, hvor vi fandt Minderne fra den videre Kreds, til hvilken den hjemlige Kultur var knyttet fra de fjerneste Tider af, og saaledes droges vi allerede langt bort, til Forasien og Nordafrika. I den etnografiske Samling føres vi videre, til endnu fjernere Lande og ud over hele Jorden. De tre Samlinger i Nationalmuseet danner saaledes en alt omfattende Helhed. For enhver, der enten blot vil have et kort Overblik over Menneskenes Liv, eller som vil trænge dybere ind gennem Studierne, er der i Museet samlet et stort Hele, hvorfra intet af Leddene kan fjernes.

Men dette ikke blot geografisk taget, idet Land jo knytter sig til Land og Samlingerne ligeledes omfatter fjernere og altid fjernere Omraader. Ogsaa det inderste, selve det Kulturliv, der er fremstillet i de to andre Samlinger, former sig som Kredse uden om vort eget nationale. For Antiksamlingens Vedkommende er dette nu let at se, som det foran er paavist; noget vanskeligere falder det derimod ved den etno-

grafiske Samling. Hvad der i det følgende bemærkes, vil da gaa ud paa at klargøre, hvorledes Kulturen hos alle Folkene ud over Jorden har et indre Sammenhæng, og dette ogsaa med den europæiske Kulturkreds, hvortil vort Land hører. At overhovedet alt Menneskeliv fra de fjerneste Tider af danner en Enhed, denne store, simple Tanke er det sidste og yderste Baand, der sammenholder alle de Enkeltheder, som rummes i Museet.

Vi begynder ganske jævnt og sindig med at gøre os bekendt med den etnografiske Samling. Det er en af de største og vigtigste af denne Art, som overhovedet findes. Noget af den har været her i Landet allerede i flere hundrede Aar, idet det, som foran sagt, er kommet fra det gamle Kunstkammer (S. 106). Saaledes navnlig en Række Vaaben fra Grønland, der gaar tilbage til d. 17. Aarh. En Samling af de skønneste og kostbareste Vaaben, Hestetøj o. a. af persisk Arbejde er sandsynligvis kommet til Norden som Gave ved et Gesandtskab fra Persien, ligeledes i det 17. Aarh. En Del Sager hidrører fra vore tidligere Kolonibesiddelser. Men Hovedmassen af Samlingen er tilvejebragt i Løbet af de sidste 50 Aar, for en væsentlig Del ved Gaver, navnlig fra Landsmænd, der har boet eller rejst i fremmede Lande. Den udmærkede Samling fra Østgrønland er hjembragt i de senere Aar af Opdagelsesekspeditioner. Desuden er Samlingen efterhaanden blevet udfyldt ved Indkøb, saa at der nu foreligger mere eller mindre fuldstændige Rækker af Sager fra alle større Omraader.

Samlingen er ordnet efter Verdensdele, saaledes at den begynder med Australlandet og med de større og mindre Øer østpaa i det Stille Hav. Derefter følger Amerika, der gennemgaas fra Nord til Syd, Afrika

derimod i modsat Retning, men Asien atter fra Nord til Syd. Man ender med Persien og med det tyrkiske Rige, altsaa i Lande, der har hørt til den gamle klassiske Verden, og som nu halvt hører ind under den europæiske Kultur. Det har ved denne Ordning været tilsigtet, at man baade i det hele og i alt Fald inden for de enkelte Verdensdele skulde begynde med de laveste Kulturer og tillige i de fjerneste Egne. Saaledes skulde man faa et almindeligt Billede af den fremadskridende Kultur i Verden. Gennemføres kan dette dog ikke. I Amerika begynder man med de lavtstaaende Eskimoer, hvorefter følger de højere staaende Indianere og de gamle, fremragende Kulturer i Mexiko og Peru; men derefter kommer man atter til de lavere Folk i Sydamerika for at slutte med Ildlænderne, der hører til Jordens dybest staaende Folk. Det kunde vel være, at Samlingen baade blev forstaaeligere og i Virkeligheden vilde være rigtigere opstillet, som dette vil fremgaa af det følgende, om man begyndte ved de højest staaende Folk paa Oldtidens gamle Kulturgrund og nærmest ved Europa for derefter at gaa til de fjernere og ringere Folk.

Det er paa en Maade en Rejse over hele Jorden, som Samlingen byder. Alle Folkeslag besøges, og de fremviser, hvad de hvert især ejer og formaar, i det daglige Liv, ved Fester, og paa det religiøse Omraade. Man lærer Folkene nøje at kende, saa vidt som dette kan ske gennem deres Værk. Og man faar Selvsyn heraf; det blev foran om Oldsagerne sagt, hvor meget Sagerne selv er at foretrække for Beskrivelser og Afbildninger. En umaadelig Sum af Kundskab findes lagt tilrette til let og hurtig Tilegnelse, ganske som dette er Tilfældet i den danske Samling.

Men det skal tilstaas, at der til Opfattelsen af den

etnografiske Samling kræves en Del mere, end naar vi bevæger os paa den hjemlige og bekendte Grund. Man maa bestandig vide, hvor man er paa Jorden. Landenes Klima og Natur, deres Plante- og Dyreverden maa helst kendes. Hvor lidt forstaar man f. Eks. ellers af Sagerne fra Grønland; den store Rolle, som Lampen spiller, staar i Forbindelse med, at Landet er koldt og skovløst; at Sælen er det vigtigste Nyttedyr, giver Forstaaelsen af Fangstredskaberne; Klæder og Slæder er afpassede efter Klimaet. Og det samme gælder paa alle andre Omraader, hvis Naturforhold de fleste af os ikke kender saa nøje, som dette er Tilfældet for Grønlands Vedkommende.

Fortræffeligt var det da, om Samlingen ogsaa indeholdt alt, hvad der henhører til selve Landene og deres Natur, for saa vidt som det bidrager til at præge og forme Menneskelivet. Men dette vilde kræve større Plads og flere Midler, end der vilde kunne skaffes i nogen etnografisk Samling. Desuden hører Naturen hen under andre Videnskabsfag, og de derhen hørende Samlinger findes andetsteds, Planterne i det botaniske Museum, Dyrene i det zoologiske, Landenes Jord og Grund i det mineralogiske Museum og endelig Mennesket selv som Naturskabning i den antropologiske Samling. Alt dette maa man ikke søge i et etnografisk Museum, der kun kan indeholde Folkenes Værk og Eje.

Men dette sidste udgør blot en Del af alt det, hvormed den videnskabelige Etnografi beskæftiger sig; hertil kommer desuden Beretningerne om Folkeslagene fra Opdagelsesrejser og Samliv med dem, deres Sprog, den omgivende Natur og selve Menneskenes Udseende og Bygning. Om alt, hvad der vides fra det etnografiske Studium, og som egentlig behøvedes til den

fulde Forstaaelse af Samlingen, kan den kun erindre ved de trykte Sedler, der er anbragt paa Skabene, og ved de smaa, vejledende Landkort, der er ophængt overalt.

Andre trykte Sedler giver Oplysning om de enkelte Genstande. Man ser og læser sig frem gennem Samlingen. Og alt imedens fyldes man af en stigende Forundring eller snarere af en dybere og ædlere Følelse. Thi selv den, der er vant til at færdes i Samlingen, kan blive overvældet af denne Mangfoldighed i Menneskelivets Former paa Jorden og af den umaadelige Modsætning mellem Folkene. Her Japanerne før deres Inddragelse under den europæiske Kultur: smukke og fuldstændige Rustninger fra Top til Taa, mindende om Krigerdragten i Europa fra det 16. Aarhundrede — uovertrufne Arbejder i Lak og Porcellæn og en Kunst, hvorfra vor Tids Industri i Europa har suget ny Livskraft — Gudebilleder, der er Udtryk for høje og ædle Forestillinger. Og saa Ildlænderne, halvnøgne, med Smykker af Sneglehuse og Fugleknogler, med Kniven af Muslingeskal som det bedste Redskab og med religiøse Forestillinger, der kun drejer sig om onde Aander.

Højst mærkeligt er det dernæst trods den umaadelige Forskel mellem de højt civiliserede Japanere, der kun behøvede en Menneskealder igennem at gaa i Europas Skole for nylig at kunne knuse dets vældigste Stormagt, og de elendige Ildlændere, der er ganske uimodtagelige for enhver Paavirkning, at finde en Overensstemmelse mellem de to Folk som den, at de begge gør Brug af Bue og Pil. Hos Ildlænderne finder vi Harpunen, dette ejendommelige Jagtvaaben med en Spids, der kun er løst anbragt i Stagen, saaledes at den gør sig fri, naar Dyret er truffet; men

dette Vaaben fra Amerikas Sydspids træffer vi igen allernordligst hos Eskimoerne. Og her ser vi, at Ilden frembringes ved Omdrejning af en Træstok, hvad der dog maa siges at være en højst ejendommelig Opfindelse; men ganske det samme møder os ved den anden Ende af Verden, i Australien. Saadanne Ligheder træffes i Mængde mellem Kulturer, der i øvrigt er saa forskellige som vel muligt, og paa Omraader, der ikke synes at have haft nogen Forbindelse med hinanden, idet de skilles ved en Verdensdel. Lighederne maa fængsle os lige saa meget som Forskellighederne. Spørgsmaalet rejser sig da om, hvorledes al denne Forskel og al denne Overensstemmelse i Menneskenes Liv er fremkommet. Kunde vi faa et fyldestgørende Svar, vilde vi først med Ro og Tilfredsstillelse bevæge os gennem Menneskelivets afvekslende Mangfoldighed.

Fig. 36. Et af de ældste Stenredskaber. Fra Somali i det østlige Afrika.

Svaret ligger synligt fremme i Museet, og det er tydeligt nok, hvor det skal søges. For at forstaa de nuværende Tilstande hos Folkeslagene maa vi gaa tilbage til de ældste Tider. Hvad der nu ses, er blevet til efterhaanden; for at efterspore, hvorledes det er fremkommet, maa vi gaa tilbage saa langt der overhovedet kan naas, til selve Grunden og Begyndelsen.

Det vil da findes, at der baade i Asien, i Afrika og i Amerika forekommer ensartede Stenredskaber som Fig. 36, der er de ældste af ret kendelig Form, som overhovedet er paavist, og som ogsaa findes

under ganske tilsvarende Former i Europa. De gaar overalt tilbage til en tidligere Jordperiode, førend vort Land endnu var befolket. Det var den senere Istid, da kun Mellem- og Sydeuropa var tilgængeligt for Menneskene.

Da nu saadanne Redskaber findes i de 4 Verdensdele, maa Menneskene paa dette første Udviklingstrin og i denne fjerne Tid have bredt sig over Jorden. Der er et første fælles Grundlag for alt Menneskeliv.

Men derefter har Menneskene indrettet sig paa de forskellige Omraader og arbejdet sig frem paa forskellig Vis. Vi har foran sagt, at en stor Kulturkreds strakte sig fra de klassiske Lande ud over Europa indtil Danmark. Paa lignende Maade har der i den øvrige Verden dannet sig særlige Kulturer med en fortsat Udvikling frem indtil vor Tid. Og paa samme Maade som vor hjemlige Udvikling har beroet paa vort Lands Natur, dets Jordbund og Klima, dets Beliggenhed, og dernæst paa alt, hvad det har modtaget udefra, saaledes er ogsaa de fremmede Kulturer prægede af de særlige Forhold, som Folkene overalt var undergivne. Ved at undersøge disse forstaar vi baade de Forskelle og de Overensstemmelser, som vækker vor Forundring.

Først Forskellighederne; men kun nogle faa Ord, idet Sagen mere hører hen under den almindelige Etnografi end under Museet: Besvarelsen af Spørgsmaalet kan ikke gives af selve Sagerne, men maa søges udenfor. Det er først og fremmest Omgivelserne, som har gjort Menneskelivet saa forskelligt. Fra de fjerne Tider af har Menneskene indrettet sig efter de stedlige Forhold, og Udviklingen er foregaaet, som det passede til Omgivelserne. Saa forskellig som Naturen var, blev Menneskelivet. Benyttelsen af Naturprodukt-

ter, Ernæring og Beklædning, Midler til Bevægelse og Samfærdsel, al Livets Virksomhed fik et forskelligt Præg efter Klimaet og Landenes Jordbund og Beliggenhed, efter Skovegne og Ørkener, Bjergkæder og Sletter, Fastland, Øer og Have. Indrettede efter Omgivelserne fremkom mere eller mindre udprægede Jæger- og Fiskerfolk, Agerdyrkerne og de omflyttende Kvægavlere.

Den store Modsætning mellem de saakaldte Natur- og Kulturfolk beror i sin Grund paa Klima og Natur. De første, med den fattige Kultur, stillestaaende og uimodtagelige for Paavirkning, fremkom under de vanskelige og karrige Naturforhold, enten nordlig i Landene om Polen eller sydlig som i Australien; men ogsaa i den yppige og rige Natur under det hede Klima, der virkede slappende paa Legeme og Aand. Kulturfolkene rejste sig derimod i Bælterne mellem de hede og kolde Klimater, saaledes i Europa, Japan og Kina, eller paa Højsletter, hvor Heden er afdæmpet, som i det gamle Mexiko og Peru. Af de Goder, som Naturen bød til Udnyttelse, eller af Vanskeligheder til Overvindelse afhang det, at Folkene snart naaede vidt frem paa Kulturens Vej, snart blev staaende langt tilbage. Saaledes fremkom vel ogsaa en Forskel i Evner og Anlæg; men oprindelig fandtes den sikkert ikke, ligesom jo alle har haft samme lange Tid til Udvikling, idet der, som angivet, ses at have været en første, fælles Begyndelse.

Vanskeligere staar det med Overensstemmelserne mellem de i øvrigt forskellige Kulturer, og her er det selve Sagerne i Museet, der stiller Spørgsmaalet, og som ogsaa maa besvare det. Der er allerede nævnt nogle enkelte af disse mange og paafaldende Ligheder, der snart dukker op ganske spredt, snart viser sig over

udstrakte, sammenhængende Omraader. Et mærkeligt Eksempel af den sidste Art frembyder et af den danske Stenalders almindelige Redskaber, den saakaldte spidsnakkede, tilslebne Økse, snart trind, snart af lindseformet Gennemsnit, idet de to Sideflader mødes i en Kant (se Fig. 37). Den samme Form findes over hele Europa, i Asien, Amerika og i Afrika, og der er Folk, som har brugt den indtil vore Dage. Skal man nu antage, at denne Økseform er opfundet paa flere eller mange Steder eller kun paa et enkelt Sted, hvorfra den er udbredt over Jorden? Skulde det sidste være Tilfældet, da vilde dette Redskab give det mærkeligste Vidnesbyrd om Forbindelser mellem Folkene i fjerne Tider og tillige om en Overlevering fra Stenalderen indtil Nutiden. Denne Mangel paa Udvikling har virkelig fundet Sted, derom er ingen Tvivl. Naar mange Naturfolk levede i en Stenalder, indtil Europæernes Ankomst, da var dette ifølge en Stillestaaen i Kultur gennem Aartusinder. Australnegeren hugger nu sine Spydspidser af Stenalderens Form ud af Skaar af engelske Glasflasker — det besynderligste Møde mellem ældgammel og nymodens Kultur (se Fig. 38).

Fig. 37. Sleben Stenøkse, fra Brasilien.

Naar Bronzeredskaber findes ud over Asien, saaledes at der i Kina kan træffes Økser, der i alt væsentligt ligner de europæiske og ogsaa vore saakaldte Celter (som foran S. 27), saa angiver dette utvivlsomt, at den gamle Bronzealder har strakt sig til det Stille Hav. Men naar der ogsaa hinsides dette, i Centralamerika, findes Bronzeredskaber, saa vil man vistnok have ondt ved at tro, at der i saa fjerne Tider

har været Forbindelse mellem Folkene paa begge Sider af det uendelige Verdenshav.

Det runde Haandspejl af Bronze var almindeligt i Ægypten og hos de øvrige klassiske Oldtidsfolk; men det brugtes helt østpaa over Asien indtil vor Tid. Utvivlsomt beror dette paa en Meddelelse gennem Tid og Rum.

Med det saakaldte Hagekors, der nu er blevet Ny Carlsbergs Mærke, staar det paa lignende Maade: et ældgammelt, helligt Tegn i det klassiske Syden (se Fig. 39), men efterhaanden udbredt over hele Europa — til vort Land naaede det et Par Aarhundreder efter Kristi Fødsel; — og lige saa vidt udbredt over Asien, indtil Kina og Japan, hvor det endnu har en hellig Betydning. Her er da et tydeligt Fællesskab, der strækker sig fra Danmark til det østlige Asien og fra den fjerne Oldtid indtil Nutiden.

Fig. 38. Spydspids dannet af Flaskeskaar. Fra Australien.

Af disse og mange andre Enkeltheder slutter vi, at der fra Oldtidens klassiske Lande udgik Meddelelser til vidt skilte Egne for hist og her paa forunderlig Maade at bevares indtil Nutiden. Og dette fører vidt. Naar de forskellige Folk i Afrika fra Nord til Syd smeder Jern, da maa de have denne Færdighed, der ikke passer for Naturfolk, fra den klassiske Verden, vistnok fra Ægypten. Der haves i det indre Afrika Strengeinstrumenter, som ganske ligner de gamle Ægypteres. Den Nakkeskammel, hvorover Negeren lægger sit Hoved, er en oldægyptisk Form;

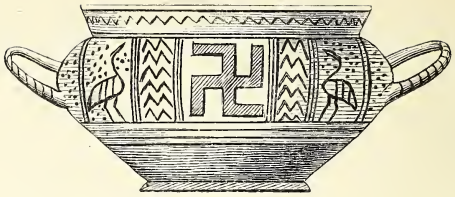

Fig. 39. Hagekors, malet paa et Lerkar fra Grækenland; Begyndelsen af Aartusindet f. Kr.

imidlertid findes den ogsaa nutildags i Kina og Japan, ja endog paa Ny Guinea (se Fig. 40); men videre ud over det Stille Hav eller til Australien er den ikke naaet.

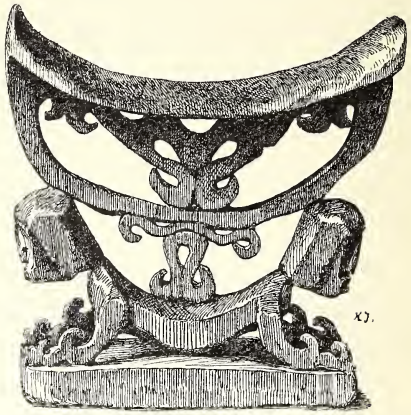

Fig. 40. Nakkeskammel udskaaren af Træ. Fra Ny Guinea.

Ved alle disse Eksempler er der dog et vist Sammenhæng i Udbredelsen, og den oldklassiske Verden danner et forstaaeligt Midtpunkt. Vanskeligere falder Sagen, naar dette mangler, og naar Forekomsten er ganske spredt.

Saaledes staar det med »Kastebrættet«, et sindrigt Redskab bestemt til at forøge Armens Svingkraft, for at Spydet saaledes kan faa større Fart. Naar det

Fig. 41. Anvendelsen af Kastebrættet.

ska] udsendes, hviler Enden af Stagen mod et Fremspring paa den aflange Træplade, se Fig. 41. Dette Stykke er endnu i Brug i Australien og paa nogle af Øerne i Sydhavet, fremdeles hos mange Folk i Sydamerika og atter hos Eskimoerne; i det gamle Mexiko var det ogsaa kendt.

»Bumerangen« er et virksomt Kastevaaben, i sin mest udviklede Form saaledes indrettet, at det, naar det ikke træffer, vender tilbage til Stedet, hvorfra det udsendtes. Det anvendes endnu i Australien (se Fig. 42), men ogsaa i det sydlige Indien og hos Negerstammer i Østafrika; dernæst var det almindeligt i Ægypten Aartusinder før Kristus, og et enkelt Stykke foreligger i et dansk Fund fra den ældre Stenalder.

Fig. 42. En »Bumerang« fra Australien.

Disse to Vaaben, Bumerangen og Kastebrættet, viser sig altsaa i vidt adskilte Lande, der ikke skulde synes at have haft nogen Forbindelse. Maa vi da tænke, at de er fremkommet som selvstændige Opfindelser i de forskellige Verdensdele, eller

er de snarere engang langt tilbage i Tiden blevet udbredt fra eet Sted, saaledes at deres nu kendte Forekomst kun er en lille Rest af et ældgammelt, stort Fællesskab?

Man har paavist et Tilfælde af saadan Art, at en uafhængig Opfindelse paa flere Steder synes at være ganske udelukket. Fig. 43 viser en tynd Træplade, der ved et Baand er fæstet til en Stok; naar denne svinges, hvirvler Pladen rundt og frembringer da en summende Lyd. Hos mange lavere Folk, baade i Australien og paa flere omliggende Øer, i Sydafrika og i Syd- og Nordamerika, antages det, at Lyden hidrører fra Aanderne eller dog beror paa noget overnaturligt, hvorfor Redskabet benyttes ved Dødsfester, ved Regnbesværgelser o. lign. Hos andre Folk, saaledes Malajerne og Eskimoerne, er Redskabet gaaet over til at blive Legetøj; det er et almindeligt Forhold, at saadanne Sager overlever sig selv i Børnelegene. I dette Tilfælde er virkelig baade Redskabet selv og dets Anvendelse af en saa sammensat og ejendommelig Art, at man ikke kan vægre sig for at anerkende det som et tydeligt Vidnesbyrd om ældgamle Forbindelser over hele Jorden.

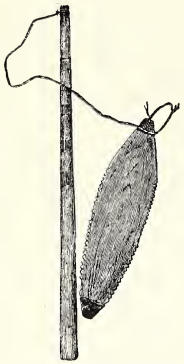

Fig. 43. Eskimoisk Legetøj af Træ.

Vistnok er nu hele dette Forhold ikke fuldt godkendt af Videnskaben; efter Sagens Natur vil det i Reglen være vanskeligt at føre et egentligt Bevis. Muligheden af den selvstændige Opfindelse paa forskellige Steder og til forskellige Tider vil sjælden ganske kunne afvises; heller ikke kan det endnu angives, hvor Grænsen skal drages for de dels tilfældige

dels naturnødvendige Ligheder. Ikke ganske uberettiget er det sagt, at alle Mennesker jo sover, spiser og drikker, at de bruger Ørerne til at høre med og Fødderne til at gaa, og at man saaledes nødvendigvis ofte maa komme til at gøre de samme Opfindelser. Men lige saa sandt er det, at naar man fjerner fra Folkeslagenes Kultur alt det, der er modtaget udefra, saa bliver der for de flestes Vedkommende saare lidt tilbage. Opfindelsen har i Menneskelivet lidet at sige i Sammenligning med Meddelelsen og Overførelsen, og kun dette sidste synes at give en Udvej til at forklare de etnografiske Ligheder mellem vidt adskilte Folkeslag og deres vidt forskellige Kultur.

I de nyere Tider findes der jo nok af tilsvarende Forhold: kristne Kirker af samme Grundform rejser sig i alle Verdensdele; fra enkelte Egne i Amerika har Tobakken bredt sig over hele Jorden — for hermed at hente et Eksempel fra det højeste og fra det ringeste. Paa lignende Maade har vel de forskellige Kulturkredse i de andre Verdensdele fra de ældste Tider af faaet Meddelelser fra hinanden og navnlig fra den klassiske Verden og senere fra Europa. Hvorledes det modtagne fandt Vej, kan være ganske upaaviseligt.

Som et Billede af hele dette Forhold virker det, at der paa Pelau-Øerne ude i Oceanet nord for Australien findes en Mængde smukke og ejendommelige Glasperler, der fra gammel Tid af benyttes som Penge. Lignende Perler forekommer ogsaa i Afrika og i Nordamerika, overalt betragtede som store Kostbarheder. De maa være udgaaet fra Europa, vistnok fra Venedig, for flere Aarhundreder siden. Saaledes er Kulturens Perler bestandig spredt over Jorden, hvor de undertiden er bevaret uforandret, men oftest saaledes

afslidt og i en saadan Indfatning, at deres Oprindelse er vanskelig at paavise.

Den gamle, europæiske Armbrøst, nu vore Børns Flitsbue, genfinder man paa Nikobarerne og paa Øer i det Stille Hav. Her træffes paa en enkelt Øgruppe en fuldstændig Vaabendragt, gjort efter det gamle Mønster i Japan og oprindelig i Europa. Men Harnisk og Hoser er af Kokosbast, Hjelmen af Rokkehud, og Sværd og Spyd har Ægge af Hajtænder. Da Østgrønlænderne ved Angmagsalik opdagedes i 1884, havde de Hovedbedækninger, der rigtignok ser ud til at være gjort efter en europæisk Kasket (se Fig. 44).

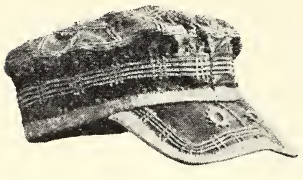

Fig. 44. Østgrønlandsk Hue af Skind.

Lige saa tydeligt er det, at de prægtige Høvdingshjelme paa Hawaji i Sydhavet, besatte med sjældne, røde og gule Fuglefjer, er dannet efter et fremmed Mønster, det være nu en Hjelm fra den græske Oldtid eller af senere Oprindelse (se Fig. 45).

Fig. 45. Hjelm med Fjerbeklædning fra Hawaji.

Alt dette synlige, som her er omtalt, er dog sikkert kun lidt i Sammenligning med hele den nu dybt skjulte Masse af Opfindelser og Forestillinger, der bestandig er spredt over Jorden fra Kulturens Midtpunkter. Saaledes kom det, at de fjernest boende Folk blev længst til-

bage i Kultur, i Sydamerika, i det indre Sydafrika og i Australien; thi til dem naaede der mindst og først langt om længe.

Efter det her anførte vil det forstaas, at den etnografiske Samling har sin rette og egentlige Plads i Nationalmuseet, idet den har det nøjeste Sammenhæng med de andre Samlinger; det var dette Punkt, vi stilede paa gennem dette Afsnit. De fremmede Folkeslags Kulturer kan alene forstaas, naar de ses i Forbindelse med den Udvikling, der fra Oldtiden i Østerlandene strakte sig til Nutidens Europa, og paa den anden Side giver de deres store Bidrag til Forstaaelsen af hele Menneskelivet, idet de ofte alene har bevaret, hvad der eengang var Menneskehedens Fælleseje.

14. Nationalmuseets Mønt- og Medaille-Samling.

I en egen Samling opbevares Mønter eller gamle Pengestykker fra alle Tider og Lande og desuden alle Slags prægede Metalstykker af beslægtet Art, især saakaldte »Medailler«. Med dette oprindelig franske Ord betegnes almindelig dels, hvad vi paa Dansk kalder »Skuepenge«, dels alle Haande store og kunstnerisk udførte Prægninger i Metal til Minde om Begivenheder og Personer.

Ogsaa de svundne Tiders Pengestykker kan jo siges at være et Slags Mindetegn, der fortæller om Fortiden, ganske som vore Metalpenge ved deres Billeder og Indskrifter vil bære Meddelelser frem til Eftertiden. Det at Prægningen bestandig foretoges af Myndigheder eller Magthavere, giver Mønterne en større, officiel Betydning. Allerede fra første Færd af blev de forsynet med Billeder eller Mærker; snart fik de ogsaa Indskrifter, og meget af det, som fortrinsvis beherskede Livet, og som regnedes for størst og vigtigst, kom frem paa Mønterne. Længst tilbage ses Gudernes Billeder og senere indtil vore Dage Kongernes; i Oldtiden alle Haande Betegnelser for Gudedyrkelsen, i Middelalderen Vaabenskjolde; der læses Navne

paa Herskere, paa Folk og Byer, og Aaret blev allerede tidlig angivet paa forskellig Maade. Meget af Folkenes Historie rummes saaledes i Mønternes Præg.

Vor Samling er sjælden stor og fuldstændig, idet allerede det gamle Kunstkammer indeholdt meget, som senere er blevet forøget ved hele, store Samlinger og ved Indkøb fra Aar til Aar. Samlingen har saaledes en overordentlig stor Betydning for alle, som herhjemme søger historisk Kundskab, og er meget skattet i Udlandet. Der er i Lokalet opstillet en Marmorbuste af Ludvig Müller († 1891), den højtfortjente Direktør for denne Samling og for Antiksamlingen og Forfatter af berømte Værker over den klassiske Oldtids Mønter. En anden Marmorbuste er sat som Æreminde for Samlingens sidst afgaaede Leder C. F. Herbst, en Tid ogsaa Direktør for de andre Samlinger i Nationalmuseet og fremragende Kender af Middelalderens Mønter. Dybtgaaende Studier har bestandig været drevet her som i det øvrige Museum, og mange af de bedste Skrifter over Møntvæsen er udgaaet herfra.

Men Møntsamlingen har en noget ejendommelig Stilling i Nationalmuseet. Naturligvis er den som det øvrige Museum nøjagtig ordnet efter Folk og Tid. Men den rummer kun Sager af en vis begrænset Art og danner altsaa ikke en saadan alsidig kulturhistorisk Helhed, som foreligger i det øvrige Museums Samlinger. Her kun Mønter, i de andre Samlinger alle de øvrige Kulturminder. Det er da en Fagsamling, nærmest beregnet paa dem, der samler eller studerer Mønter. Formaalet er ingenlunde mere videnskabeligt, men utvivlsomt mindre populært end i det øvrige Museum.

Dette er ligefrem en Følge af Samlingens Oprindelse og dens tidligere Forvaltning. Det er den gamle Tid, som endnu raader her, Tiden før den Museumstanke kom frem, som har formet hele det øvrige Nationalmuseum. Allerede i det gamle Kunstkammer var Mønterne samlede i et eget Rum, som dette foran er nævnt, S. 101. Ogsaa er det berørt, at Mønterne var noget af det, som man allerførst gav sig til at samle paa. Dette ligger ligefrem i deres Art, og det samme gør sig gældende nutildags, naar vi saa ofte ser, at Børnenes Samlelyst tiltrækkes af Mønterne.

Tidlig kom da Møntstudiet frem som et eget Fag, baade i Udlandet og herhjemme, og dette førte til, at Mønterne allerede ned imod Slutningen af d. 18. Aarh. blev udskilt fra Kunstkammeret og ordnet som en egen Samling paa Rosenborg Slot. Senere end ved de øvrige Samlinger foregik Overførelsen til Prinsens Palæ (S. 107), og senest, ved kgl. Resolution af 29. Maj 1899, forenedes Møntsamlingen med Nationalmuseet som en Underafdeling i dets Helhed.

Men den var her fra Begyndelsen af blevet opstillet i et særskilt Lokale, og allerede Pladsforholdene har senere ikke tilladt, at der gjordes nogen Forandring heri. At dette dog vil blive anderledes, saa snart Forholdene gør det muligt, er vistnok mere end sandsynligt. Mønterne hører jo ligefrem hen under de øvrige Samlinger, paa de forskellige Steder: i Danmarks Middelalder og mellem Sagerne fra den nyere Tid, mellem de græske og romerske Oldsager, i Kina, Japan o. s. v. De vilde bidrage til at udfylde disse og de øvrige historiske Grupper, og de vilde bedre forstaas ved at være omgivne af de samtidige og kulturbeslægtede Sager. Først saaledes vilde Mønterne komme til at give deres Bidrag til det omfattende

og alsidige Studium og samtidig være mere tilgængelige og lettere at forstaa for Almenheden.

Imidlertid er Samlingen, ogsaa som den nu er ordnet, meget tiltrækkende, med de smukke, fornemme Skabe, der blev gjort til Opstillingen paa Slottet efter Tegning af Datidens store Billedhugger Wiedewelt. Man tænker sit, naar man overfor dette mindes, at vor nationale Samling blev til paa et Kirkeloft og laa i Svøb paa gamle, udrangerede Boghylder, der endog kun var laant, og i Skabe, der solgtes paa Auktionen efter en Hattemager. Det gaar ikke altid, som der synges ved Vuggen; mest kommer det an paa Barnet. Nu har Møntsamlingen faaet sin rette Plads inden for Nationalmuseet, og sikkert vil den ogsaa engang komme i den rette Stilling til de øvrige Samlinger, idet mere udtages af Skufferne for at fremlægges paa forskellige Steder omkring i Museet.

Saare meget herligt og mærkeligt er der dog allerede nu at se for enhver, især længst tilbage, blandt de græske Mønter, der danner Midtpunktet i alt Møntstudium. Kunstværker findes her af høj Rang, indholdsrige og vekslende Billed-Fremstillinger, og meget ellers ukendt erfares af Mønterne.

Se blot paa en enkelt af dem, Fig. 46, fra Byen Syrakus paa Sicilien, der dengang var den betydeligste af flere indbyrdes uafhængige Smaastater. Under en Krig imellem dem, i hvilken Syrakus vandt Overhaand, sendte den fremragende græske Republik Athen en Flaade til Øen for at støtte sine Forbundsfæller mod Syrakus; men i et stort Slag i Aaret 413 f. Kr. bukkede Athenienserne under, og 7000 Krigere kom i Fangenskab. Byen Syrakus's Magt løftedes højt ved denne ærefulde Sejr. For ret at vise dens Betydning og for at omgive den med Glans indstiftede Byen en

national Fest, ved hvilken der, som det var Skik hos Grækerne, blev afholdt Kamplege og navnlig Væddekørsler med Belønninger til de sejrende. Der blev ogsaa præget nye Mønter af Sølv, der skulde være et Slags Mindepenge, idet de var halvanden Gang saa store som de største almindelig brugte.

Det er en af disse nye Pragtmønter, som her er afbildet. Forsiden viser Billedet af den Gudinde, som fortrinsvis dyrkedes i Byen; hun kendes paa Kornaksene, der er indflettet i Haarene. Omkring Hovedet springer Delfiner, der var Havgudens Dyr og saaledes mindede om, at Byen laa ved Havet og var en Sømagt. Foroven læses Byens Navn. Paa Møntens anden Side ses en Væddekørselsvogn ført frem af et Firspand; ovenfor flyver en Sejrsgudinde hen imod Vognstyreren for at bekranse ham. Fremstillingen taler da baade om Sejr og om den nyindstiftede Fest. Nedenunder ses til venstre et Skjold, til højre en Hjelm og i Midten et Brystharnisk mellem to Benskinner. Det er den græske Krigers fulde Vaabenudstyr, der er opstillet paa og ved en Forhøjning, og ved Siden af læses paa flere af disse Mønter Ordet: »Kamppriser«. Atter dette minder da om Festlighederne; mulig uddeltes de fangne Athenienseres Vaaben som Belønninger.

Ofte har disse Mønter endnu Navnet paa den Kunstner, der har gjort Stemplet. Og han kan være sit Værk bekendt; thi disse Mønter hører til det ædleste, som Mennesket nogen Tid har frembragt. De prægedes i Løbet af 50 Aar, og de findes udførte med en Række forskellige Stempler. Den sortladne Afbildning, som her er meddelt efter Fotografi, giver ikke noget rigtigt Billede af Mønten; men bedre kan nu ikke opnaas — i Tegning mægter man ikke at gengive denne

Kunst. Den maa ses paa Mønterne selv, af hvilke der findes adskillige i Samlingen.

Langt ringere er Kunstværdet ved de romerske Mønter; men Øjet fanges af de lange Rækker smaa Guldstykker med Billederne af de Kejsere, der engang bød over det mægtige romerske Rige, som strakte sig fra England indtil Ægypten. Men hvorfor er saa mange af dem gennemborede med et Hul eller forsynede med en paaloddet Øsken, som var de indrettede til at trækkes paa en Snor? Det har ogsaa været deres Be-

Fig. 46. Sølvmønt fra Syrakus.

stemmelse, og det for flere, end det nu ses, idet saadanne Guldstykker i tidligere Tid, naar de indgik i Møntsamlingen, blev berøvet deres Øsken eller fik Hullet udfyldt. De er nemlig fundet i Danmark og har her været baaret som Smykker. Mange af dem hører til store Guldfund, hvis øvrige Indhold af Smykker og Barrer opbevares i den danske Samling. Her burde ogsaa Møntsmykkerne have deres Plads, idet de angiver Fundenes Tid og tillige oplyser om Landets Rigdom og dets Forbindelser med Romerriget.

Endnu nærmere knyttet til de danske Fund er et og andet stort Guldstykke som det, der er afbildet i Fig. 47. Egentlige Mønter er de ikke. Det er store,

kostbare Skuepenge, der uddeltes af Kejseren som Festgaver i Anledning af en Sejr eller en anden lykkelig Begivenhed, der skulde fejres. Det her afbildede Stykke bærer Kejser Constantius d. II's Billede og Navn; det er præget, før han tiltraadte Regeringen Aar 337 efter Kristus. Ogsaa dette Stykke er fundet i Danmark, ved Kværndrup paa Fyn, og det ses, at det foroven har haft en Øsken for at bæres som Smykke.

Fig. 47. Skuepenge af Guld, fra Kejser Constantius d. II. Fuld Størrelse.

Vistnok har saadanne Prydelser været almindeligere i Danmark, end det skulde antages efter de faa Stykker, der hidtil er fundet; men tilstrækkeligt kunde man dog ikke skaffe sig af disse kostbare og langvejsfra indførte Smykker, og man gav sig da til i Norden at efterligne dem. Saaledes fremkom »Guldbrakteaterne«, som man kalder dem, de store, runde Hængeprydelser med Øsken, som i Mængde ses i den danske Samling, og hvis mærkelige Billedfremstillinger og Runeindskrifter man endnu ikke har kunnet tyde i det enkelte.

Let at opfatte er, hvad der ses længere fremme i Møntsamlingen: hele Rækken af de prægtige danske Guldmedailler og de danske Mønter. En stigende Tiltrækning har de længere tilbage i de ældre og mere ukendte Tider, gennem Middelalderen, indtil vi ser den første Mønt, der bærer en dansk Konges Navn og Billede. Paa den lille Sølvmønt, der er afbildet i Fig. 48, læses til højre for et Kors:

SVEN (Svend Tveskæg; de to første Bogstaver er vendt paa Hovedet) REX (Konge) ADDENER (Danernes). Anordningen af Bogstaverne og selve Brystbilledet med Sceptret foran er en Efterligning af de samtidige Mønter i England, og Møntprægerens Navn, som læses paa Bagsiden, er engelsk.

Fig. 48. Sølvmønt fra Svend Tveskæg. Fuld Størrelse.

Bortset fra forskellige noget ældre Mønter uden Kongenavn var det med saadanne Mønter og paa denne Maade, at vort Land ved Aar 1000 efter Kristus fik Del i den for det civiliserede Liv saa vigtige Møntprægning. Langsomt var dette, gennem lange Tider og over vide Egne ført op til os. Hos det lydiske Folk i Lilleasien i d. 7. Aarhundrede før Kristus antages det, at de første Mønter er slagne. Der gik mere end halvandet tusinde Aar, inden vort Folk var modent til at modtage denne Opfindelse.

15. Museumsbygningen og Fremtiden.

Der taltes foran stort og varmt om Nationalmuseets Værd og Betydning: Folkets samlede Mindeskat, dets Fædrenearv lige fra fjerneste Old.

Kom saa og se.

Om den knebne Gulvplads i Forhallen slaas Fodrensere og Maatter med mægtige Runestene, der rejser sig i Krogene og foran Vinduerne; vore ypperste Døbefonter trænger sig sammen med Hedenolds mærkeligste Stenbilleder tæt ind paa det Hædersminde, som Rigsdagen satte for Thomsen. Alt staar i et jævnt Halvmørke.

Ind gennem Værelserne er der højst Plads til, at to kan gaa forbi hinanden; ofte er der dog kun levnet Vej til Gaasegang. Skabsdørene kan kun aabnes halvt. Ikke en Alens Bredde er der tilbage af Væggene; Skabene rejser sig lige op til Loftet. Man naar derop med en Rullestige; men den tør ikke bruges, naar Museet er aabent, da den ganske spærrer Passagen. Hvad der skal ses, ligger tæt i Skabene fra øverst til nederst, saa at man gerne vilde standse for at faa Rede paa denne Mangfoldighed. Men det gaar ikke an; man maa idelig flytte sig for en, der skal forbi i den

trange Gang. Og tag ikke en Stol for at sidde og se i Ro; thi store Glasflager tæt paa baade for og bag maner om en uafbrudt Agtsomhed.

Om at faa Overblik og samlede Indtryk er der ikke Tale. Al Ting lige paa Næsen, medens det i et Museum dog burde være saaledes, at man af og til kunde paa Afstand faa et samlet Syn af alle de Enkeltheder, hvorimellem man vælger, hvad man særlig vil betragte. Ogsaa hele Midten af Rummene er fyldt af loftshøje Skabe, saa at den velinddelte og tydelig ordnede Samling bliver en Labyrint, hvori man kun med Besvær finder sig tilrette.

Lyset er lukket ude, der er uhyggelig mørkt. I disse Skabe, der kun er Glas, bliver alt dunkelt; selv Guldmontrernes straalende Kostbarheder maa blegne. Ikke bedre længere fremme mellem Middelalderens og Nytidens Skatte, som vilde fængsle ved deres Pragt og Farverigdom. Tæt Sammenpakning overalt. Skabe og Opstillinger passede ind i hverandre som Klodser i et Sammenlægningsspil.

Alt er vel fremlagt saaledes, at det skulde kunne ses; men højst besværligt bliver det, og kun for Enkeltmand er det tilgængeligt. Forevisning for flere, Besøg af Skoler og Foredrag kan ikke gennemføres nogenlunde tilfredsstillende. Kommer blot 20, maa Halvdelen lytte bagved et Skab, og den anden Halvdel dækker de Sager, der skulde ses, imedens der tales.

Og ikke blot trangt, men fattigt og forfaldent er der. Forhallens Gulv er lagt som i et Køkken; i Værelserne opbulnede og lappede Trægulve; en Hovedtrappe, der har maattet afstives med en tyk Jernstang for ikke at skride ned; Lofter, der er sunkne, saa at de med svære Jernankere har maattet skrues op i

Spærværket. Som Helhed et Bygningsindre, om hvilket den kgl. Bygningsinspektør i en nylig afgiven Betænkning har maattet erklære, at en Istandsættelse er paatrængende nødvendig.

Er dette virkelig muligt? Huses saaledes Nationens bedste Eje og dyreste Skat? Har man da i Danmark ingen Forestilling om, at der i et Museum skal være Plads og Lys, og at Rummene skal være gode og værdige?

Jo, gaa ud i Kunstmuseet og se, at der er indrettet store, lyse og festlige Rum i lang Række for Gengivelser af udenlandsk Skulptur. Det er Gibs og Afstøbninger, som i faa Aar er indkøbt i Udlandet, og som man kan faa lige saa meget af, man vil, og for smaa Beløb. Til en Bygning herfor var der Raad; men til vor egen, hundredaarige, uskatterlige Samling var der intet tilovers.

Gaa til det nye Glyptotek og se dets Pragtsale med det blanke og brogede Marmor i Søjler og paa Gulv, med Palmehave og Kuppel, med ædelt Træværk og skinnende Metal. Fremmede Arbejder, som i de senere Aar bragtes til Landet ved en Privatmands sjældne Kunstbegejstring og store Midler, blev opstillet her, og Nationen ofrede meget beredvillig sin Million til et Pragthus, hvis store Omfang ikke er beregnet efter dets nuværende Indhold. Men til vor egen nationale Samling, der, hvilken Maalestok man end anlægger — Pengenes, eller Alderens, eller den indre Betydnings — maa findes langt at overgaa den fremmede, og som ikke vilde kunne tilvejebringes, hvilke Summer der end lagdes paa Bordet — til Nationalmuseet var der intet.

Der blev ikke engang givet Sikkerhed mod Brandfare udenfra. De to nye, stolte Museumsbyg-

ninger ligger frit paa aaben Plads. Prinsens Palæ er sammenbygget langs hele den ene Side med private Smaahuse. En Tagbrand i en af Bagbygningerne kan blive skæbnesvanger for Museet.

De ældre i vor Tid har ikke glemt, hvor dybt Slaget rammede, da Budskabet lød, at Frederiksborg Slot stod i Flamme. Siden da er Rædselen for, hvad der kunde times Prinsens Palæ, ikke vegen fra Museets Kreds, og højere steg den, da Flammehavet fra Kristiansborg Slot kastede sit Skin paa Genbo-Bygningen. Hvad er der af Museets Mænd ikke blevet talt og skrevet og arbejdet, for at der skulde skaffes sikrere Forhold! Worsaae, den berømte og indflydelsesrige Fører, og med ham de øvrige, forsøgte ad hver en Vej, troede saa sikkert, at nu vilde det lykkes, haabede fra Aar til Aar. Det var dem en Livssag; men de tog den med i Graven. Der gik ti og tyve og fyrretyve Aar, og alt blev ved det gamle.

Saa kom der ved Nationalmuseets Oprettelse i 1892 en yngre Slægt frem, der med det meget gode ogsaa tog de fejlslagne Forhaabninger i Arv. De havde set, at Venner var der nok af, Hengivenhed nok, Offere nok, men kun naar det gjaldt Samlingerne selv -- ikke, naar det drejede sig om Bygningen.

Saa tog man fat paa en ny Led. Man vilde saa at sige bygge op indenfra, fremtvinge den nye Bygning ved at rejse Samlingerne saa højt, at Samtiden fik Øje for, at her maatte og skulde der gøres noget ogsaa for Bygningen. Alle de indre Opgaver blev taget op, som hidtil var blevet liggende, fordi man bestandig haabede paa Nybygningen. Alt blev trukket frem og opstillet. Videnskabelig og museumsmæssig blev Samlingerne løftet saa højt, at der ikke kan naas videre under de nuværende Forhold. Men hvad sker:

nu siges der, at alt jo virkelig er smukt og godt; alt har fundet Plads og kan dog nok ses; det hele er saa tilfredsstillende, at en Nybygning ikke er nødvendig.

Der er kun eet at haabe: at der fra den store, brede Befolkning løfter sig et bestandig gentaget Raab om, at Nationalmuseet skal beskyttes mod Brandfare, skal have tilstrækkelig Plads og Lys, skal have en Bygning, der er værdig de Skatte, det indeholder.

Hvad der skal gøres, ligger klart, og derom har man været enig i Museets Bestyrelse de sidste 20 Aar. Saa længe er det siden, at alle Privathusene langs Palæets Grund indkøbtes for Statens Regning, for at der her skulde opføres en Tilbygning for Palæet. Det er dog langt fra, at dette er blevet fastholdt; tværtimod er disse Huse blevet fyldt med en hel Række offentlige Kontorer og Institutioner, ret som man paa enhver Maade vilde umuliggøre en Udvidelse af Museet, hvad der dog naturligvis ikke har været Hensigten.

Den planlagte Tilbygning vil give fuldt tilfredsstillende Forhold, som dette ses af Planen Fig. 49. Det gamle Palæ's Bygninger er angivet mørkere og betegnet med *A*; Tilbygningen er lysere og betegnet *B*; der er Mulighed for en Udvidelse engang i Fremtiden ved *C*. Bygningerne omslutter forrest den nuværende, smukke Gaard, bagved denne en stor Have, og til Siden en mindre Gaard. Det hele danner en Firkant for sig omgivet af Gader. Saa snart Tilbygningen var opført, kunde Samlingerne midlertidig overføres til den, medens det gamle Palæ istandsattes og sikredes indvendig. Derefter vilde der blive god Plads til alt, ogsaa til Folkemuseet.

Det kan jo siges, at der allerede er begyndt herpaa, idet Grunden til Nybygningen er indkøbt for

Statens Regning og der i de sidste Aar er anvendt et Par hundrede Tusind paa at restaurere Palæet i Tag og Kælder og i det Ydre. Det ses nu ret, hvad det er for en prægtig Bygning, en af de faa rigtig gode

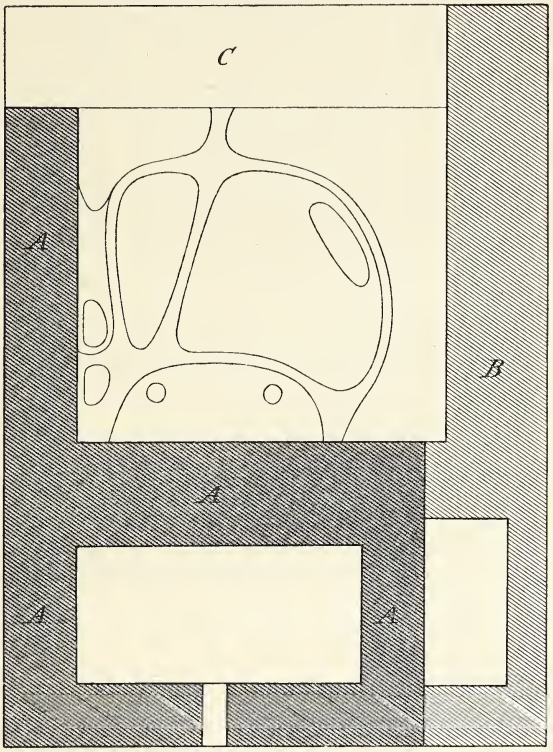

Fig. 49. Plan til Nationalmuseets Udvidelse ved en Tilbygning.

gamle Bygninger, som findes i Hovedstaden. Kun Udvidelsen mangler, for at Museet her kan faa et smukt og rummeligt Hus.

Der kunde dog vel ikke for Alvor være Tale om at flytte Nationalmuseet bort fra Prinsens Palæ, hvor

det har formet sig og vokset sig stort gennem 50 Aar (se S. 107). Det har ogsaa vokset sig fast. Der er over det indre, i disse mange gamle Rum og Sale og over den hele Museumsopstilling noget ganske eget, en Fred og Hygge, en Sammenpasning og Indlevethed, som minder om det gode gamle Hjem. Herved har Museet noget forud for alle de nye Huse, og dette er uendelig meget værd. Man kunde ikke flytte Museet bort, uden at meget gik tabt. Ind over Tilbygningen vil det gamle Hus's gode Aand derimod let kunne brede sig. Naar den opførtes, vilde Museet faa et Hus, der passede for dets Tarv.

Det er paa Tide nu, efter hundrede Aars Forløb; thi hidtil har der intet været gjort i denne Retning. Sine første halvhundrede Aar levede Museet endog paa Naade, i Rum, der tilhørte andre, og jagedes saa ud, naar man fik Brug for Pladsen.

Som den grimme Ælling tilbragte Nationalmuseet sine lange Barndomsaar, fra 1807 til 1832, i et Rum dybest inde over Trinitatis Kirkes Loft, hvortil man kom ad Rundetaarns Snegletrappe og gennem Universitetsbiblioteket, som dengang henstod her. Det var hertil Oehlenschläger hentydede, da han digtede om Rasmus Nyerup:

»Gak op og ned i Taarnet.
Du gaar ej Sneglegang«.

Det var dette Museum, som H. C. Andersen 1826 skrev om i Digtet »Den rædselsfulde Time«, da han tænkte sig indelukket deroppe:

»Fra Museet lød en Røst: hvad er her paa Færde?
Og en Lanse traadte frem fulgt af tvende Sværde«.

Det var her, at Thomsen fremstod og fik Tag i Befolkningen, som der blev skrevet derom i 1821: »Tors-

dagen fra Kl. 11 til 1 forevises Oldsagskabinettet for enhver, som ønsker at se det. Hermed begyndtes 1819, og Hr. Kancelliraad Thomsen har glædet mange ved sin med Kundskab og Nidkærhed viste velvillige Bestræbelse for at gøre Museet saa gavnligt som muligt og med Talent at forevise og forklare, hvad det har«.

Men dette Besøg var Biblioteket til Besvær, og efterhaanden fik det selv Brug for Pladsen. Museet blev sagt op, og i Øjeblikket vidstes det ikke, hvad der skulde blive af det. Men se, Ællingen var blevet til en ung Svane, der kunde søge sig Rede paa Kristiansborg Slot, der dengang stod under Bygning. Rigtignok var det en uhyggelig Plads i ganske raa Værelser og kun paa Opsigelse, saa snart der blev Brug for Rummene. Men det var dog Husly og tilstrækkelig Plads, og dette blev nyttet saa godt, at da Opsigelsen kom, fordi Kong Frederik d. VII selv vilde bebo denne Slotsfløj, var det en stolt og brusende Svane, der kunde gøre hele Midtpartiet af Prinsens Palæ til sit Bo, og sammen med den kom den hele Familie dragende, som den havde lagt sig til: den etnografiske Samling, Antiksamlingen og Møntsamlingen (S. 107).

Det gamle fyrstelige Palæ fik imidlertid ikke nogen synderlig Forandring for at modtage Museet. Fyldt blev det straks; nu flere Gange fordoblet maa Samlingerne have den Udvikling, de behøver, over den Grund, der rigelig ligger omkring dem.

Og hvad vil der da være vundet? — En stor og smuk Fremtid for Museet og for Forskningen.

Der vil blive Plads og Lys; alt vil nu virkelig blive til at se, og af mange paa een Gang, saa at Fremvisning og Foredrag paa ny kan afholdes i Museet. Men først og fremmest vil der kunne ordnes og op-

stilles saaledes, at enhver selv kan finde sig tilrette uden Vejledning.

Her ligger Museumsmandens Opgave og hans Kunst: at fortælle gennem Sagerne, gennem deres Anordning og Opstilling Led for Led, saaledes at det mærkeligste fremhæves, at det føles, hvornaar der kommer et nyt Afsnit, at hvert Parti og hver Enkelthed kommer til sin Ret. Som en velordnet Bog skal et Museum være, der er let at finde sig tilrette i, om det saa skal være ved kun at kaste et Blik paa Overskrifterne. Afbrydelserne i Teksten, den fremhævede Skrift og andet med fint Tryk, Anmærkningerne under Teksten og Tillægene, alt dette har sit tilsvarende i Museet, naar der er tilstrækkelig Plads. Det kan da hurtig gennemses af den flygtige Besøger, medens samtidig den grundige Benytter finder alt tilrettelagt.

Og denne Museumsbog kan da faa sine oplysende Billeder, hvad der nu næsten har maattet opgives. Kun et og andet har kunnet anbringes ved mørke Piller, der ellers var ganske ubenyttelige. Saaledes den her i Fig. 50 gengivne Kriger fra Folkevandringstiden, med sine fint mønstrede Klæder, Bukser og Bluse, over hvilken han bærer en Ringbrynje; Hovedet omsluttes af en Hjelm af Sølv, Skjold og Sværd har Sølvbeslag, Bæltet sammenholdes af et smukt udarbejdet Bronzespænde, og en aflang Kvartssten til at slaa Ild paa er fast anbragt i det; ved Hælene sidder Sporer af Bronze med Jernspids, og Krigerens højre Haand fatter om to mægtige Lanser. Alt er nøjagtig gjort efter Sager, der foreligger i en Række forskellige Fund; men først Sammenstillingen af alle disse Enkeltheder giver et levende Billede. Meget andet, der paa lignende Maade vilde være oplysende, til-

trænges i Museet: Kort over Landets Bebyggelse og Kulturforskelligheder, fotografiske Billeder fra Udgravninger, Afbildninger af Mindesmærker, Fremstillinger i det smaa af Stenalderens Grave, af de gamle Adelsgaarde, af Huse, Slotte og Kirkebygninger.

Først ved Udvidelsen af Bygningen vil Rasmus Nyerups Ord, »at man i Nationalmuseet fra Sal til Sal skal kunne studere den successive Fremgang i Nationens Kultur og Begreber, Sæder og Skikke«, fuldt kunne virkeliggøres. Og vel at mærke vil denne Udvikling, naar Folkemuseet forenes med den ældre Samling (se S. 108), kunne følges ikke som nu blot til d. 17. Aarh., men indtil den Grænse, hvor Nutiden begynder.

Og hvad da Forskningen og det fortsatte Arbejde i Museet og rundt om i Landet vil kunne fremskaffe, er det vel nu umuligt at forudsige. Men det er dog klart, at det er saa langt fra, at den fremadskridende Bevægelse er ved at gaa i Staa, at der tværtimod først i den senere Aarrække synes at være opnaaet

Fig. 50. Kriger fra Folkevandringstiden.

fuld Kraft. Dette fremgaar af følgende Talangivelser, om hvilke det nærmere er anført foran S. 94:

	I Aarene:	var den danske Samlings Forøgelse:	altsaa aarlig:
c. 10 Aar:	1807—1815	1000 Nr.	100 Nr.
c. 50 - :	1816—1865	27000 -	540 -
c. 25 - :	1866—1891	20300 -	810 -
c. 15 - :	1892—1906	25300 -	1680 -
100 Aar:		73600 Nr.	

Se fremdeles, at der i de senere Aar er fremkommet det meste af, hvad der maa nævnes som Museets særlig fremragende Sager: Sølvkedlen, Solbilledet, Vognene fra Dejbjerg, Træploven, Guldbaadene, de skæftede Stenredskaber, de største Økser, Spyd og Dolke fra Stenalderen og meget andet. Overordentlig stærkt som Museet har udviklet sig, umaadelig stort som Fremskridtet har været i Forstaaelse og egentlig Erkendelse, idet det hele ikke var til for 100 Aar siden, er det umuligt at forudsige, hvor stort et Fremskridt der vil være gjort, naar Museet næste Gang fejrer en Hundredaarshøjtid.

Henvisning til Bøger.

Rasmus Nyerup, Oversyn over Fædernelandets Mindesmærker fra Oldtiden, saaledes som de kan tænkes opstillede i et tilkommende National-Museum, 1806 (4. Bind af »Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre og nyere Tid«).

E. C. Werlauff, Bemærkninger i Anledning af den til de nordiske Oldsagers Samling og Opbevaring nedsatte Commission, 1808.

Rasmus Nyerups Levnedsløb, beskrevet af ham selv, 1829.

J. J. A. Worsaae, Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Mindesmærker, 1843.

T. Hindenburg, Bidrag til den danske Archæologis Historie, i »Dansk Maanedsskrift«, Ny Række, I, 1859.

A. D. Jørgensen, Betænkning afgiven 1883 af Kommissionen for Tilvejebringelsen og Omordningen af forskjellige offentlige Bygninger, 1883.

J. J. A. Worsaae, Om Ordningen af archæologisk-historiske Museer i og udenfor Norden, i Nordisk Tidskrift för Vetenskap, Konst och Industri, Stockholm 1884.

Sophus Müller, Mindetale over J. J. A. Worsaae, i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed«, 1886.

Johannes C. H. R. Steenstrup, Historieskrivningen i Danmark i d. 19. Aarhundrede, 1889.

H. C. Bering Liisberg, Kunstkammeret, dets Stiftelse og ældste Historie, 1897.

J. J. A. Worsaae, Nordens Forhistorie, efter samtidige Mindesmærker, 1881.

Sophus Müller, Vor Oldtid, 1897.

Samme, Ordning af Danmarks Oldsager, 1888—1895.

Samme, De forhistoriske Tider i Europa, i »Verdenskulturen«. II, 1905.

E. Vedel, Bornholms Oldtidsminder og Oldsager, 1886.

Kristian Bahnson, Etnografien fremstillet i dens Hovedtræk, 1900.

P. Hauberg, Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146, i Kgl. Danske Videnskabernes Selsk. Skrifter, 6. Række, hist. og filosofiske Afd. V, 1.

De vejledende Kataloger til Nationalmuseet (faas kun i Museet).

Fortegnelse over Billederne.

Side

1. Prinsens Palæ. Tegning efter Fotografi, taget 1907 5
2. Pløjning i Bronzealderen, Klippebillede i Sverige. Efter Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1900 18
3. Plov fra Døstrup ved Hobro. Efter Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1900 19
4. Kornsegl fra Stenild ved Hobro. Efter »Verdenskulturen«, II 19
5. Dansk Kornkværn med Ligger og Løber. Fot. efter Stykker i Nationalmuseet 20
6. Omdrejende Kornkværn fra Vammen Sogn mellem Viborg og Hobro. Kværnen findes i Nationalmuseet 20
7. Fiskekrog af Ben, fra Skaldyngen ved Ertebølle. Tegnet efter et Stykke i Nationalmuseet 21
8. Lystertand af Træ, fra Brabrand Sø ved Aarhus. Efter Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1906 21
9. Ornamenter fra den ældre Bronzealder. Efter Sophus Müller, Vor Oldtid 22
10. Ornamenter fra den yngre Bronzealder. Efter Sophus Müller, Vor Oldtid 23
11. Spænde af Guld. Tegnet efter Sager i Nationalmuseet .. 24
12. Midtparti af en Mankestol fra Vikingetiden. Efter »Verdenskulturen«, II 25
13. Bronzeøkse med Hulhed til Skaftet. Efter Sophus Müller, Ordning af Danmarks Oldsager 28
14. Bronzearmbaand. Efter Sophus Müller, Ordning af Danmarks Oldsager 29
15. Halsring af Bronze, fra den ældre Jernalder. Efter Sophus Müller, Ordning af Danmarks Oldsager 30

Side

16. Spidsnakket Flintøkse. Efter Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1890 31
17. Tværægget Flintpil. Efter Sophus Müller, Ordning af Danmarks Oldsager 31
18. Smykkeplade af Bronze til Kvindens Bælte. Efter Sophus Müller, Ordning af Danmarks Oldsager 32
19. Kvindegrav fra den ældre Bronzealder. Efter Sehested, Archæologiske Undersøgelser, 1884 33
20. Lerkar med fordybede Ornamenter, fra Danmarks yngre Stenalder. Efter »Verdenskulturen«, II 34
21. Lerkar med paamalede Ornamenter, fra Øen Rhodos ved Lilleasien. Efter »Verdenskulturen», II 35
22. Solguddommens Billede, udhugget paa en Granitsten. Fot. efter Stenen i Museets Forhal 48
23. Vognhjul af Træ, fra Dystrup Mose ved Ryomgaard. Efter Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1907 52
24. Mandsgrav fra Bronzealderen. Dækstenen ikke afløftet. Efter Fot., taget ved Nationalmuseets Undersøgelse 54
25. Samme Grav som Fig. 24. Dækstenen borttagen. Efter Fot., taget ved Nationalmuseets Undersøgelse 55
26. Jysk Stenaldersgrav med fuldstændig opløst Skelet. Efter Fot., taget ved Nationalmuseets Undersøgelse 58
27. Kvindegrav fra Tiden nærmest efter Kristi Fødsel. Efter Fot., taget ved Nationalmuseets Undersøgelse 59
28. Minde for Rasmus Nyerup i Nationalmuseets Gaard. Efter en Skitse af Billedhugger H. C. Petersen til det endnu ikke udførte Monument 87
29. Marmorbuste af Christian Jürgensen Thomsen, i Museets Forhal, sat af Rigsdagsmænd. Udfort af H. V. Bissen 1860, men efter Thomsens Ønske først opstillet efter hans Død 90
30. Mindetavle for J. J. A. Worsaae i Nationalmuseets Gaard. Nutidens Videnskab og Fortiden rækker hinanden Haanden over Worsaaes Billede, og Fortiden afslører sig for Videnskaben. Udført af St. Sinding og opsat 1889 93
31. Køllehoved af Marmor, fra Babylonien. Fot. efter Stykket i Nationalmuseets Antiksamling 114
32. Flintkniv fra Ægypten. Fot. efter Stykket i Nationalmuseets Antiksamling 115
33. Oldgræsk Bronzedolk; Figurerne indlagte med Sølv og Guld. Efter »Ephemeris«. Dolken horer til et stort Fund fra det gamle Mykenæs Borg paa Peloponnes 116

Side

34. Billede malet paa Laaget til en Smykkeæske af Terracotta. Efter J. L. Ussing, i »Illustreret Tidende« 117
35. Marmorstykke fra et Tempel paa Peloponnes, opført i Slutningen af det 5. Aarh. f. Kr. Det har været anbragt ved Tagskægget foran Sammenstødet mellem to Rækker Tagstene. Efter Originalen i Nationalmuseet 118
36. Et af de allerældste Stenredskaber. Fra Somali, i det østlige Afrika. Fot. efter Stykket i den etnografiske Samling 125
37. Sleben Stenøkse, fra Brasilien. Fot. efter Stykket i den etnografiske Samling 128
38. Spydspids dannet af Flaskeskaar. Fra Australien. Fot. efter Stykket i den etnografiske Samling 129
39. Hagekors, malet paa et Lerkar fra Grækenland; Begyndelsen af Aartusindet f. Kr. Efter L. Müller, Det saakaldte Hagekors' Anvendelse og Betydning i Oldtiden, i Vidensk. Selsk. Skr. 5. Række, hist. filos. Afd. 5. Bd. 1 130
40. Nakkeskammel udskaaren af Træ. Fra Ny Guinea. Efter Kr. Bahnson, Etnografien, I 130
41. Anvendelsen af »Kastebrættet«. Efter Kr. Bahnson, Etnografien, 1 131
42. En »Bumerang«, fra Australien. Efter Kr. Bahnson, Etnografien, I 131
43. Eskimoisk Legetøj af Træ. Efter Schurtz, Urgeschichte der Kultur 132
44. Østgrønlandsk Hue af Skind. Fot. efter Stykket i Nationalmuseet 134
45. Hjelm med Fjerbeklædning, fra Hawaji. Fot. efter Stykket i Nationalmuseet 134
46. Sølvmønt fra Syrakus. Efter Hill, Coins of ancient Sicily, 1903 141
47. Skuepenge af Guld, fra Kejser Constantius d. II. Fuld Størrelse. Originalen i Nationalmuseets Møntsamling. Se C. Jørgensen i Aarbøger f. nord. Oldkyndighed, 1900 ... 142
48. Sølvmønt fra Svend Tveskæg. Fuld Størrelse. Efter P. Hauberg i Vidensk. Selsk. Skr. 6. Række, hist. fil. Afd. 5. Bd., 1 143
49. Plan til Nationalmuseets Udvidelse ved en Tilbygning. Efter Lovforslag fremsat i Folketinget 24. Jan. 1899 149
50. Kriger fra Folkevandringstiden. Fot. efter Figuren i Museet 153

INDHOLD.

		Side
	Forord	3
1.	Nationalmuseets Betydning for alle	5
2.	Betydning for Videnskaben	12
3.	Om Fortidsmindernes Værd	16
4.	Oldforskning ved Fagmænd og Lægfolk	27
5.	Opofrende Venner og farlige Fjender	44
6.	Sagkyndig Undersøgelse og skamløs Højødelæggelse	57
7.	Fredningsværket og Landets arkæologiske Undersøgelse	68
8.	Danefæ-Bestemmelsen og dens Anvendelse	73
9.	Nationalmuseets Grundlæggelse og senere Udvikling	84
10.	De forrige Tiders Museer	96
11.	Nationalmuseets Dannelse gennemført	104
12.	Antiksamlingens Betydning for Nationalmuseet	110
13.	Etnografisk Samling som Led af Nationalmuseet	120
14.	Nationalmuseets Mønt- og Medaille-Samling	136
15.	Museumsbygningen og Fremtiden	144
	Henvisning til Bøger	155
	Fortegnelse over Billederne	156

GETTY CENTER LIBRARY
3 3125 00635 2674